SAYI: 27 FİYATI: 400.000 TL OCAK-MART 1998

çveneburi

KÜLTÜREL DERGİ

ჩვენებური

კულტურული კრებული

YENİ ÇIKAN KASETLER

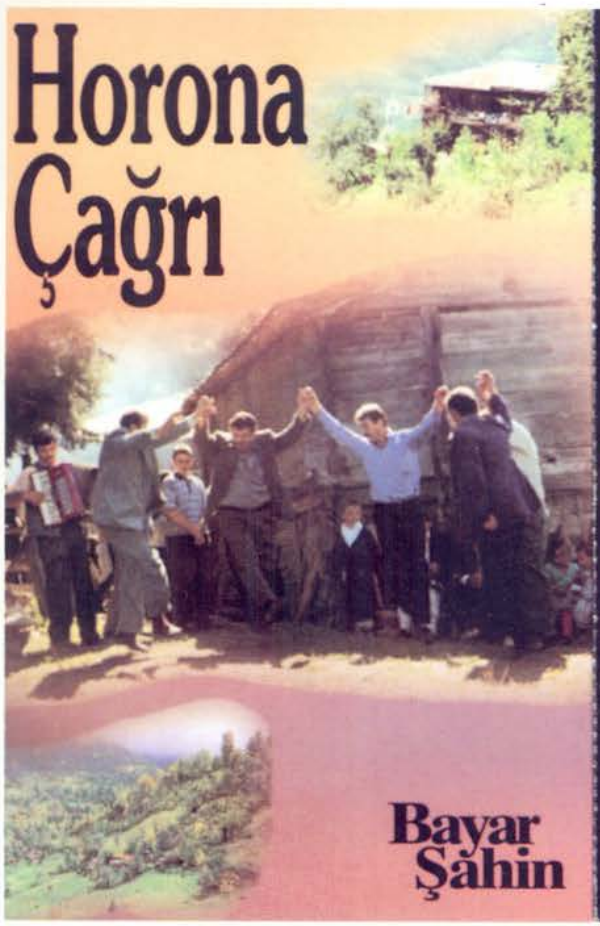

A

1- **Cilveloy Nanay Da**
Artvin yöresine ait Lazca ve Türkçe de söylenen sevda içerikli, danslı, atışma türküsü.

2- **Vaketi**
Şavşat, İmerhevi (Meydancık) yöresine ait danslı, sevda türküsü.

3- **Kobak**
Yusufeli yöresine ait dans türküsü.

4- **Patara Gogo / Küçük Kız**
Gürcüstan yöresine ait, küçük bir kıza olan sevginin dile getirildiği kent şarkısı.

5- **Nani Nani**
Anonim

6- **Ehlo Can**
Şavşat, İmerhevi (Meydancık) yöresine ait sevda türküsü.

B

1- **Gandagan**
Gürcüstan'ın Acara yöresine ait sevda içerikli (orjinali çok sesli olan) dans türküsü.

2- **Artvin'i Görmeden Ölme**
Söz: Nejat UYGUR - Müzik: Bayar ŞAHİN

3- **Maçaheli Türküsü**
Borçka, Maçaheli yöresine ait sevda içerikli türkü.

4- **Gelin Hoş Geldin**
Anonim

5- **Lalebi**
Gürcüstan yöresine ait sevda ve güldürü içerikli (orjinali çok sesli olan) dans türküsü.

6- **Horona Çağrı** ***(Sis Dağının Başında)***
Lazca da söylenen horon türküsü.

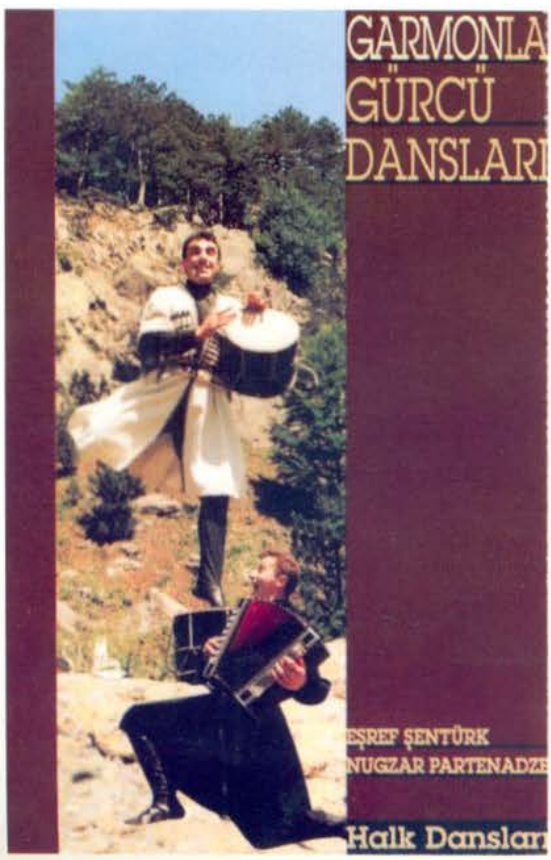

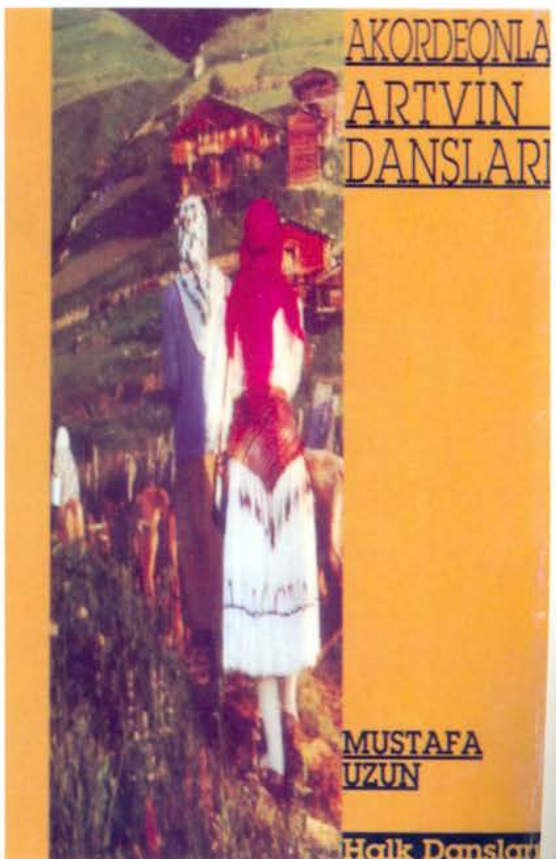

çveneburi

Kültürel Dergi

Ocak-Mart 1998, Sayı 27
(Üç Ayda Bir Yayımlanır)

TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK
LİMİTED ŞİRKETİ adına

Sahibi ve Sorumlu Müdürü
Osman Nuri MERCAN

Yayın Kurulu
Osman Nuri MERCAN,
İberya ÖZKAN, Mustafa YAKUT

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar
Ali ALTUN, Murat ATASERT,
Elberd BATİAŞVİLİ, Zurab BATİAŞVİLİ,
Tuncer CÜCENOĞLU, Fevzi ÇELEBİ,
Hasan ÇELİK, Bilal DİNDAR,
Hayri HAYRİOĞLU, Natela KUDİDZE,
Eliso MAÇİTİDZE, Osman Nuri MERCAN,
Hacer ÖZKAN, İberya ÖZKAN,
Hüsnü SARI, Tamila TSİNTSADZE,
Mehmet Bülent ULUDAĞ,
Mustafa YAKUT, İsmail YAZICI

Yazışma Adresi
Halaskârgazi Caddesi Rişvanoğlu Apt.
No: 59 Kat: 6 D. 5 Harbiye-İstanbul
Tel: (0212) 231 08 04 - 233 56 82
Faks: (0212) 233 71 04

Fiyatı
400.000.- TL (KDV Dahil)

Abone Koşulları
Yıllık Abone
1998 için 1.500.000.- TL

Havale Hesap No
TOTAL Müşavirlik ve Mümessillik Ltd. Şti.
a) İŞ Bankası Pangaltı Şubesi-İstanbul
TL. Hesap No: 648953
b) GARANTİ Bankası Harbiye Şubesi-İstanbul
$ Hesap No: 9002537-0
c) POSTA ÇEKİ Hesabı 1612040

Dizgi-Ofset Hazırlık
MYRA Yayıncılık, Reklam ve İletişim
Hizmetleri Ltd. Şti.
Tel: (0212) 275 39 16 - 275 29 90

Baskı
MART Matbaası
Tel: (0212) 212 03 39

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Gönderilecek yazılar daktilo edilmiş olmalı; derleme ve çevirilerde kaynak belirtilmeli; çeviri yazılar orijinaliyle birlikte gönderilmelidir.

içindekiler

çveneburi'den 2

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

Gürcüstan İle Türkiye Arasında Köprü Olmak. 3
Tuncer CÜCENOĞLU

İlia Çavçavadze: Gürcü Halkının Ulusal Gururu. 4
Elberd BATİAŞVİLİ

SÖYLEŞİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde İlk Gürcü Tarihçi, Prof. Nodar Şengelia ile Söyleşi 7
Mustafa YAKUT HİMŞİAŞVİLİ

Gürcü Müzisyen Bayar Şahin (Kondaridze) ile Söyleşi 9
Hacer ÖZKAN

ABD'de Bulunan "The Kartuli Ensemble" ile Söyleşi. 11
Osman Nuri MERCAN

İberya Özkan ile Gürcü Müziği Üzerine Söyleşi 13

TARİH

Neden ve Nasıl Gelmişiz? 15
Prof. Dr. Şuşana PUTKARADZE

YAŞAM - KÜLTÜR

Büyük Uğraşıların İnsanı 20
Tamila TSİNTSADZE

Gürcüstan Gürcüleriyle İlk Karşılaşma 22
Prof. Dr. Bilâl DİNDAR

Yeni Dostluk Köprüsü 24
Eliso MAÇİTİDZE

"Garmonia Gürcü Dansları" Kaseti Çıktı 26

EDEBİYAT - SANAT

Şiirler 27
Akaki TZERETELİ - Galaktion TABİDZE - İsmail YAZICI

ETNOGRAFYA-FOLKLOR

Gürcüstan Dışındaki Gürcüler 33
Mehmet Bülent ULUDAĞ

Eski Sovyetler'de Gürcü Nüfusu 33
Hayri HAYRİOĞLU

"Saahaltzlo Supra" (Yılbaşı Sofrası) 34
Natela KUDİDZE

Türkiye'deki Gürcü Köyleri-4 35
İberya ÖZKAN

Gürcü Yemekleri 37
Hacer ÖZKAN

ÇOCUK

Kuşun Kralı 37
Meri BOLKVADZE

GÜRCÜCE

Çiti Da Melia 39
Lazca-Megrelce-Gürcüce-Türkçe Sözlük. 41
Gürcüce Maniler. 42

HABER - YORUM 43

çveneburi'den

Elinizdeki bu sayı ile dergimiz 20 yaşını doldurmuş bulunuyor. Tıpkı bir insanın doğuşu ve gelişmesi gibi değerlendiriyoruz ***çveneburi****'nin bugüne gelişini.*

Dergimiz 1977'de İsveç'te yayımlanmaya başladı. İlk çocukluk dönemini orada beş sayı çıkarak tamamladı. Sonra Türkiye'ye geldi, altıncı ve yedinci sayısı yayımlandı Uzun bir aradan sonra, 1993 yılında yeniden 1. sayıdan başlayarak yayın yaşamını sürdürdü. Şimdi bu sayı ile birlikte 27. sayıya ulaşmış bulunuyor. Böylece, bu yirmi yıllık yaşamında, toplam 34 sayı basılmış oldu ***çveneburi****.*

Derginin çıkarılması, yazı yazılması, dağıtılması, tanıtılması ve finanse edilmesinde emeği geçen herkese ayrı ayrı teşekkür ediyoruz.

çveneburi*, artık büyüme evresini yaşamakta. Tüm Türkiye'de gazete bayilerinde bulunabiliyor. Ayrıca yurtdışında da dağıtılmakta. Gelecek sayılarda toplam baskı adedini 6.000'den 10.000'e çıkarmayı planlıyoruz. Desteğinizin süreceğine de inanıyoruz.*

Size müjdeli bir haberimizi de vermek istiyoruz. ***çveneburi*** *dergisine yeni kardeş geliyor:* ***çveneburi yayınları****. Artık, Gürcü kültürü ile ilgili her türlü edebiyat, sanat, tarih, folklor ve diğer konularda kitapları* ***çveneburi yayınları*** *olarak sizler için yayımlayacağız.*

İlk olarak Nodar Dumbadze'nin "Beyaz Bayraklar" ve "Ben, Ninem, İliko ve İlarioni" adlı iki romanı ile Tamaz Çiladze'nin piyeslerini yayımlıyoruz. Daha sonra "Gürcü Mutfağı", "Gürcü Müziği", "Gürcü Şiirleri Antolojisi" ve "Gürcü Resmi" gibi çok sayıda eseri sizlere sunmak istiyoruz.

Biz, desteğinizle varız, gelin nasıl ***çveneburi*** *dergisini el ele bu konuma getirdiysek, aynı şekilde* ***çveneburi yayınları****'na da sahip çıkalım.*

1998 yılında kitap fuarlarına katılmayı, tükenen sayıları yeniden yayımlamayı, şimdiye dek çıkan tüm sayıları ciltleterek sunmayı ve çeşitli etkinlikler düzenlemeyi planlıyoruz. Sizleri gelişmelerden haberdar edeceğiz.

1998 yılında sağlık, başarı ve mutluluk dileklerimizle..

Gürcüstan ile Türkiye Arasında Köprü Olmak

Tuncer CÜCENOĞLU

Hayati Asılyazıcı nerdeyse 20 yıldır tanıdığım, sıcak, sevecen bir dostumdur... Benim için her zaman mükemmel bir tiyatro eleştirmenidir o...

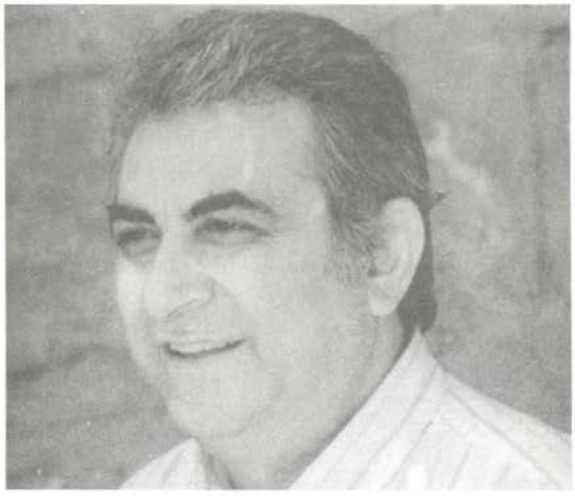

Oyun yazarı Tuncer Cücenoğlu.

1970'li yıllarda Ankara'da yaşarken, *Tiyatro* dergisinde çıkan Polonya tiyatrosu üzerine yazdığı ciddi gözlemlerini okuyarak tanıdım onu ilkin... 1980'den sonra da İstanbul'a yerleştiğinde tanışmamız mümkün olabildi... 12 Eylül sonrasında nerdeyse aynı yazgıyı yaşadık... O, Şehir Tiyatroları'ndaki Genel Sanat Yönetmenliği görevinden alınmış, ben de memuriyetten uzaklaştırılmıştım...

Hayati Asılyazıcı *Somut* gazetesinin sorumluluğunu üstlenmişti. Ben de yazdığım oyunları sahneletme kavgası veriyor, İstanbul'da kendime bir yer edinmeye çalışıyordum...

İşte Hayati Asılyazıcı da yanımda korkmadan yer alan ve desteğini üzerimden eksik etmeyen bir dostlar kuşağının önemli bir halkası olmakta gecikmemişti. Eğer o, şimdi acıyla anımsadığım çileli günleri aşmamda yardımcı olanlardan biri olmasaydı acaba bu günlere erişebilir miydim? Bilmem...

Geçtiğimiz sonbahardı sanıyorum... Hayati Asılyazıcı'dan bir telefon geldi: "Tuncer'ciğim, Gürcüstan'dan önemli yazarlar geldi. Yarın TOBAV'da buluşacağız. Gelebilirsen sevineceğim..."

Ertesi gün TOBAV'ın lokalinde buluştuk... Biraz sonra da Gürcü yazarlar geldiler. İki yazar kardeş Tamaz ve Otar Çiladze, Türkolog Lia Çlaidze...

Ayrıca Osman Nuri Mercan, İberya ve Hacer Özkan gibi sonradan dostum olan insanlar da vardı...

Ben ilişkilerin hemen sonuca ulaştırılmasından, sözde kalmamasından yana bir insanım. Bu tür tanışmaların karşılıklı fırsat olduğuna inanırım. Öyleyse gereken yapılmalıydı.

Kısaca şunları söyledim:

"Gürcüstan ile Türkiye arasında köprü olalım... Bunun yolu kültürel ilişkilerden geçer... Gürcüstan tiyatrosunun dünyadaki yerini biliyoruz... Biz sizden tiyatro oyunları çevirelim. Siz de Türk yazarlarından çevirin... Bu çevirileri kitap olarak yayımlatmaya ve ülkelerimizde sahneletmeye çalışalım..."

Bu yaklaşımım onlardan da itibar gördü. El sıkışıp ayrıldık.

Tamaz Çiladze'nin *Dokuzuncu Kattaki Sığınak* adlı tek perdelik ama uzunca bir oyununu Hacer Özkan süratle Türkçeye çevirdi. Ben de çevirinin daha düzgün, tiyatro diline daha yatkın olması için bir çalışma yaptım.

Doğrusu da buydu zaten. Zira yapılan tiyatro çevirilerinin o ülke yazarlarından biri tarafından yeniden gözden geçirilmesi, işin sağlığı açısından gerekliydi. Bu yöntemle daha önce çevirisini yaptırdığım Bulgar yazarlar Stanislav Stratiev ve Stefan Tsanev'in *Otobüs* ve *Hayat İki Kadındır* adlı oyunlarında tam bir başarı sağlamış, hatta *Otobüs*'ün Ankara

Sanat Tiyatrosu'nda başarıyla sahnelenmesini sağlamıştık.

Bu arada Gürcüstan'dan haber gelmekte gecikmedi. Lia Çlaidze benim *Helikopter* adlı oyunumu Gürcüceye çevirmiş ve Rustavi Şehir Tiyatrosu repertuvarına alınmasını sağlamıştı.

Biz aynı hızla aynı yazarın *Işıklar Söndüğünde* adlı oyununu da Türkçeye kazandırdık ve Devlet Tiyatroları'nın repertuvarına alınması için başvuruda bulunduk...

Şimdi bu iki oyunun kitap olarak yayımlanması ve Türkiye'de sahnelenmesi için çaba gösteriyoruz.

Sanıyorum başaracağız da...

Ama bu çaba, bu amaç dışında da gelişip pekişecektir.

Başka tiyatro yapıtlarını da Türkçeye kazandıracağız...

Yaptığımız ve yapacağımız işlerin yararına inanıyorum...

Çünkü yepyeni bir dünya ile karşılaştığımın ve yazar olarak bundan yarar sağladığımın farkındayım

Işıklar Söndüğünde'nin çalışmaları sırasında bu kadar duyarlı bir yazarla karşılaşmak beni o kadar mutlu etti ki...

Umuyorum. Türkiye halkı da bu oyunları bağrına basacaktır. Çünkü o kadar bizden ki...

Türkiye ve Gürcüstan halklarının yakınlaşmasında birazcık katkımız oluyorsa bundan ancak onur/sevinç duyarız

Karşılıklı galalarda yazarların sahneye çıkması ise gururumuzun/sevincimizin ne kadar haklı olduğunun göstergesi olacaktır

Yaşasın barış, yaşasın dostluk..

Yaşasın iki ülkenin kardeşliği...

İlia Çavçavadze: Gürcü Halkının Ulusal Gururu

Elberd BATİAŞVİLİ

Ulusal kurtuluş hareketinin ideolog ve lideri İlia Çavçavadze'nin doğuşundan bu yana 160 yıl geçti. O, bütün yaşamını Rusya'nın sömürgesi olan Gürcüstan'ın kurtulması için harcadı. Bu çabaların ilk önce Gürcü halkının ulusal duygularının uyanması ve bu temelde bütün ulusal güçlerin birleşmesi demek olduğunu iyi biliyordu. Bu amaç için, Gürcü dergi ve gazetelerini kurdu, Okuma-Yazmayı Yayma Derneği'ni oluşturdu, ulusal tiyatroyu kalkındırdı, Ulusal Banka'yı kurdu ve buna benzer yurtseverlik hareketlerini gerçekleştirdi.

İlia Çavçavadze yazın yaşamına 19. yüzyılın 60'lı yıllarında çıktı. İlk şiirleri ve öyküleri yurt sevgisi ile doluydu. O, Çarlık Rusyası'nın etkin anti-Gürcü politikasından korkmuyordu ve bu politikayı halka gösteriyordu.

"Şair" (Poeti) adlı şiirinde kaderi ve tarihi misyonu küllenmiş halka ümit vermeye ve onlarda kölelikten kurtulma inancını yerleştirmeye çalışıyordu. Bu inanç olmazsa ülkesinin hiçbir zaman özgürlüğüne ve bağımsızlığına kavuşamayacağına inanıyordu.

İlia Çavçavadze Gürcü dilinin korunmasında özel bir yararlılık göstermiştir. Rusya'nın sömürge politikası, Gürcü dilini ve ulusal geleneklerini yok etmek istiyordu. Bu politika, okul ve devlet kurumlarında Rus

dilini hâkim kıldı. Ulusal edebiyatın ve kültürün zengin geleneklerini yok etmeye, halka, kendi eski tarihi geçmişini unutturmaya ve böylece onları Ruslaştırmaya çalıştılar. Böyle bir Ruslaştırma politikasını gerçekleştirmek için sömürge durumundaki Gürcüstan'da kendi gücünü oluşturmaya çalışarak insanları birbirine düşürmek ve yabancılaştırmak istedi. Örneğin, Gürcüstan' ın en eski yerlerinden biri olan Abhazya halkına Kiril (Rus) alfabesini getirerek orada Rus dilini ve kültürünü hâkim kıldı. Böyle bir anti-Gürcü politikasını Gürcüstan'da yaşayan Ermeni, Oset ve Azeri nüfusa da uyguluyordu.

Ilia Çavçavadze Rusya'nın "Böl ve Yönet" politikasına açıkça karşı çıktı. Rusya'nın siyasal sloganı olan "Gürcülersiz Gürcüstan'ı" halka anlatabilmek amacıyla çok sayıda mektup ve makale yazdı. Böyle bir politikaya karşı kendi "Ortak Temel" politikasını geliştirdi. Ortak amaca ulaşmak için bu teorinin temel fikri, bütün ulusal güçleri birleştirmekti. Ulusal ideolojisinin ilkelerini ilk kez "Bir Yolcunun Notları"nda yazdı (Mgzavris Tzerilebi). Bu yazısında kendisini çok eğitimli ve Gürcü halkını eğittiğini sanan Rus subayı ile açıkça dalga geçiyordu. Söz konusu yazıda "Kendi kendimize ait olalım" sloganını attı; ulusal bağımsızlığa kavuşmak için birçok kuşak bu sloganla büyüdü ve sonunda Gürcüstan'ı bağımsızlığa kavuşturdu.

Ilia Çavçavadze, eğer Gürcü halkı Rusya'ya karşı bütün Kafkasya halklarıyla birleşmezse, Gürcüstan'ın kurtulmasının ve özgürlüğüne kavuşturulmasının olanaksız olduğuna inanıyordu.

Bu düşüncesini "Hayal" (Açrdili) adlı şiirinde açıkladı ve "Bütün Kafkasya'nın Özgürlüğü" sloganını attı. Çavçavadze bütün Kafkasya halklarını barışa çağırıp kardeşlerin birbirini öldürdüğü savaştan yalnız işgalcinin kazançlı çıkacağını belirtiyordu. Bugün de Rusya'nın ve onun generallerinin Kuzey ve Güney Kafkasya'yı kontrol altına almak amacıyla yeni büyük "Kafkas Savaşı"nı başlatmaya çabaladığı sırada bu uyarısını dikkate almalıyız. Belirtmek istediğim "Abhazya Savaşı" nın Rusya'nın bazı servisleri tarafmdan planlandığı ve başlatıldığıdır. Kafkasya'da yaşayan halkların Ilia'nın bilgeliğine başvurma ve onun önerilerini değerlendirme zamanı geldi artık:

"Eğer Kafkasya halklarının arasında beraberlik olmazsa, hiçbiri gerçek bağımsızlığına kavuşamaz." Üzülerek söylüyorum bazı çevreler Ilia' nın "Bütün Kafkasya'nın Bağımsızlığı" sloganına karşı hareket ediyorlar. Bu durumda yalnız emperyalist güçler kazanır. Bugün Rusya'nın gerici generallerinin Güney Kafkasya'da güçleri var ve bu güçlerin yardımıyla yitirdiklerini geri almaya çalışıyorlar. Rusya, bu amaçla halklar arasında ne savaş başlatmaktan ne de yeni

sınırlar çizmekten vazgeçiyor. Bunun örnekleri Abhazya, Samaçablo ve Karabağ'da görülüyor. Bu güçler Gürcüstan'ın en eski tarihi topraklarından biri olan Mesheti'de Ermenileri kullanarak aynı çabaları gösteriyorlar. Bir süredir, burada da ayrılıkçı harekete destek veriyorlar.

İlia Çavçavadze, Rusya tarafından desteklenmiş Ermeni ayrılıkçılığına "Taşların Söyleyişi" (Kvata Ğağadi) adlı yazıyla karşı çıktı Bu yazısında Mesheti'deki bütün yapıların, kiliselerin, manastırların, diğer kültür eserlerinin Gürcü asıllı olduğunu belirtiyordu, "Her taş bile," diyerek

Bu eserde İlia Çavçavadze, Hıristiyan ve Müslüman Gürcülerin birlik düşüncesini belirtti. Sonra bu düşüncesine Acara'nın şimdiki lideri Aslan Abaşidze'nin dedesi Mehmet Abaşidze de katıldı ve bu yolda yaşamını yitirdi

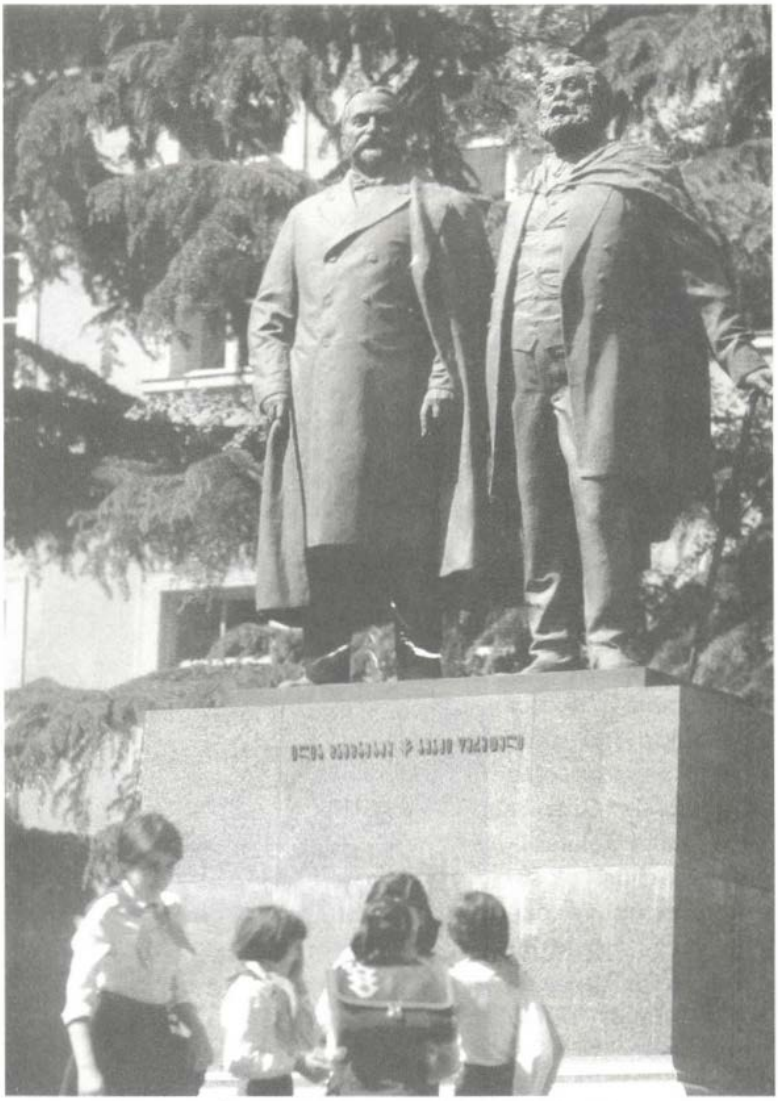

İlia Çavçavadze ve Akaki Tzereteli'nin Tbilisi'deki heykeli.

İlia Çavçavadze Türkiye ile Gürcüstan arasında iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmek için de çok çalıştı.

Onun düşüncesine göre, Türkiye ile Gürcüstan'ın ortak çıkarları vardı ve bu yüzden aralarında iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi için ortak Kafkas politikasının oluşturulması gerekiyordu. Eski ulusal geleneklere, kalkınma ve büyüme düşüncesini kattı. Bu gelenekler, Gürcü halkının Kafkasya ve Yakın Doğu halklarıyla kültürel ve ekonomik ilişkilerinde (Türk halkı başta olmak üzere) eskiden de vardı. İlia Çavçavadze, "Davit Ağmaşenebeli" adlı makalesinde Gürcü halkının ve Gürcü krallarının Müslümanlar başta olmak üzere başka inanca sahip olan insanlara Hıristiyanlar kadar saygı gösterdiklerini gururla yazıyordu.

Davit Ağmaşenebeli kendi inşa ettiği camiye gidip Kuran okuyordu. Müslüman şair ve yazarlar için ise Tbilisi'de özel bir ev de yaptırdı. 12. yüzyılın büyük şairi Meshi asıllı Şota Rustaveli de dinlerin farklılığının insanların kardeşliğine ve dostluğuna engel olmadığını belirtiyordu. Çavçavadze de Rustaveli'nin geleneklerini devam ettiriyordu.

İlia Çavçavadze'nin ölümünden bu yana 160 yıldır süregelen yol göstericiliği ve düşünceleri yeni Gürcüstan'ın simgesi olmalıdır

Çeviri: Zurab BATİAŞVİLİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde İlk Gürcü Tarihçi, Prof. Nodar Şengelia ile Söyleşi

Mustafa YAKUT HİMŞİAŞVİLİ

çveneburi: Sayın Şengelia, kendinizi tanıtır mısınız?

Şengelia: Ekım 1932'de Zugdidi'de doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Zugdidi'de tamamladım. 1951'de Tbilisi Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi, Türk Tarihi Şubesi'ne girdim. O zaman dekan, Sergi Cikıa idi. Hocalarımız, S. Cikia, Valerian Gabaşvili ve Şota Meshia bize çok iyi eğitim verdiler. Onların elinde yetişirken kitaplıklarında çalıştım, bütün olanaklarından yararlandım. 1956'da mezun oldum. Daha sonra üç yıl Ivane Cavahişvili Tarih, Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü'nde asistanlık yaptım. 1961'de "*Osmanlı'da Vergi ve Vergi Sistemi-Mufassal-ı Defter-i Vilayeti Gürcüstan*" konulu doçentlik tezimi verdim.

çveneburi: Profesörlük teziniz ve kitaplarınızdan babseder misiniz?

Şengelia: Profesörlük tezimin konusu: *11. Yüzyılda Selçuklular ve Gürcüstan.* Bu çalışma, 1968'de kitap olarak basıldı. Daha sonra 1974'te "15.-19. Yüzyıllarda Gürcüstan Tarihinin Osmanlı Kaynakları" *(15.-19. Saukuneebis Sakartvelos Istoriis Osmaluri Skaroebi)* isimli ve 1979'da "Mustafa Naima-Kafkasya Tarihi Hakkında" isimli kitaplarım basıldı. Bu eserlerde, Türkçe, Osmanlıca metinler ve Gürcüce kaynaklar, çeviriler var. M. Naima'nın dört ciltlik Osmanlıca kaynağından çevirerek bir ciltlik eser meydana getirdim

çveneburi: Bulgaristan'daki çalışmalarınız nasıl oldu?

Şengelia: Sofya'da, Gürcüstan tarihi ile ilgili çok miktarda Osmanlıca belge olduğunu duydum ve 1976'da Bulgaristan'a gittim. Bir yıl kaldım. "Kiril ve Metode Bulgaristan Milli Kütüphanesi"nde araştırma yaptım. Bu zengin belgelerden daha sonraki yıllarda üç kitap yazdım.

çveneburi: Kitapları geçmeden önce, bu belgeler Bulgaristan'a nasıl gelmiş?

Şengelia: Belgelerin ilginç bir öyküsü var. 1932'de, Bulgar kâğıt fabrikasından iki işadamı, fabrikaya hurda kâğıt almak üzere Türkiye'ye

Mustafa Yakut, Nodar Şengelia ile.

gelıyor. İki vagon dolusu kâğıdı alan bu Bulgar tüccarlar dönerken, Türk yetkililerce durum anlaşılıyor ve sınırda engellenmeye çalışılıyor. Sonuçta vagonların biri Türkiye tarafında kalıyor, diğeri Bulgaristan'a gidiyor

Sofya'da oluşturulan bu arşivdeki çalışmam sonucu,

- 1982'de, "16.-18. Yüzyıllarda Anakra ve Ruh Kaleleri Hakkında Osmanlı Belgeleri" *(Osmaluri Dokumentiuri Skaroebi Anakrisa da Rubis Tsiheebis Şesaheb)*

- 1987'de,"16.-18. Yüzyıllarda Osmanlı Belgeleri" (200 Belge)

- 1989'da, "Maverai Kafkas Hakkında Osmanlı Belgeleri" - Bulgar Türkolog Asparuh Velkov ile birlikte- *(Osmaluri Dokumentiuri Skaroebi Maverai Kavkasiis Şesaheb)* kitapları basıldı. Bu kitaplarda da Osmanlıca belgeler, Osmanlıca-Arapça transkripsiyonlar ve Gürcüce tercümeler var.

çveneburi: Türkiye'ye gelişiniz nasıl oldu?

Şengelia: Türkiye'ye ilk kez 1961'de gemi ile turist olarak geldim. İkinci olarak 1968'de İzmir

Fuarı'na tercüman olarak geldim. Bir daha (yirmi dokuz yıl) çok istediğim halde gelemedim. Gürcüstan tarihinin bir parçası Osmanlı Arşivlerinde duruyor. Şimdiye kadar arşivler kapalıydı Ülkelerarası iyi ilişkiler sonucu arşivlerin açılması, üniversitece benim gönderilmemi gündeme getirdi. Maliye Bakanlığı ve Devlet Başkanlığı'nın onayı ile bu gerçekleşti.

çveneburi: Önce Ankara'da mı çalıştınız?

Şengelia: Evet. Beş ay Ankara'da Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi ve Arşivi'nde çalıştım. Ankara'da Tapu ve Kadastro Arşivi de çok zengin ve enteresan. Ahıska Muvassal Defteri, Acara Ulia-Acara Sufla Defteri, İcmal Defterleri ve on iki kadar ilginç defter var. Şimdi İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde çalışıyorum. Öncelikle bu arşivlerin araştırmacılara açılmasında emeği geçenlere teşekkür etmek isterim. Bizimle birlikte arşivlerde çalışan çok araştırmacı var. Amerikan, Japon, Avrupalı, birçok ülkeden insan araştırma yapıyor. Arşivin henüz üçte biri çalışılmış (yararlanmaya açık) durumda. İstanbul'da ayrıca Topkapı Sarayı Arşivi, Süleymaniye Arşivi, İstanbul Üniversitesi Arşivi de var. Buralarda zamanın yazarlarının, tarihçilerinin kitapları ve yazıları var

çveneburi: Bu araştırmaların sonucunu nasıl değerlendirmeyi düşünüyorsunuz?

Şengelia: Bu çalışmalarımı beş ana konuda hazırlayıp kitap olarak yayımlamayı düşünüyorum. İlk olarak "16.-18. Yüzyılda Abhazya ve Karadeniz Kıyılarında İskân Edilen Kabileler Hakkında Osmanlı Belgeleri" adlı kitap hazır durumda ve yakında Türkiye'de yayımlanması söz konusu. Diğer kitapların konuları şöyle:

- Gürcüstan Hakkında Osmanlı Fermanları (Dadiani, Guria, Açıkbaş "İmereti" vb gibi.).
- Kral Simon Hakkında Osmanlı Belgeleri.
- Tbilisi ve Gürcüstan Hakkında Mufassal Defterleri.
- Acara Hakkında Osmanlı Defterleri.

çveneburi: Osmanlıcayı nerede öğrendiniz, Gürcüstan'da başka Osmanlıca bilen var mı?

Şengelia: Osmanlıcayı Tbilisi'de, üniversitede hocamız Sergi Cikia'dan öğrendim. Gürcüstan'da maalesef filolog, Profesör Tsisana Abuladze ve benden başka Osmanlıca bilen yok. Okuma yazma bilen ve ilgilenen gençler var. Onlar yetiştirilebilirse ilerde yararlı çalışmalar olabilir. Hocamız Sergi Cikia Tbilisi'de Osmanlıcayı bilen ilk kişi idi. 1927 yılında İstanbul'da Fuat Köprülü'nün öğrencisi olmuştu. İyi bir dilbilimci idi, sözlükler yayımladı Kitaplarımın redaktörü idi

çveneburi: Otar Gigineişvili'den bahseder misiniz?

Şengelia: Otar Gigineişvili, 1953'te genç bir doçent olarak, Osmanlı Tarihi, Çağdaş Türk Tarihi ve Türk Dili derslerine geldi. Üç-dört yıl hocamızdı. Kendini çok sevdirdi. Türkiye ile ilgili her şeyi ona sorardık. Kitaplarımın basımı onun denetiminde oluyordu. Kitaplarımı çok beğeniyor ve beni teşvik ediyordu. "19. Yüzyıl ve Çağdaş Türkiye Tarihi" üzerinde çalıştı.

1961'de Türkiye'ye birlikte geldik. Dostluğumuz çok yakındı, bizim için onunla olmak büyük mutluluktu. 1968'de İzmir Fuarı'nda da beraberdik. Onu beş yıl önce kaybettik.

çveneburi: Dekanlığınız ne zamandı?

Şengelia: 1982'den 1986'ya kadar Doğu Bilimleri Fakültesi Dekanı idim

çveneburi: Ailenizden söz eder misiniz?

Şengeila: Mart 1970'te Tamara Partsvania ile evlendim. Eşim, Tarih Fakültesi doçenti. Bana çalışmalarımda çok yardımcı oluyor. 26 yaşında Nino isminde bir kızımız ve 25 yaşında Davit isminde bir oğlumuz var. Nino, Doğu Bilimleri Fakültesi, Türk Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Türkçe öğretmenliği yapıyor. 5 yaşında bir oğlu var. Davit, Amerika'da Atlanta Emori Üniversitesi mezunu. Hukukçu, Tbilisi'de çalışıyor.

çveneburi: Tanıdığınız Türk edebiyatçısı var mı?

Şengelia: Nazım Hikmet'i tanımıştım. 1969'da Tbilisi'ye gelmişti. Yabancılar Enstitüsü'nde büyük bir karşılama yapılmıştı. Üniversitede de görüştük, bana kitap hediye etti. Bulgaristan'da basılmış *Tüm Eserleri* (8 cilt) var. Özenle muhafaza ediyorum.

çveneburi: çveneburi dergisi hakkında söylemek istedikleriniz?

Şengelia: *çveneburi* dergisi, Gürcü ve Türk ulusları için çok değerli bir çalışma. Türkiye'deki hemşerilerimizin Gürcüstan'la kültürel ilişkilerini sağlamada çok önemli bir bağ. Tbilisi'de bize gelince çok seviniyoruz. Derginin içeriğini biliyorum, fakat "Çveneburi" deyince benim aklıma ilk sahibi, rahmetli Ahmet Özkan Melaşvili geliyor. A. Özkan 1968'de İzmir'de fuara geldiğinde tanışmıştık. Bana o yıl yeni basılan *Gürcüstan* kitabını vermişti. Yanında eşi Yüksel Hanım ve çocukları İber'le Tamara da vardı.

çveneburi için dileğim; Tirajı daha da artsın, Gürcüstan'a daha çok gelsin.

Ekim 1997, İstanbul

Gürcü Müzisyen Bayar Şahin (Kondaridze) ile Söyleşi

Hacer ÖZKAN

çveneburi: Başarılı ve güzel bir çalışma olan "Horona Çağrı" adlı, müzik yaşamınızın ilk profesyonel albümünü çıkardınız. Sizleri kutluyoruz, sizlerle gurur duyuyoruz. Öncelikle bu albüm düşüncenizin nasıl oluştuğunu öğrenmek istiyoruz.

B. Şahin: İlk müzik duyumlarımı aldığım doğduğum yöre Maçaheli'ye olan sorumluluğumu, borcumu yerine getirmek ve yok olmakta olan geleneksel kültürümüzü ortaya çıkarmak ve sergilemek düşüncesine uzun yıllardır sahiptim. Yaptığım derleme ve repertuvar çalışmalarımı, bir araya getirdiğim ekibin çalışmaları ile bütünleştirerek böyle bir albüme dönüştürmek istiyordum. Diğer yandan çevremin, Gürcü dostlarımın, yakınlarımın ve müzisyen dostlarımın on beş yıllık müzik birikimimi, bir albüm çalışmasına dönüştürmem konusundaki teşvikleri de buna neden oldu

çveneburi: Albüm çalışmanızda, başından bitimine dek hangi aşamaları geçirdiniz, neler planladınız, ne koşullarda sürdürdünüz, mali boyutunu nasıl aştınız?

B. Şahin: Öncelikle bu albüm için bir proje oluşturdum. Kafkas ve Gürcü müziği, armoni, çokseslilik gibi konularda yirmi beş yıllık birikime sahip, başarılı düzenlemeci, yönetmen ve uzman olan dostum İberya Özkan (Melaşvili) ile birlikte bu proje üzerinde yoğun bir çalışmaya giriştik. Karar verir vermez düzenleme ve or-

Horona Çağrı

Bayar Şahin, 1965 yılında; horon, toplu söyleme ve imece geleneğine sahip, çoksesli müzik kültürünü bünyesinde barındıran, görkemli doğası ile insanın barışık ve iç içe olduğu yöre, **Maçaheli**'de (Borçka-Gürcüstan sınırında) doğdu.

İlk müzik duyumlarını gelenekten, doğadan ve yaşamdan aldı; tıpkı anadili Gürcücesi gibi...

Konservatuvar eğitiminden sonra müzik yaşamını üflemeli çalgılar ile sürdürdü.

Solist olarak yer aldığı, çeşitli **Kafdağı** topluluklarıyla Gürcüstan turnesine katıldı.

Türkiye'deki yöresel Gürcü türkülerinin, zengin ve polifonik bir müzik geleneğine sahip Gürcüstan ile tanışması, ilgi çekici ve duygu dolu idi; biraz da hüzün...

Bayar Şahin, bir yandan Anadolu ve Kafkasya müzikleri dağarcığını geliştirdi, öte yandan yöresindeki Gürcü ve Laz müziklerini araştırarak derlemelerini sürdürdü.

Bunların bir kısmını, sınırın hemen ötesindeki bazı örneklere de yer vererek, bu ilk albümünde topladı.

Grup Kafdağı, garmon, panduri, çonguri vb. gibi Kafkas çalgılarının yanı sıra, çoksesli vokalleri ile de ilginç renkler katmaktadır, bu çalışmaya...

Horona Çağrı, çok çeşitliliğin bulunduğu, ama aynı göğün ezgileri olan ülkemiz müziğini, yepyeni bir **Kafkas-Anadolu sentezi** ile zenginleştirmektedir.

İberya Özkan: *"... bu çalışma; türküleri, orijinal dili ve tavrı ile söyleme; özgün çalgıları, doğru teknik ve yöntemle kullanma; yok olmakta olan yöresel müzik kültürünü yaşatma; bu kültürün temelinde nasıl bir çokseslilik ve gelişmişliğin var olduğunu sergileme; tüm bunları çağdaş bir yorumla işleyerek günümüze kazandırma yönleriyle oldukça dikkat çekmektedir."*

kestrasyon çalışmalarını hızlı bir şekilde bitiren Iberya Özkan ile birlikte, stüdyomda kayıt çalışmalarını başlattık. Tüm kayıtların canlı olmasına karar vermiştik. Gece gündüz demeden büyük bir zevkle ve titizlikle stüdyoma çağırdığımız müzisyen arkadaşlarımızla sürdürdük kayıtları... Buraya dek finans sorununu tamamen kendim üstlenmiştim. Ancak oldukça başarılı giden kayıtların belli bir aşamasında tıkandım. Bir süre ara vermek zorunda kaldık. Tam bu sırada derginizin 1 Haziran 1997'de The Marmara'da düzenlediği o görkemli "Çveneburi Kültür Gecesi"ndeki konserim sırasında tanıştığım değerli hemşerim, eğitime, spora, kültüre verdiği değeri ve önemli katkılarını yakından bildiğimiz, örnek işadamı İsmet Acar Ağabeyimin sürpriz desteği ile karşılaştım. Ne denli sevindiğimi, projeyi ve çalışmaları o andan itibaren nasıl daha hızlı ve daha genişleterek sürdürdüğümüzü tahmin edersiniz.

çveneburi: Bu albüm ile düşüncelerinizi gerçekleştirebildiniz mi? Hedeflerinize ulaşabildiniz mi? Size göre başarabildiniz mi?

B. Şahin: İlk sorunuzda değinmiş olduğum düşüncelerimi, büyük ölçüde gerçekleştirdim. Çünkü yöreme ve yöremin insanlarına olan görevimi yerine getirmiş, özgün kültürümü ortaya çıkararak sergilemiş, derlemelerimi toparlamış ve de benden bekleneni geç de olsa vermiş bulunuyorum. Hedeflerime gelince; çokseslendirme, düzenleme ve orkestrasyonda en uygun ve doğru bir Kafkas-Anadolu sentezi hedefimize yönetmenim Iberya Özkan'ın titiz, özverili çalışması sayesinde ulaştık. Geriye kimlerle, hangi müzisyen dostlarla kayıtlara başlayacağımız kaldı. Bunun için de gerek basgitar, bendir, kaval, bağlama gibi bilinen estrümanlarda, gerek panduri, çonguri, baspanduri, doli, garmon gibi Kafkas ve Gürcü enstrümanlarında, gerek miksaj gerekse vokallerde elimizden geldiğince en iyi ve uzman olan dostlardan yardım almayı hedeflemiştik. Örneğin dolide Gürcüstanlı Nugzar Partenadze, garmonda Eşref Şentürk (Kirkitadze) birer virtüözdürler. Gürcüce dahil çeşitli Kafkas dillerinde çoksesli şarkılar söylemede, Gürcü halk çalgılarında ve vokal tekniklerde oldukça başarılı olan Grup Kafdağı (Tülin. Serpil. Utku, Iberya), bu hedeflerimizi gerçekleştirmede çok önemli roller oynadı. Ancak tulumda bu böyle olamadı. Aslında, yöremize ait polifonik bir halk çalgısı olan tulum yerine (çok istememize karşın) tulumun ülkemizde tekseslilige dönüştürülerek dejenere edilmesi yüzünden; yöresel tavırda, geleneksel çokseslilikte ve doğru teknikte çalan tulumcu bulunamaması nedenleriyle sipsi kullanmak zorunda kaldım. Ama, yine de, sipsileri, tulumdaki aradığımız özgün çalınışına uyarlamada olağanüstü çaba harcadık. "Başarabildiniz mi?" sorusunun yanıtını sizler ve dinleyenler vermeli düşüncesindeyim.

çveneburi: Gürcüstan müziği ile nasıl tanıştınız ve bu konudaki birikiminiz nasıl oluştu, gelişti?

B. Şahin: Sarp Sınır Kapısı açıldıktan sonra tanışma olanağı buldum, ilk kez. 1987 yılında sanıyorum, Arhavi'deki festivale katılmıştım. Gürcüstan'dan gelen mükemmel bir halk dansları topluluğu vardı. Beni çok etkilemişlerdi. Bu topluluğun yöneticileri ile tanışmış ve müzikle uğraştığımı belirtmiştim. Bana üç adet Gürcü müziği kaseti hediye etmişlerdi. İlk tanışmam bu şekilde oldu. Daha sonraları İstanbul'a gelen, bu kez farklı bir Gürcü halk dansları ve şarkıları topluluğu ile ilişkiye girdim. Bu grupla geliştirdiğim diyalog sonunda, bana panduri ve çonguri verdiler. Yaklaşık dört yıl önce tanıştığım Iberya Özkan aracılığıyla da bu birikimimi geliştirdim. Iberya Özkan'ın kurduğu ve yönettiği çeşitli Kafdağı toplulukları ile de ortak çalışmalarımız oldu, konserler verdik. Hatta bir keresinde de Birinci Uluslararası Dünya Gürcüleri Konferansı'nın özel davetlileri olarak bu toplulukla birlikte Gürcüstan'a konserler vermeye gittik. Tüm bunlar, bu birikimimi oluşturmada çok önemli roller oynadı.

çveneburi: Gürcü müziği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

B. Şahin: Gürcü müziği, tarihin derinliklerinden gelen ve geçmişi yüzyıllara dayanan, gelişmiş çokseslilik özelliğine sahip, dünyadaki ender halk müziklerinden biridir. Müzik eğitimi almamış, sıradan köylüler tarafından geleneksel şarkıların topluca ve polifonik tarzda icra edilmesi, beni fazlasıyla büyülemekte ve etkilemektedir. Geleneksel Türk halk müziğine katkıları olacağına inandığım Gürcü halk müziğinin Türkiye'de özellikle tanınması, tanıtılması ve de bilinmesi gerekmektedir. Türk müziğinin geliştirilmesi ve çağdaşlaştırılması çabalarında bulunan tüm müzik uzmanlarınca özellikle de halk çalgıları ustalarınca Gürcü halk müziğinin bilinmesi bence kaçınılmazdır.

çveneburi: Bu albümden sonraki amaç ve hedefleriniz nelerdir? Neleri planlıyorsunuz?

B. Şahin: Yıllardır yaptığım gibi, müzik yaşantımı profesyonelce sürdünneye devam edeceğim. Artvin folklorunun zenginliği, Gürcü müziğinin gelişmişliği ve polifonik özelliği, çalışmalarımda sürekli yer almaya devam edecek. Bana eşlik etmek üzere yeni ve profesyonel bir orkestra ve vokal grup oluşturuyorum. Bu kadro ile konserlere, turnelere çıkmak, televizyon kanallannda yer almak ve yeni kaset çalışmalarını daha yaygın bir şekilde sürdürmek istiyorum. Sahne çalışmalarımın yanı sıra değerli hemşeri ve dostların düğün, yemek vb. gibi toplantılarına da katılmayı amaçlamaktayım.

çveneburi: Bize ve okurlarımıza iletmek istediğiniz mesajlar var mı?

B. Şahin: Böylesine, çok anlamlı bir söyleşide yer alabildiğim için mutluyum. *çveneburi*'ye teşekkür ediyorum. Tüm okurlarınızdan Gürcüce, Türkçe şiir, mani ve bestelerini, derlemek, değerlendirmek amacıyla bekliyorum. Bunlar mutlaka ortaya çıkarılmalı, sunulmalı ve sergilenmelidir. Kültürel zenginliğimiz ancak böyle ortaya çıkarılabilir. Bu konuda üzerime düşeni yapmaya da hazırım. Giderek güzelleşen, gelişmekte olan dergimiz *çveneburi*'ye yayın yaşamında başarılar diliyorum. Okuru olmakla önemli bir ayrıcalığa sahip olan değerli *çveneburi* severlere de saygılarımı sunuyorum.

çveneburi: Teşekkür ederiz. Başarılarınızı sürekli duymak istiyoruz.

ABD'de Bulunan "The Kartuli Ensemble" ile Söyleşi

Osman Nuri MERCAN

çveneburi: Frank, "The Kartuli Ensemble" (Gürcü Topluluğu) ne zaman oluştu?

Ensemble: Biz ilk olarak bu fikri 1985'te ortaya attık. O zamanlar 5 kişi olarak grubu oluşturduk. Şimdi bu grup 22 kişiye çıktı, ancak hâlâ büyümekte.

çveneburi: Gürcü müziği ve ABD, daha doğrusu Amerikan müziği çok farklı şeyler olmalı. Nasıl oldu da siz Gürcü müziğinden etkilendiniz?

Ensemble: Her üyenin bu konudaki öyküsü farklı. Benim öyküm şöyle: ABD'de bir yerde plaktan Gürcü folk müziği çalıyordu. Bu müziği sonuna kadar dinledim ve beni çok etkiledi. Bundan sonra Gürcü müziğini araştırmaya başladım ve sonunda kendimi bu topluluğun bir bireyi olarak buldum. Gürcü müziği üzerine ne kadar çok çalışma yaptıysam, kendimi o kadar Gürcü müziğine yakın buldum ve bir o kadar da bu müziğin güzelliğini kavradım.

Arkadaşım Steward ise daha önce de müzisyendi, opera ve batı müziği parçaları söylüyordu. Yedi yıl önce bir gün New York'ta Gürcü müziği yapan ufak bir grupla tanışmış ve Gürcü müziğinin lezzetini tatmış. O gün bugündür, Steward da Gürcü müziği üzerine çalışıyor ve Gürcü folk şarkılan söylüyor.

çveneburi: Gürcü müziği üzerine yapti-

ğınız çalışmalarda Gürcüstan'dan öğretmen ve diğer hususlarda herhangi bir yardım alıyor musunuz?

Ensemble: Hayır. ABD'deki bu çalışmalarımızı tamamen kendi olanaklarımız ile yürütüyoruz. Zaman zaman Gürcüstan'a kendi olanaklarımızla gidip dil ve müzik eğitimi alıyoruz. Yine, bu nedenle ben ve Steward Gürcüstan'a eğitim için gidiyoruz

çveneburi: Gürcü müziği ile batı müziği, daha doğrusu Amerikan müziği arasında herhangi bir yakınlık var mıdır?

Ensemble: Hiçbir yakınlık yoktur. Beni en çok şaşırtan konu da bu oldu. Bazen İskoç ve İrlanda müziği ile benzerlikleri var gibi geliyor, fakat kuruluş yapısı ve mantık olarak tamamen farklı bir müzik türü.

çveneburi: Siz Gürcüstan'dan ve Gürcü müziğinden çok uzak yerlerde, ABD'de yaşıyorsunuz. Sizin için Gürcü müziği neyi ifade ediyor?

Ensemble: Amerika'daki pop müziği bir yerde kendi Avrupa benliğine (İskoç ve İrlanda müziğine) çok yakın. Gürcü müziği ise benim için "işte bu gerçek müzik" diyebileceğimiz bir müzik. Gürcü müziği, yapısı, kaynağı kapasitesi ve uyumu ile beni her zaman büyülemiştir. Esas büyülenmem ise Gürcü müziğini tanıdıktan sonra Gürcüstan'a gitmem ile oldu. Gürcü halkı, Gürcü kültürü ve Gürcüstan'la ilgili her şey en az Gürcü müziği kadar beni etkilemiştir.

Amerika'da ve tüm batıda iyi müzisyen ve iyi şarkı söyleyen insanların iyi müzik eğitimi alması gerekir. Oysa Gürcüstan'da, sokaktaki adam, tarladaki kadın ve denizdeki balıkçı da aynı zamanda iyi bir müzisyendir ve en zor şarkıları bile bu tür insanlar operada söylüyormuş gibi söylerler

The Kartuli Ensemble ile söyleşi sırasında.

Steward, Frank, Carl.

çveneburi: ABD'de sizin dışınızda ve dünyanın diğer ülkelerinde Gürcü müziği toplulukları var mıdır, varsa nerelerde ve hangi adlarla anılmaktadır?

Ensemble: Bizim bildiğimiz Boston'da "Iberya" adlı küçük bir müzik topluluğu var. Ayrıca Japonya'da Gürcü müziği çalan ve söyleyen ve tamamen Japonlardan oluşan bir müzik grubu var. Paris'te "Merani" adlı bir müzik topluluğu var. Ayrıca Avusturya'da da bir Gürcü müzik topluluğu olduğu söyleniyor. Kanada'da Toronto'da bir Gürcü müzik topluluğu olduğunu biliyorum

çveneburi: Sizin topluluğun kullandığı müzik aletleri konusunda bilgi verir misiniz? Ayrıca, vokal Gürcü müziği dışında klasik Gürcü müziği, kentsel Gürcü müziği konusunda da çalışma yapıyor musunuz?

Ensemble: Ben Anzor Erkomaişvili'den çonguri dersleri aldım. Ayrıca duduki ve salamuri konusunda da eğitildim. Gürcü müzik aletlerini New York'taki Gürcü müzik topluluğunun çalışmalarında ve konserlerde çaldık. Biz eminiz ki gelecek çalışmalarımızda Gürcü müzik aletlerini daha çok kullanacağız. Oyle oldu ki, müzik grubumuz rastlantı sonucu daha çok şarkı söylemeye yakın bir grup

çveneburi: Türkiye'deki Gürcü müziği ile Gürcüstan'daki Gürcü müziği arasında bir yaklaşım, yakınlık var mıdır?

Ensemble: Türkiye'deki Gürcü müziği konusunda yeterli bir bilgiye sahip değiliz. Bu nedenle bu konuda bir şey söylemek zor. Fakat kökleri aynı olduğuna göre birbirine çok yakın olması gerekir.

çveneburi: Teşekkür ederiz.

İberya Özkan ile Gürcü Müziği Üzerine Söyleşi*

(Geçen sayıdan devam)

Folklora Doğru: Bu asimilasyon süreci yoğun olarak 1950'lerden sonra başlamış, değil mi?

İberya Özkan: Evet, bu asimilasyon, devlet tarafından, "Gürcü kültürünü yok edelim" diyerek yapılmış bir şey değil. 1. Azınlık kültürlerine sahip çıkan bir devlet politikası olmamasından kaynaklanan; 2. Ekonomik, kültürel birtakım etkilerin köylülüğe ulaşmasından kaynaklanan bir asimilasyon olayı var. Asimilasyon doğal olarak gelişmiş. Öyle bir noktaya gelmiş ki artık, Türkiye'deki Gürcülerin bir kısmı Gürcüce bile konuşmuyor. Ancak yine de Türkiye'deki Gürcüler asimilasyondan en az payını almış bir topluluk. Yalnız, Artvin'de bulunan bazı köylerin Gürcüce isimlerinin Türkçeleştirilmesi (her ne kadar oradaki köy halkı eski ismini kullanıyor olsa da) bu doğrultuda çok talihsiz bir girişim.

Folklora Doğru: Hangi yıllarda değiştirilmiş?

İberya Özkan: Çok yakın tarihlerde

Folklora Doğru: 50 sonrası yani.

İberya Özkan: Evet. Bir de biliyorsunuz, Türkiye'de Atatürk zamanında Soyadı Yasası çıktı. İşte, Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Öztürkçe soyadlar edinme zorunluluğu getirildi. Bu yasa Gürcülere yüzyıllardan beri kullandıkları soyadlarını terk etme zorunluluğu getirdi. 70 yıl önce olan bu olay, Gürcülerin soyadlarını tamamen unutmalarına neden oldu. Çok azı kendi soyadını hatırlıyor, biliyor, bazıları da kullanıyor. Fakat resmen "Özkan" gibi, "Saysel" gibi resmi soyadlarını kullanmak zorundalar. Bence bu konuda bir çalışma yapılıp, orijinal soyadları varsa bunların yeniden ortaya çıkarılması gerekir. Çünkü Osmanlı tehlikesi gibi bir şey artık yok. Bu da bir derece atılım olur. Düşünün yani, "Melaşvili" soyadı, yüzlerce yıldır kullanılan bir soyadı ve öyle bir soyadı ki Gürcüstan'da o soyadını taşıyan kim varsa mutlaka benim akrabamdır. Türkiye'de 70 yıl önce çıkan bir yasadan dolayı ben "Melaşvili" soyadını terk etmek zorunda kalıyorsam, bu bana geri verilmeli diye düşünüyorum. Sonuçta Türkiye'deki Gürcülere yönelik özel bir asimilasyon politikası uygulandığından söz edilemez. Çünkü Gürcüler Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan tutun da Türkiye'nin kurulmasına varana kadar birçok konuda gerçekten Türklerle beraber Türkiye'nin en sadık vatandaşları gibi hareket ettiler. Ortama son derece uyumlu bir özellikleri var. Çerkesler gibi ulusal bir ayaklanma söz konusu değil, kendilerini zaten koruyorlar. Yalnız bazı özel örneklerden söz etmek mümkün: Gürcü köylerindeki ilkokullarda Gürcücenin yasaklanması, Gürcüce kelime kullanıldığında çocuklara ceza verilmesi, vs. Belki bunlar incelendiği zaman genel "Türkleşme" politikasının bir uzantısı olarak algılanabilir ama daha çok "Gürcülere yönelik bireysel bazı tutumlar asimilasyonda önemli etken olmuştur," denebilir. Gürcü toplumunda belki de, "Aman çocuklarımız Gürcüce öğrenmesin, öğrenirse şöyle olur, böyle olur," gibi bir otosansür de işlemiştir.

Folklora Doğru: Sözünü ettiğiniz okul örneğine benzer başka örnekler var mı?

İberya Özkan: Evet. Türkiye'de "Türkçe konuşun!" politikası ya da Türkçenin geliştirilmesine dönük politikalar diğer dillerin gelişmemesine neden olmuştur. Örneğin Artvin folklorunda, Artvin halk danslarında bulunan bazı dansların isimleri değiştirilmiştir. Bu bireysel birtakım çabalarla yapılmıştır, çarpıtılmıştır. Dans, Gürcü dansı olmasına hatta adı Gürcüce olmasına karşın, uyduruk bir Türkçe isim bulunarak Türkçeleştirilmiştir. Örneğin "Epradi" diye bir köy vardır "Maçaheli"de, "Epradi" ismi değiştirilmiş "Efeler" denmiştir...

Folklora Doğru: Nerede bu köy?

İberya Özkan: Artvin'in Borçka'ya bağlı "Camili" diye değiştirilen "Maçaheli" nahiyesinde. Örneğin "Kvabistavi" köyü. Tam tercümesi

"Kayanınbaşı" anlamına geliyor. Türkçeye çevrilmiş, resmi adı "Kayalar" köyü olmuştur

Gürcüce öğrenmenin bir işe yaramayacağı inancı Gürcü toplumunda önemli bir baskı unsuru olmuştur. Onun için Gürcüce öğretmemeye çalışmışlardır. Gürcü ana ile baba Gürcüceyi mükemmel biliyor olmalarına rağmen çocuklarına Gürcüce öğretmemek için özel itina göstermişlerdir. Çünkü okula gidene kadar Gürcüce bilen, tek kelime bile Türkçe bilmeyen çocuk okula gittiği zaman zorlanıyor. Belki başına bir şeyler de gelebilir! Halbuki bu son derece yanlış bir tutumdur, o ana baba zaten Türkçeyi doğru dürüst bilmemekte, özel bir şiveyle konuşmaktadır Türkçe öğreteyim derken çok bozuk bir Türkçe öğretmektedirler

Folklora Doğru: Peki Türkiye'de milliyetçiliğin şiddetlenmeye başladığı zamanlarda örneğin 70'lerde Gürcülerin diğer azınlıklarla birlikte maruz kaldığı daha farklı baskılar var mı?

İbrya Özkan: Evet, olmuştur. Ona örnek vermek güç, şu anda anımsayamıyorum, ama öyle şeyler oldu.

Folklora Doğru: Türkiye'de kültürel bölgeler iller temelinde tayin ediliyor. Örneğin Artvin dansları denen bir bütün vardır ve bu dansların etnik kökenine dair ciddi bir karmaşa söz konusudur. Çoğunluğunun Gürcü dansı olduğu bugün teslim ediliyor ama yine de belli bir karışıklık söz konusu. Ermeni ve Laz danslarının da içinde olduğu ya da bir dansın içinde de üç öğenin bir arada bulunabileceği kamları vardır. Buralara dair ayrıntılı bir şeyler biliyor muyuz?

İberya Özkan: Örneğin "Orta Batum"la ilgili ayrı bir hikâye var. "Orta Batum" olayı diye bir olay yoktur Türkiye'de... O, sonradan çıkartılan, Kafkasya'dan II. Dünya Savaşı'nda göç eden bazı dans ustalarının 1974'te Türkiye'ye geldiklerinde öğrettikleri bir danstır. Haşim Sotay İzmit'e yerleşmiş, Musa Ramazan İstanbul'a yerleşmiş Elbruz Gaytoğlu Ankara'ya yerleşmiş. Ali Hoca Bursa'ya yerleşmiş. 1920'lerin 30'ların en usta dansçıları. Bunların hiçbirisi Gürcü değil, çoğu Çerkes, Haşim Sotay Türk asıllı, Ali Hoca Tatar Hangi ilde bulunuyorlarsa, o ilin Kafkas, Çerkeslerinin kurduğu Kuzey-Kafkas dernekleri onlara sahip çıkmış. Kuzey-Kafkas derneklerinde hoca olarak çalışmışlar ve Çerkes oyunlarını öğretmişler. Dolayısıyla Türkiye'deki Kafkas danslarının ortaya çıkışı bu derneklerden başlıyor. Azeri olayı hariç tabii... Bunlardan birisi olan Haşim Sotay İzmit'te "Artvin Kültür ve Folklor Derneği"nde çalışmış. Bu dernekte Gürcü danslarını öğretmesi istenince 7-8 tane Gürcü dansı öğretiyor. Bunların arasında Horumi adlı, şu anda "Orta Batum" diye bilinen dans da var. Bu süreç 1970'lerde başlıyor, 74'lere kadar sürüyor. 74'te sanıyorum, Haşim Sotay vefat ediyor. O zamana kadar bu dansı öğrenen öğrencilerden bir kısmı Artvin'e, bir kısmı İstanbul'a gidiyor. Bir kısmı da İzmit'te kalıyor. Gittikleri yerlerde, ne öğrendilerse, bir kısmını eksik, bir kısmını hatalı, bir kısmını ayıklayarak, bir kısmını da uydurarak çevrelerine öğretiyorlar. Böylece "Orta Batum" yayılıyor.

"Orta Batum" lafını, ondan sonra bir furya gibi duyuyorum, "Acara Horonu" diye duyuyorum. "Gürcü Horonu" diye duyuyorum. Farklı farklı isimler konuyor. Bu oyunun adı "Horumi"dir Olsa olsa Türkçe karşılığı "Horon" olur. Yalnız "Orta Batum" adıyla Artvin'de daha önceden bilinen başka bir oyun var. "Borçka Horonu" da deniyor. Bu dansla kaynaştırılarak oynanmış olabilir. Bu dansın Türkiye'de gelişmesine ikinci kaynak 1969 yılında Türkiye'ye gelen Gürcüstan Devlet Halk Dansları Topluluğu'dur. Bunlar İzmir, İstanbul ve Ankara'da gösteriler yaptılar, çok beğenildi. Dünyanın en ünlü koreografларından birisinin yönettiği olağanüstü bir ekipti. Onlar "Horumi" oynuyorlardı. Aynı ekip, 1971'lerde, 72'lerde tekrar geldiğinde o zaman Türkiye'de ne kadar "folklor uzmanı" ya da "hocası" varsa bunlar seyrettiler. Biraz ordan alarak, biraz kırparak dansı "Türk Folkloru" repertuvarına kattılar. Aslında "Horumi"nin Artvin'de oynanan "Deli Horon"la köken olarak hiçbir farkı yoktur. Bir dansı başka bir yerden alıp da oynayacaksanız; bunu adıyla, sanıyla milliyeti-etnik köken gerçeği ile ele almanız lazım. Dansın içerisinde komut olarak "Erti, Ori, Sami" diye birtakım ifadeler kullanılıyor. Bu Gürcücede "Bir, İki, Üç" demektir. Hikâyesini anlatayım: Bu dansta "Erti, Ori, Sami, Othi, Huti"ye kadar, beşe kadar sayılır. Beş kişiyle (genel olarak) oynandığı için. Haşim Sotay'dan kalan bir olay. "Erti, diyeceksiniz, Ori, Sami,... Huti, ordan sonra figürü değiştireceksiniz," demiş. Bu şekilde olay uzadığı için bizimkiler kırpmışlar. "Sami"ye kadar indirmişler. Bunlar hoş şeyler değil. Sonuçta Artvin danslarının çoğunluğu Gürcü kökenine dayanıyor, bir kısmı da Laz ve Ermeni kökenine dayanıyor. Ama hiçbiri köken olarak "Türk" değil.

(Devam edecek)

* *Folklora Doğru* dergisinin 62. sayısından alınmıştır

Neden ve Nasıl Gelmişiz?*

Prof. Dr. Şuşana PUTKARADZE

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na hep, yenilen veya yenenin gözüyle bakılmış, kimse arada ezilen insanların o dönemdeki durumlarını dikkate almamıştır. Bu açıdan Prof. Dr. Şuşana Putkaradze'nin *Çveneburebis Kartuli* (Bizimkilerin Gürcücesi) adlı 726 sayfalık, Türkiye Gürcülerinin dili üzerine araştırmalarını verdiği birinci kitabın, "Muhaciri Kartvelebi" (Muhacir Gürcüler) bölümünün göç dönemi ile ilgili kısımları ilgi çekicidir. Çeviride bu dönem ile ilgili kısımlar kısaltılarak ve sadeleştirilerek değişik bir başlık altında ele alınmıştır.

Atatürk milliyetçiliği bağlamında Türk Milleti'ni oluşturan halklardan Gürcülerin, atavatanlarından anavatan Türkiye'ye göçü ile ilgili mütevazı ölçülerdeki bu çevirinin; 1071'den beri yakın komşu olan ve akrabalık ilişkileri içinde bulunan iki milletin arşivlerinin ve çeşitli kaynaklarının artık kıyaslamalı ve daha geniş kapsamlı olarak incelenip araştırılması dileğiyle.

Fevzi ÇELEBİ

Memed Abaşidze

Muhacir Gürcüler tamlaması, Gürcücede 19. yy'ın son çeyreğinde Gürcüstan'dan Türkiye'ye göçen Gürcüleri ifade etmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Muhacir Gürcüler ise kendilerine "Çveneburi" derler.

Göçün oldukça karışık bir tarihi vardır. İlk olarak, 1828-1829 yıllarındaki Osmanlı-Rus Savaşı'nın bitiminde Mesheti'den başlamıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı izleyen yıllarda ise daha geniş bir alana yayılmıştır. Bilindiği üzere Berlin Kongresi'nin sonucunda eskiden Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde yaşayan İslamlaşmış halka seçme hakkı verilmiştir. -Ya Rusya'nın hâkimiyetindeki topraklarda yaşayacaklar ya da Osmanlı topraklarına göçeceklerdi. Rusya ve Osmanlı arasında 27 Ocak 1879 tarihinde İstanbul'da yapılan antlaşma ile muhacirliğin resmi süresi yasallaşmış oldu. Antlaşmaya göre 3 Şubat 1879 tarihinden 3 Şubat 1882 tarihine kadar olan göç süresi, daha sonra 1884 yılına dek uzatılmıştır. Bu süreç izleyen yıllarda da son bulmamış, hemen hemen 1921 yılına dek sürmüştür.

Muhacirlik, Gürcü halkının, tarihindeki en ağır trajedisidir. Göçün, tarihsel Yukarı Kartli dolaylarında yol açtığı zaran ne bir istila, ne de bir barbarlık yıkımı gerçekleştirmemiştir. En eski Gürcü toprağı boşalmıştır. Bu topraklar arasında Kola, Artaani, Şavşeti, Klarceti, Livana, Murğuli, Maçabeli, Tao, Acara, Kobuleti sayılabilir. Arşivlerden edinilen bilgilere göre; Kobuleti'de 1879 yılı göçünden sonra 2.000 kadar nüfustan 500'ü kalmış, Hulo yakınındaki köyler tamamen viran olmuş ve terk edilmiştir. Hiçbir yerinde tek bir canın bile kalmadığı köyler vardır. Örneğin; Kvirike-Kobuleti'de, Arsenauli-Keda'da, Ereguna-Murğuli'de...

Göç yüzünden vatanını terk edenlerin sayıları hakkında kesin bilgiler korunamamıştır. 1891-1893 yıllarında ünlü halk adamı Z. Çiçinadze bu yolculuk döneminde göçenlerin sayısı ile ilgili bilgi topluyordu. Bu bilgiler ışığın-

da içerisinden en azından 5-10 hane gitmeyen köyün olmadığını, büyükçe köylerden ise 40-50-100 hanenin göçtüğünü söyleyebiliriz. Örneğin; Alambri'den 100 hane, Hutsubni'den ve Tskauraki'den 50'şer hane, Çakvi Kasabası'ndan 40 hane, bütün Kobuleti'den 7.000 haneden fazla göç olmuştur. Merisi topluluğunda 600 hane göçmüş, 100 hane kalmıştır. Yukarı ve Aşağı Acara da bu yıllarda 4.000 haneden fazla göç vermiştir. Üstelik Z. Çiçinadze bu bilgileri Batum Müftüsü Hasan Gverdadze Efendi'den almıştır. Bu bilgiler ışığında Z. Çiçinadze Osmanlı'ya göçenlerin sayısının milyona ulaştığını saptamaktadır

İtalyan Evgeni Dalecio Gürcüstan'dan Osmanlı'ya göçen Gürcüler hakkındaki 1920 yılı araştırma bilgilerini bizlere ulaştırmaktadır. Dalecio, *Gürcüler İstanbul'da* adlı kitabında: "Büyük güç, Gürcü Müslümanlar İstanbul'da yaşıyorlar. Osmanlı'daki Gürcü Müslümanların artışı 1877-1878 savaşı zamanında Batum ve Batum'un sınır vilayetlerinden yapılan göçe dayanır. Bunlara şimdiki savaşın mültecileri de eklenmiştir," diyor

Trabzon Rum Komitesi'nin tanımıyla Pontus içerisinde kesinlikle 53.380 Gürcü vardı Başka bir tanımlamada da, Samsun ve Tokat yörelerinde Gürcülerin imar ettiği 64 kent veya köy mevcuttu. Tahmini nüfusları da 140.000 civarındaydı. Burada Lazların Gürcülerden ayrı tutulmaması ilginçtir. Bunların dışında kalan Gürcü Müslümanların bir kısmı İstanbul'da ve yakın kuzeydoğusunda, Marmara Denizi civarında, İzmit ve Adapazarı illerinde ve güneyde Bursa'da yaşamaktaydı. Gürcü köyleri ile Kilkya'da Halep Yolu üzerinde de karşılaşılır

Karadeniz kıyı bölgeleri'nde yaşayan Gürcü Müslümanların sayısını bunların sayısına eklersek bu rakam 300-400 bine kadar çıkar. Türk Kurtuluş Savaşı'nda İzmit ve Adapazarı illerinden seferberliğe çağrılanların dışında, 7.000 Gürcü gönüllü savaşa katılmıştı

Yurttan göçenlerin sayısı daha fazla olabilirdi. Fakat yolculuğa hazırlanan insanları olumlu etkileyen yerel ileri gelenler, düşünürler, din adamları ve bazı beyler mevcuttu. Bunların arasında; Keda Müftüsü Ahmed Halipaşvili, Hulo Kasabası Kadısı Nuri Beridze, Müftü Loman Kartsivadze (Enderun Muallimi), Huseyin Abaşidze, Nuri Himşiaşvili, Şerip Himşiaşvili, Tevpik Atabagi, Dursun Tavdgiridze, Tupan Şarvazidze, Ahmed Halvaşi (Maraditi'li)... sayılabilir

20. yy'ın ilk çeyreğinde Acara sakinlerinin hakiki rehberi ve güvenilir hamisi olarak Memed Abaşidze Bey'i görürüz. O, vatani görevini yorulmaz kalemiyle gerçekleştirdi. Politik ve ekonomik imkânsızlıklarla esaret içindeki kardeşlerinin istikbalini düzeltmeye, onlarda milli bilinci uyandırmaya çalıştı. Memed Abaşidze Bey'in rolü, ilk emperyalist savaş döneminde Acara'dan Türkiye'nin iç bölgelerine yerleşmek için sıralanmış ahalinin çaresizliğinin, her zaman vatan toprağında birleşmede çözüleceği fikrini dile getirmesi çerçevesinde değerlendirilmelidir. O büyüklüğü ve kariyeri başka bir soyadının büyüklüğü için yabancı topraklarda aramıyor, halkı için çırpınıyor ve gerçek mutluluğu vatan toprağının sevgisinde görüyordu

O dönemdeki yaşamın ağır şartlarıyla ümitsizliğe düşen Acara ahalisi çaresizlik içinde önderinin peşinden gidiyordu. Yaşam ve köklenme ancak Gürcüstan Ana'nın bağrına sımsıkı sarılmakla olabilirdi

Memed Abaşidze, özellikle *Orocba* gazetesinde (2 Ekim 1879) yayımlanan "Acara' dan Mektup" adlı yazısında Loman Kartsivadze Efendi'nin yurtsever tutumları üzerine bilgiler vermiştir. "Zeki, bilgili ve halk içinde büyük bir nüfuz sahibi olan Loman Efendi Yukarı Acara ahalisindendir. Acaralılar yerleşebilecekleri alanları saptamak için Osmanlı'ya seçilmiş kişiler göndermişler, Loman Efendi de bu seçilenler arasında yer almıştır. Yolculuktan döndüğünde edindiği bilgilerle topluluğa (Keda'da toplantı yapılmıştır. Bütün Acara temsilcileri de bu toplantıda hazır bulunmuştur.) hitaben: 'Birçok yer gezdim fakat bizim vatanımız gibi bezeli ve yaradılışımıza uygun hiçbir yerle karşılaşmadım. Ayrıca İslam inancı yalnız bizde kalmış. Hiçbir yerde dini bizim kadar temiz ve azizce kimse uygulamıyor. Bu yüzden size göçmenizi önermiyoruz,' demiştir." Loman Efendi'nin bu sözlerini tartışan, yolculuk taraftarı birçok insan evinden barkından uzaklaşmaktan vazgeçmiştir. İ. Çavçavadze, G. Orbeliani, G. Gurieli, S. Meshi, N. Nikoladze, G. Tzereteli, T. Sohokia, N. Mepişaşvili (Yukarı Acara Yöneticisi) ve adını sayamayacağımız birçoğu Gürcü halkının önderi olan nice değerli kişi kalbi kırık insanları umutlandırıyor, koruyor ve yardımcı oluyorlardı.

Ulusal literatürde muhacirlik tarihinin önemli bir yeri vardır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonrasında bölge nüfusunun düştüğü ağır ekonomik ve sosyal şartlar, Gürcüstan'a iade olunan yörelerde Rus idarecilerin barbarca tutumları ve Müslüman Gürcülerin dini fanatizmi göçün asıl kışkırtıcı sebepleri arasında kabul edilmiştir.

İncelemecilerin bir bölümü muhacirliğin başlamasına asıl olarak, dini fanatizmin rolünü yüklüyor. Fakat İ. Çavçavadze, G. Orbeliani, S. Meshi, N. Nikoladze ve G. Tzereteli göçün temel sebebi olarak yönetici çemberinin yerel nüfusa yönelik barbarca tutumlarını göstermektedirler. Onlara göre yalnızca dini fanatizm eksik rol oynuyordu. Kafkas Ordusu Başkomutanlığı Başvekili G. Orbeliani'nin *Swastopol Minski* adlı eserinde yazdıkları bu açıdan ilgi çekicidir: "Göç Osmanlı'ya Acara ve Kars'tan uzuyor. -Farklı inanca sahip insanların Rus egemenliğinden kaçışı hakkında ne söylenebilir? Kırım boşaldı, Çerkesler Kuban'dan 200 binden fazla göç verdiler, Abhazya yerleşim dışı kaldı. Şimdi Kars ve Acara insanları kaçıyor. Herkes bu fanatizmle hareket ederse çözüme nasıl ulaşılabilir? Göç, dine sahip çıkmaktan kaynaklanmamalı. İnsanlar mutlaka öncelikle barış içinde ve rahat bir yaşamı arıyor olmalı... Ve doğru kanunları seçmeliler, hangi dilde yazılmış olursa olsun."

Gerçekten Rus yöneticilerinin idareyi ele alışlarının ilk günlerinde ahalinin sıkıntıda olmadığı zamanlar da vardı. Bu dönemde kimse Osmanlı'ya göçü olası görmüyordu. Ancak üzücüdür ki, yönetici çemberi göç için gerekli ortamı hazırlıyordu. Sivastopol-Minsk nutkundan: "Batum vilayetinin alınmasıyla Rusya, Kafkasya sınırlarının en önemli ve tehlikeli bölgesinde doğal gücünü kazandı, orada savaşçılar vardı ve kısmen boyun eğmiş ahaliden Türkiye ile dinle bağlantılı olanlar bu sebeple kale içindeki tehlikeli unsur olarak kabul edilirler, orada bulunmamalıdırlar. Yerel ahali boşaltılmalıdır," ifadelerinden halkın ya asimile edilmesini ya da göçmesini açıkça istediklerini görüyoruz. Fakat bu durum ileride Rusya'nın işçi sıkıntısı çekmesine davetiye çıkarabilirdi. Nitekim bu göç isteğiyle "Rusya 20-30 bin insanı kaybederdi. Ama savaşlarda tecrübe kazanmış halk yerinde kalırsa bir ümitle Rusya'ya destek olur ve Rus sınırını kendi vatan topraklarıymış gibi koruyabilirlerdi." Bunun dışında Batum Askeri Üssü Generali Kamarov, Stephanov gibi birçok kişi göçü destekliyor, ahaliyi yıldırıyorlardı.

Rus krallığı yeni borçlarının karşılığını yönetimi altına aldığı bölge halkından toplamaya başladı. N. Nikoladze; "Halktan, daha savaş yaralarını sarıp ayağa kalkamadan 6'dan 10 manete kadar vergi venneleri istendi. Bu vergiyi toplamak içinse herkese kaba metotlar uyguluyorlardı," diyor ve halkın hiddetine bir sebep de bunu gösteriyor.

İ. Çavçavadze "İç İnceleme" yazısında Acara ve Kobuleti'nin başına gelenlerin gerçek yüzünü betimliyor: "Kader, Acara ve Kobuleti'yi savaş meydanı yaptı. Çarpışan Rus ve Osmanlı orduları elbette halkın iyiliği için burada bulunmuyorlardı. Halk, kendi vatanlarındaki ordulardan hangisinin tarafında olması gerektiğini bilemiyordu. Kimin eline düşecekleri de meçhuldü. Ne Rusya'nın, ne Osmanlı'nın halkın saadetini düşünmediği açıktır. Bu topraklarda (Acara ve Kobuleti) savaştan dolayı sefalet hüküm sürmeye başladı. Köylerin ormanları, düzlükleri yandı, yaşananlardan ıstıraba düşmüş halk göçü yeğledi. Göçerken elinde kalanları götürmesi de imkânsızdı. Yaşananlar; bolluk içindeyken tohumsuz kalmak, sonra ölüm ve kandı. Bu durum karşısında üzüntüye düşen Çavçavadze'nin dilekleri vardı. Yönetimden ve Gürcü halkından teselli arayan kardeşlerine yardım eli uzatılmalıydı. "Ey Gürcüler,... Kardeşlerine elini uzat, onlar bugüne dek senin için kayıptılar ve onlar artık sana geldiler. Nasıl dayanabilirler bu şartlara; parayla mı, aşla mı, giysiyle mi?.. Kardeşliğin, birbirinin iyiliğini arzulamak ve dayanışmak olduğunu gösterelim. İşte böyle bir kardeşlikte düzelir kaderimiz, bu kardeşlik mutluluğumuzun tomurcuğunu oluşturmalıdır... Kimsesizleriz diyoruz, ancak yeryüzünde yalnız kimsesiz bilir sıkıntıdayken iyiliğin ve dayanışmanın ne olduğunu." Büyük Çavçavadze'nin bunları temenni ettiği dönemde Gürcüstan henüz maddi ve manevi gücüne kavuşamamıştı ki; bu vatan evladının arzularını dinleyip kalbine götürse ve kardeşleri için bir lokma çıkarıp verseydi. Bir miktar yardım sağlanmaya çalışılıyorduysa da bunlar henüz denizde bir damla misaliydi. Hissedilemeyecek miktardaki bu yardımlar göçü reddetmeye sebep olamadı ve kaçış başladı. Bu yardımlar sıkça ve zaman kaybetmeden halka ulaştırılamıyordu. Çaresiz halk

Gürcüstan Ana'dan özel bir ilgi istiyordu, sosyal ve ekonomik sınırları daralmış bu binlerce yoksulun düşman telkinleriyle de zihinleri bulanmıştı. S. Meshi yıllardır ayrı oldukları kardeşleri ile diğer Gürcülerin kavuştuklarında yaşadıkları duygu ve düşünceleri doğrulukla yazıyordu: "Herkes batırlıyor kayıp kardeşlerini bulduklarında yaşadıkları sevinci, mutluluğu ve memnuniyeti. Zaman içinde birçok sıkıntı yaşandı: açlık, susuzluk, çıplaklık ve soğuk geçirdiler kardeşlerimiz. Çoğu bu sebeplerden atavatanını terk etti ve Osmanlı'ya göçtü. Bu dönemde gerekli yardımı yapamadık. İlk sevincin ardından kardeşlerimize karşı vazifemizi unuttuk. Onlarla her şeyi paylaşmalıydık. Halkımıza gerçekten kardeş gözüyle baktığımızı, onlar için endişe duyduğumuzu, onların iyilik ve mutluluğunu arzuladığımızı hiçbir olayla ispat edemedik. Artık Osmanlı'ya gidiyorlar, bunda hayret edilecek bir şey de yok. Çaresizlik nedeniyle uygulamalarla olmasa bile fikren destekliyorlardı. Bunu bütün Gürcülerin düşünmesi gerek. Bulunan kardeş yine kaybolabilir." *Droeba* ve *Iveria* sıkça bu bölge halkının sıkıntıları üzerine yazılar yayımlıyordu. Fakat bu gazetelerde ifade edilen fikirlerin pek etkili olduğu söylenemezdi. Bunun iki sebebi vardı: İlki: köylerde henüz okuma yazma bilen bir Gürcü mumla aranırdı, ikincisi de; gazetelerin halka ulaşması çok zordu.

Bu zor günlerde keder içindeki halka teselli edici sözler söylemek için dahi hiçbir halk adamı ayak basmıyordu bu köylere. E. Takaişvili bu dönemin aydınlarının uğraşlarındaki en önemli eksiği çok isabetli bir şekilde tespit etmiştir: "Kimse gitmezdi Gürcüstan'ın güney bölgelerine ve bilmezdi neler olduğunu bu bölgelerde. Sorsanız herkes çok yurtseverdi. Ancak Golovin Caddesi (şimdiki Rustaveli Bulvarı) ve Kutaisi Bulvarı ötesine ayak basmazlardı Halkın gözetilmesi gerekirdi..."

Evet, tarihsel Tao-Klarceti'nin Gürcüstan topraklarına katılmasından 40 yıldan fazla zaman (1878-1921) geçmesine rağmen, bu en eski Gürcü toprağına ne büyük bir yazar, ne de büyük bir şair misafir olmayı düşünmüştür. Sıkıntı geçirmiş binlerce Gürcü için teselli edecek sadece birkaç söz söylenmiş ve burada Gürcü ruhunun uyandırılmasına ve okulların açılmasına çalışılmıştı.

Bu dönemde büyük şair Pşavela bölgede misafir olarak bulunuyordu. Yazılarında, "Acara'yı, Kobuleti'yi, Klarceti'yi, Tao'yu, Büyük Mesheti'yi, bugünkü bizim değerli Müslüman Gürcüstan'ı dolaştım." diyor Pşavela. Tuş ve Hevsur koyun tüccarlarının arasına, tartışılan sorular hakkında karara vannak maksadıyla gitmiştir. Tuş-Pşavel-Hevsur koyun tüccarları yüzyıllardır buradaki otlaklarda çobanlık yapmışlardı. Klarceti bölgesinde Şavşeti'nin bir noktasının adı bugün de halen Han Tuşet (Tuşların Kervansarayı) olarak anılmaktadır.

Nuri Himşiaşvili Bey ise birçok amaçla yazıyordu (1883). İlia Çavçavadze'ye, "Şavşeti'de halk için okuma-yazma amaçlı bir okul açılsın ki: ahaliye evlatlarının gelişmesinde yardımcı olsun ve anadilimiz öğretilsin. Okulun kurulmasını bir görev olarak kabul ediyorum. 60-80 kadar çocuk toplayayım. Çocuklar arasındaki kimsesiz ve yetimlerin nafakasını da ben karşılayacağım. Çocuklara kalacak yeri de ben sağlarım," diyordu. Aynısını Artvini'den bölge yöneticisi Niko Eristavi de 1907 yılında düşünüyordu Ancak bu yalnız düşünce olarak kalmıştır.

Daha 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda tarihsel Tao-Klarceti ve Acara Gürcüstan'a iade edilmeden İ. Çavçavadze "Osmanlı Gürcüstan'ını" yazıyordu: "Osmanlı Gürcüstan'ında yaşayan kardeşlerimizin İslam dinine bağlı olmalarından endişe duymuyoruz. Arzumuz o mutlu günün gelmesi ve kardeşliğimizin tekrar pekiştirilmesidir."

"Ve bu mutlu gün geldi. Kardeşler kavuştu. Kendi öz oğlu Ana Gürcüstan'a döndü. Yaşamımızın tomurcuklandığı o toprak!" Büyük Çavçavadze böyle bahsediyordu yaşamımızın tomurcuklandığı, hayatımızın var olduğu, şanlı bayrağımızın gücünü aldığı topraklar ve evlatları için. Öğrenmenin, aydınlanmanın, vatan için sevmenin orada serpildiği söyleniyordu bir zamanlar vatanımıza.

İade edilen topraklarda düzen kurulamadı. Gürcüler arasında milli duyguları zayıflamış, hatta kopmuş insanlar vardı. Gürcüstan'a yeni katılan topraklardaki halka, farklı gözle bakmaya başladılar. Onları "Tatar" olarak adlandırdılar Uzun süredir Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan bu insanların adı her zaman Gürcü idi Anadilleri de tartışmasız Gürcüce idi. Osmanlılar dahi onları farklı bir adla değil Gürcü olarak kabul etmişlerdi. Düşman, "Siz Tatarsınız

ve Tataristan'da yerleşmeniz gerek," diyordu Gürcüstan'ın güçlenmesi istenmiyordu. Rus işgalinden sonra Batum'a çok önem verildi. 1879 yılında henüz ilk büyük göç döneminde Kobuleti, Çakvi ve Baturmi'nin çeşitli mahallerinden göçen yerliler Osmanlı'da açtıkları ormanlara yeni yerleşim birimleri kurmaya çalışırken, Ruslar buralara yazlık evler yapıyorlardı.

Bu dehşet verici milli trajedi, Ilia Çavçavadze'nin içini acıyla dolduruyordu. Halk, evibarkı, anayı-atayı, doğduğu-büyüdüğü yerleri ve kendi için değerli ne varsa herşeyi bırakıp, nereden, nasıl ve nereye gidiyor? Tabii ki Osmanlı'ya ... Yeni birleşen topraklarda çekirgeler gibi aç gözlü, obur ve yağmacı insanlar vardı Onlar, işlerinden atılmış, hayırsız ve ümitsiz kişilerdi. Bu dönem sonrasında hayret vericidir ki, atavatandan çıkış ve göç üzerine bugün, 19 yy'da birçok örnek bulduk

Acara halkının bir bölümü isteksizce bilinmeyen diyarlara gidiyordu. Kraliyet yerel idarecilerin barbarca tutumlarından yararlanıyordu. Yerli halk kaybediyordu. Uzun yıllar savaş, açlık, ıstıraplar sürdü. Ahali yaşamını kurtarmaya mecburdu. Memed Abaşidze şöyle diyordu yazılarında: "Büyük bir zulüm bekliyordu halkımızı. Uzun yıllar yabancılarca yönetildik Ağır işkenceler gördük. 1915'li yıllarda ateş ve kılıçla yöneldiler. Yurdumuzdan kovulduk. Bazı kardeşlerimizin de yaban ellerde çıktı canı Boşalan sevgili toprağımıza Kazaklar yerleştirildi."

"Acara ahalisi bu süre boyunca yaşamını sürdürebilmek için son derece ağır şartlarla mücadele ediyordu. İçimize paşa vekilleri soktular. (Tümü değil bazıları halkta karışıklık meydana getirirlerse yaşam zorlaşır ve karanlık günler tekrarlanırdı.) Vatanımızı ateşe ve kılıca verdiler. Halkımız bezgindi. Halk topladı evini, barkını, eşyasını sırtına aldı ve o korkunç kar da kışta, eşi ve çocuğuyla yabancı illere göçtü. Çoğu yolda, soğuk ve açlıktan can verdi. Mezarları yabancı bölgelere kazıldı. Istırap içinde yaşamış kardeşlerimizin böyle mezarları çoktu Osmanlı'da."

Acara halkı için Memed Abaşidze Bey "iç felaketi artırmamak için" vatan toprağında kalmayı seçiyor ve yaşamın aydınlık geleceğinin yolunu gösteriyordu. "1919 yılında vatanımız (Acara) savaş sonrası ada gibiydi, herkes ona tırmanıyor ve onu yutmaya çalışıyordu. Böyle dara düşmüş zamanımızda kimse bize yardım etmiyordu, Gürcüstan dışında. Onlar çıkarsız ve mecburlaşmış gibi her zaman bizi batmaktan kurtarmaya çalışıyorlardı. Biz hem Müslüman hem de Gürcüleriz. Gürcüstan'ın öz oğullarıyız. Bilmemiz gerek ki Gürcüstan dışında kurtarıcımız yoktur. Hatırlayın, bir zamanlar bizler ateş ve kılıç altında eziliyorduk. Bizim yardımcılarımız ancak bizim kardeşlerimiz olmuşlardır. Bunlar Gürcü Hıristiyanlardı. Her şeyi iyice gözden geçirin ve gelecek yaşamımız hakkındaki kararınızı öyle verin. Unutmayın ki; tarihinize ve zürriyetinize ilk cevap verecek olanlar sizlersiniz."

Gürcü halkının tarihi kayıtlarında gözyaşı ve ah ile yazılmış olan muhacirliğin tarihi bugün de kalbimizi ıstırapla doldurur ve düşündürür, vatanımız için sonsuza dek kaybolan o yüzbinlerce Gürcünün kaderini. Onlar gözleri arkada kalarak, gözü yaşlı bir şekilde uzaklaştılar atavatanlarından.

O dönemdeki Gürcü basını sistemli bir şekilde göç üzerine yazılar yayımlıyordu. Özellikle ve çoğunlukla da *Kavkaz*'da, *Galos*'ta, *Droeba*'da ve *İveria*'da karşımıza çıkıyordu bu yazılar. Bu gazetelerdeki yazılar bizlere, insanların ev barklarını bırakışlarını ve yaban ellere yolculuklarının nasıl ağır koşullarda gerçekleştirildiğini anlatıyorlardı. Ellerinde ne varsa; tüm malları, toprakları çok ucuza alınabilirdi. Çünkü, nakliye güçlükle sağlanıyordu. Batum'da, Osmanlı'ya gidebilmek için aylarca gemi bekliyorlardı. Bu bekleyişte bazılarının parası bitiyordu Geri dönüş imkânsızdı, ev bark satılmıştı. Bu halde gözü yaşlı, kendilerinden olanlarla vedalaşıyorlardı ve oraya gidiyorlardı. Hepsinin ortak dileği daha iyi bir yaşamdı

Osmanlı Hükümeti, Gürcüstan'dan (Batum ve Kars illerinden) en az yarım milyon civarında Gürcü mülteci almıştır. 1879 yılı sonunda Rus yönetimi hareket halinde olan güçlere tesir ederek muhacirlerin geri dönmeleri için emir verdi. Dönüş yıllarında çok az sayıda insanın geri döndüğü görülür. Güvensizlikten dolayı vatan özlemi çeken çok sayıda insan yerleştirildikleri yerde kalıyor, geri dönmüyorlardı. Resmi verilere göre 15 bin Abhaz kökenli geri dönmüştür. Ancak dönen Gürcüler hakkında bilgiler bulunmamaktadır

Özet Çeviri: Fevzi ÇELEBİ

* Yazının başlığı *çveneburi* tarafından konulmuştur

Büyük Uğraşıların İnsanı

Tamila TSİNTSADZE

Çok eskiden bir yerlerde, bir şiir okumuştum, onu çabucak unuttum, fakat iki dizesi hep aklımdaydı.

"Ne taze, ne güzeldiler güller
Güller ne kadar taze, mükemmeldi onlar."

Lia Çlaidze Hanımefendi ile oldukça beklenmedik bir durumda tanıştım. Bu da çok eskidendi. Bir ressam arkadaşım beni arayıp Fransız misafirlerinin geldiğini ve yüzünü kara çıkartmamamı rica etti. O sıralar ben Fransız dilinin ve kültürünün büyük bir hayranıydım

Biz de gezdirdik misafirlerimizi, eski Tbilisi sokaklarını dolaştık ve sonunda Tbilisi'nin güzellikleriyle büyülenmiş Fransızlarla vedalaştık.

O zaman ben sekiz aylık hamileydim ve eve geç dönünce evdekilerin hepsi birden bana sitem etmeye başladı. Ben ise beni büyüten teyzeme gidip rica ettim. "Sen git bizde kal, senin evinde de ben yalnız kalayım," dedim ve o gece orada yalnız başıma uyudum.

Lia Çlaidze

Gece yarısıydı, dayanılmaz bir ağrıyla uyandım. Hemen korkmuş bir halde telefona uzandım, fakat bizimkiler telefonun fişini çekmişlerdi. Son çare olarak tanımadığım yakın komşunun kapısının zilini çaldım.

Ve işte o zaman beni oldukça şaşırtan bir şey oldu. Tıpkı kibar ve nazik insanlar için yazılmış eski bir senaryodaki gibi kapıyı genç, esmer, güzel bir kadın açtı. Hemen, korkuyla durumumu anlattım. O ise ne şaşırdı, ne memnuniyetsizdi, ne de kinayeli konuştu Tersine, öyle tatlı öyle anlayışlı gülümsedi ki, hemen rahatladım! Sonra bir güzel kahkahayı salıverdi ve "Hazırlan gidiyoruz!" dedi. On beş dakika sonra Lia Hanım ve eşi Teimuraz Çikovani beni taksiyle rüzgâr hızıyla doğumevine doğru götürüyorlardı. Yarım saat sonra bütün ailem beni kucaklıyordu.

İnsanların gözyaşı süreklidir. Yeter ki bir yerde biri ağlasın, diğeri susar; gülmek de öyledir. Dolayısıyla biz de gülelim ve hayattan şikâyetçi olmayalım. Hiç duydunuz mu nasıl bir ses çıkarıyorlar, ipi kopmuş tespih boncukları birer birer sel gibi aynaya düşerken? Hiç duydunuz mu?

İşte tam böyle bir sesle güldü Lia hanım. Aklımda o şiirin dizeleri ışıldadı.

"Ne taze, ne güzeldiler güller
Güller ne kadar taze, mükemmeldi onlar."

Çlaidze-Çikovani'lerin ailesiyle yakınlaştıktan sonra sık sık düşündüm meğer ne kadar iyi kalpli, insaflı insanlarla tanışmışım diye. Evlerinde bilim adamları ve yazarlar hiçbir zaman eksik olmuyordu, hele yabancı çocuklar çok görünüyordu, onlarda. O sıralarda Türkiye-Gürcüstan arası ilişkiler henüz başlamıştı ve o çocuklar da Türkiyeli Gürcülerdi.

Civcivler gibi, "Liako[1] Liako!" diye seslenerek sanki kendilerini koruyan meleğin peşinden koşarlardı. O da şefkatini ve sıcaklığını eksik etmezdi. Hatta hasta olanları hastaneye götürdüğünü de hatırlıyorum. Ortak tanıdığımız biri "Lia dinmek bilmeyendir, şimdi ise bi-

rine ameliyat yaptırıyormuş," demişti. Bütün bunlar az geliyormuş gibi, Lia Hanım'ın yardımıyla birçok Türkiyeli Gürcü genç, Tbilisi Üniversitesi'ne girip başarıyla bitirdiler üniversiteyi

İlia Çavçavadze'nin jübilesine davet edilmiş Türk yazarlardan oldukça büyük bir grup, Batum'daki Türk konsolosun başkanlığında Çlaidze-Çikovani'lerin evinde misafir oldular Sözü Türk şair Tahsin Saraç istedi ve "Çlaidze'lerin evini Türkiye-Gürcüstan dostluğunun bir evi olarak adlandıralım," dedi. Sonra ev sahibine, sıcak sözlü iltifatlar yazarak imzaladığı bir kitabını hediye etti. O zamanlar Saraç *Vephistkaosani*'yi Türkçeye tercüme ediyordu, fakat sadece "önsözü" bitirebildi, hastalanarak öldü

Yıllar geçti ve Lia Hanım, bu iki ülke arasında ilişkileri derinleştirmeyi, yakınlaştırmayı, Türk edebiyatını Gürcüstan'da ve Gürcü edebiyatını Türkiye'de tanıtmayı hedefleyen kültürel ve bilimsel ilişkilerin kuruluşunu yarattı.

Lia Hanım'ın Ahmet Özkan Melaşvili ile de yakın dostluk bağları vardı. Onun yazdığı her kitap, her mektup ve *çveneburi* dergisinin her sayısı Lia Hanım için çok değerli bir yadigârdır

Melaşvili'nin ölümünden 15 sene geçtikten sonra onun hatırası için sıcak bir mektup yazdı Lia Hanım. Bu mektup *Köprü* gazetesinde ve *Sakartvelos Kali* dergisinde yayımlandı

Şimdi hudutlar açıldı, demokrasi rüzgârları esmeye başladı ve önceleri ciddi bir risk olarak görülen bazı yakınlaşmalar, ilişkiler kolaylaştı, sanki "önemli bir şey değilmiş gibi" oldu. Yıllar önce ise aynı davranışlar büyük bir ruhsal dayanıklılık ve yürek isterdi; Lia Hanım her zaman yürekten verirdi ve yapardı her şeyi. Cesurca, cömertçe! Ve bu ilişkileri sadece özel olarak kendi meslek sevgisiyle etrafa yardımcı olmak için kullanıyordu Lia Hanım Haldun Taner'den *Onikiye Bir Var* ve Demirtaş Ceyhun'dan *Tüm Dünyadan Özür Diliyorum* adlı kitapların Gürcüce tercümelerini yaptı. "Bana sorarsanız tercümanın emeği yazar ile aynıdır, tercüman iki milleti bağlayan bir köprüdür, Gürcüstan'daki benim ilk rehberim Lia Çlaidze'ye teşekkür ediyorum ve bu ilk kitabım da Gürcü milletine dostluk mektubum olsun," diyor Haldun Taner.

Lia Hanım'ın ilgi alanı geniş olduğundan son yirmi senede çok şeyler yaptı. O temelde tarihi ve folkloru araştırıyor. 13. yüzyılda yazılan büyük Türk eseri *Oğuznameyi* tercüme etti Köroğlu hakkında ise bugüne kadar bilinmeyen 800 sayfalık bir el yazmasını araştırıp tercüme etti. Lia Çlaidze tarafından araştırılan ve Gürcüstan'da bulunan *Köroğlu* monografileri Türk bilim adamlarınca büyük ilgi gördü Ve Türkçeye tercüme edildi, fakat maalesef Rusça monografilere göre tercüme edildi ve tüm büyüklüğü ile Gürcü monografilerin özellikleri gösterilemedi. *Köroğlu*, Gürcü edebiyat dünyasına onun sayesinde girdi. Böylece Türk bilim adamları *Köroğlu*'nun Gürcüstan'da olan farklı alternatiflerini elde edebildiler.

Son zamanlarda Lia Hanım 30-40 bin kelime içeren büyük Türkçe-Gürcüce sözlük üzerinde çalışıp düzeltme yapıyor. Bu sözlük çok yakında hazır olacak ve sonra aynı büyüklükte Gürcüce-Türkçe sözlüğün hazırlık çalışmaları başlayacaktır.

Lia Hanım gençleri ve çocukları da unutmadı. Türkiyeli Gürcü çocuklar için "Deda Ena" hazırladı, şimdi ise başka Türkologlarla beraber Gürcü öğrenciler için Türkçe öğrenme kitabı yayımlamaya çalışıyor. Bunun ötesinde Lia Hanım "Kabardey-Balkar" halklarının folklorundan seçkin örnekleri de tercüme edip yayımladı. İleride "Kalınuk" folkloru ile ilgili kitap da yayımlanacak. Sırada "Kazak" kültürünün eski eseri *Madai Kara* bekliyor

Gördüğünüz gibi tüm bunlar bir insan için az şeyler değildir. Biliyorsunuz, bazı insanlar var ki, kendi kişisel özellikleriyle ilgi çekerler, bazıları ise sadece yaptığı işi sayesinde tanınırlar ve işte bu iki cephenin sevimli, dengeli ve çok özel bir birleşiminin örneği: "Lia Çlaidze"

Geniş bilgi sahibi, üretici, dinmek yorulmak bilmeyen, belli bir hedefe doğru yönelmiş olan ve yine gençliğin hırs ve enerjisiyle dolu Lia Hanım yepyeni ufukları fethetmeye devam ediyor.

Biz de bu toplum tarafından sevilen, saygı ve sempatiyle kucaklanmış nazik ve tatlı hanımefendiye, kendisinin seçtiği bu engellerle ve zorluklarla dolu ama aynı zamanda parlak ve dikenli güllerle kaplanmış ilginç yolunda uzun ömürlü, mutlu bir yaşam ve dayanma gücü dileriz.

Gürcüstan Gürcüleriyle İlk Karşılaşma

Prof. Dr. Bilâl DINDAR

Türkiye-Gürcüstan arasındaki Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasından önce, ekonomik, sosyal ve özellikle politik sebeplerden dolayı, farklı tarihlerde, Kafkasya'dan gruplar halinde Anadolu'ya göçmüş olan ve kısmen kendi dillerini ve kültürlerini korumayı başarabilen T.C. Gürcülerinin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile eski SSCB'nin yıllarca izlemiş oldukları farklı politikalardan dolayı ne yazık ki, Gürcüstan Cumhuriyeti hakkında pek bilgileri yoktu.

Sayın Mikhail Gorbaçov'un perestroyka (yeniden yapılanma) ve glasnost (açıklık) politikalarıyla iki ülke arasında yakın ilişkiler başladı ve buna bağlı olarak 1988 yılında Sarp Sınır Kapısı açıldı. 1991 yılında resmen dağılmış olan eski SSCB'nin 15 Bağımsız Cumhuriyetinden biri olan Gürcüstan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında o tarihten sonra gittikçe ivme kazanan bir hızla samimiyet, sevgi ve dostluk bağlarıyla birlikte ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler gelişti ve gelişmektedir.

Bu yazıda, elbette perestroyka ve glasnost politikalarından, Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasına sebep olan politik faktörlerden veya 1991 yılında bağımsızlığına kavuşmuş olan Gürcüstan Cumhuriyeti ile Türkiye arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkilerden bahsetmeyeceğim. Ancak 1991 yılından önce ve sonraki tarihlerde, Gürcülerle olan anılarımı yazarak iki ülke arasındaki bağlantının kurulmasını kendime göre irdeleyeceğim.

Bir Türkiyeli Gürcü olarak Gürcüstanlı Gürcülerle ilk karşılaşmam 1966 yılında Ankara'da oldu. Üniversite öğrencisi olduğum o yıllarda, Ankara'ya eski SSCB'nin Gürcüstan Cumhuriyeti'nden folklor ekibi gelmişti. Selim Sırrı Tarcan Kapalı Spor Salonu'nda, bu ekibin gösterisini zevkle izlemiş; bütün seyirciler ekibi ayakta alkışlamıştık.

Gösteriden sonra, ekibin Ulus'ta kaldıkları otele gidip kendileri ile tanışıp, gösterilerinden dolayı onları kutlamıştım.

İşte, Gürcüstan Gürcüleriyle, ilk görüşmem ve tanışmam 1960'lı yıllarda olmuştu. Konuşmalarının çoğunu ben anlamamıştım, herhalde bozuk Gürcücemle yaptığım konuşmalarımın çoğunu da onlar anlamamıştı. Fakat, sözle beraber el ve kol hareketleriyle ve mimiklerimizle birbirimize çok şey anlatmıştık.

Fakülteyi bitirdikten sonra, felsefe tarihinden doktora yapmak üzere Paris'e gittiğimde 1917 Devrimi'nden ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra Gürcüstan'dan ayrılıp Fransa'ya yerleşmiş olan Gürcülerle tanıştım.

1970 yılında, Paris'te oturan Gürcülerden biri beni, Paris'in yaklaşık 80 km kuzeyinde bulunan, aklımda adı doğru kaldıysa, Leville adlı Gürcü köyüne götürmüştü.

O köyde birçok yaşlı Gürcüyle tanışmıştım. Hiç unutmam, beyaz saçlı, ak sakallı, uzun boylu, yaşlı Gürcü, uzun bir sohbetten sonra, kendi imalatı olan şaraplan depoladığı mahzene indirdi bizi. Mahzende, bir kişiye belki on yıl yetecek kadar şarap vardı.

Akşama doğru, adını anımsayamadığım o yaşlı Gürcü, vedalaşmak için beni kucakladığında yüzümde, bir ıslaklık hissetmiştim. Başımı yukarıya kaldırdığımda yüzünden akan gözyaşlarını gördüm. Sebebini sorduğumda yaşlı Gürcü, memleketinden ve ailesinden uzak, yalnızlığın ve yaşlılığın verdiği titrek ve ağlamaklı bir sesle, "Artık, ne zaman ve nerede görüşebiliriz ki..." şeklinde cevap verdi.

Duygulandım. Gerçekten, o günden sonra hiç görüşemedik.

Paris'te oturan Gürcüler her yıl, şubat ayında bir tören düzenlerlerdi Bir defasında törenlerine beni de davet etmişlerdi. O gün, birçok genç, yaşlı, kadın ve erkek Gürcüyle tanışmış ve neşeli bir gün geçirmiştim

Fransa'daki Gürcüler, özellikle Paris ve civarında oturanlar her pazar günü Paris'te küçük bir Gürcü kilisesinde ayinlerini yaptıktan sonra, çoğu zaman, eskiden çok fazla sayıda olduğunu söyledikleri fakat o tarihlerde ancak bir tane kalmış olan Gürcü lokantasında bir araya gelip akşam yemeklerini yiyerek ve şarap içerek eğlenirlerdi

Bir pazar akşamı, yağmurlu bir havada "Altın Post" adını verdikleri o Gürcü lokantasına uğramıştım. Lokantaya girmeden önce, lokantanın buğulu dış kapı camından içerdekileri görmeye çalıştım. Tanıdık birini göremediğimden, kaldığım öğrenci yurduna dönmek üzere oradan ayrıldım. Ancak on adım ilerlemiştim, arkamdan biri davudi bir sesle; "Mikeladze, Mikeladze," diye seslendi. Geriye döndüğümde, uzun boylu, kara sakallı, iri yapılı birinin kapının eşiğinde, gülümseyerek bana baktığını gördüm Belki Şubat törenlerinde tanışmıştık düşüncesiyle hiç bozuntuya vermeden, gülümseyerek, "Siz orada mıydınız?" diye sordum. Oysa ki, alacakaranlıkta kendisine yaklaştığımda yüzü hiç de tanıdık gelmedi. O hiç istifini bozmadan "Sizi nasıl tanıdım ama," dedi. Gerçekten beni nasıl tanımıştı ki! Ben bu yüzü hayatımda hiç görmemiştim.

Tahminimde haklı çıkmıştım Şubat ayındaki törende o da oradaymış, ancak arkalarda oturduğu için beni sırtımdan görmüş. Kim olduğumu yanındakilere sorduğunda, onlar, Türkiye Gürcülerinden ve Mikeladze Sülalesinden olduğumu söylemişler. Lokantanın buğulu camından içeriye bakarken yüzümü görmüş fakat tanıyamamış. Ne zaman ki geri dönüp yürümeye başladığımda omuzlarımdan tanımış ve seslenmiş. O geceyi, Parisli Gürcülerle beraber neşeli bir şekilde geçirmiştik.

O akşam lokantada karşılaştığım kişi, kendi anlatmasına göre; 1960'lı yıllarda Moskova Televizyonunda birkaç dilden şarkı söyleyen, Sovyetler'de çok şöhretli olan, fakat rejime ters düştüğünden ilk fırsatta Fransa'ya sığınan, duyduğuma göre günümüzde Almanya'da şöhrete ulaşmış ses sanatkârı, soyadını anımsayamadığım Nugzar Bey'dir.

1988 yılının sıcak yaz mevsiminde, Türkiye-Gürcistan Sınır Kapısı Sarp, büyük bir törenle açıldı. Açılış günü, yüzlerce insan, bayram havası içinde, karşılıklı olarak sınır kapısını geçerek defalarca kucaklaşarak yılların hasretini giderdiler Bu kapının açılmasını sağlayan yetkililere minnettar olan bu insanlar, artık bu kapının sonsuza kadar kapanmamasını diliyorlar

Sarp Kapısı'nın açılmasından sonra, o yılın Eylül ayında, Batumlu genç bir çiftin Fatsa'ya geldiklerini duymuştum. O gençlerle tanışmak için, Samsun'dan Fatsa'ya gittim

Kendilerine, Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde öğretim üyesi olduğumu, Batumlu bir meslektaşımla mektuplaşıp, iki üniversitenin bilimsel yönden işbirliğine girmelerini arzuladığımı söyledim. Onlar da Batum'da üniversitenin olmadığını, ancak Pedagoji Enstitüsü'nün bulunduğunu söylediler. Fakat Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. David Hahutaişvili'yi çok iyi tanıdıklarını, onun da özellikle, Samsun'da oturan biriyle mektuplaşmak istediğini söylediler.

İsteklerimi içeren bir mektubumu Sayın Hahutaişvili'ye verilmek üzere gençlere verdim.

çveneburi yayınları

- Nodar Dumbadze'nin romanları Beyaz Bayraklar • Ben, Ninem, İliko ve İlarioni
- Tamaz Çiladze'nin piyesleri

ÇIKIYOR...

Yeni Dostluk Köprüsü

Eliso MAÇİTİDZE

საქართველო-თურქეთის სამეცნიერო-კულტურული ურთიერთობის საზოგადოება

GÜRCÜSTAN-TÜRKİYE BİLİMSEL-KÜLTÜREL İLİŞKİLER DERNEĞİ

Gürcü ve Türk halkları yüzyıllar boyunca var olan tarihi bağlan sayesinde birbirlerini çok iyi tanımış oldular. Ancak 70 senelik kopukluk bizi oldukça uzaklaştırmıştır. Birkaç yıl önce sınır kapılarının açılması düzensiz ilişkilere neden olmuştur. Ne Gürcü halkının Türkiye hakkında bilgisi vardır, ne de Türk halkının Gürcüstan hakkında. 70 sene boyunca aramızda bulunan demirperde bilgi boşluğu yaratmıştır. Ancak her şeyin zamanı var. İki ülke arasında mükemmel politik ilişkiler olduğu zaman mükemmel ve ciddi, ekonomik, kültürel ve insani ilişkilerin gerektiği ortaya çıkıyor. Bu amaçla Türkiye'yi iyi bilen profesyonel Türkologlar ile Gürcü kültür elçileri ve bilim adamlan "Gürcüstan-Türkiye Bilimsel-Kültürel İlişkiler Derneği" kurulması hususunda karar almışlar

Söz konusu dernek 27 Ekim 1997 tarihinde kurulmuştur. Dernek açılış törenine T.C Gürcüstan Büyükelçisi Sayın Ufuk Tevfik Okyaylar ile T.C. Gürcüstan Büyükelçiliği mensupları da katıldılar.

Dernek üyeleri arasında Türk meslektaşlarınca iyi tanınan kültür elçileri bulunmaktadır. Örneğin, Koreograf Zurab Kikaleişvili, İzmir ve Ankara'da 7 oyunu sahneye koymuştur. Bu gösterilerden biri zamanında yılın en iyi gösterisi olarak seçilmiştir. Gürcü yazar Tamaz Çiladze'nin eserleri birkaç Türk tiyatrosunun dikkatini çekmiştir ve yakında sahneye de konacaktır. Aynca derneğin üyeleri arasında Akademisyen Tamaz Gamkrelidze, Akademisyenler Otar Lordkipanidze ve Guram Topuria gibi dünyaca ünlü bilim adamlan ile Gürcüstan'ın bilimsel başarılarında büyük katkıda bulunan profesörler Zurab Kiknadze, Guram Kartozia, Tsisana Abuladze, Miheil Svanidze, Giuli Alasania, Rezo Gaçeçiladze ve başkaları bulunmaktadırlar. Derneğin üyeleri olan Türkologlar yıllar boyunca Türk dili ve edebiyatı, folkloru, tarihi, el yazılan konularında geniş kapsamlı araştırmalarda bulunmuşlar. Dernek başkanı olarak da oybirliğiyle Türkolog Bayan Lia Çlaidze seçilmiştir. Lia Hanım'ın Gürcüstan-Türkiye arasında kültür ilişkilerinin geliştirilmesine büyük katkıları olmuştur. Türk folkloru üzerinde araştırmalar yapıp Haldun Taner'in eserlerini Gürcüceye çevirmiştir. Türkiye'den ülkemize gelen ünlü yazarlar, kültür elçileri ve bilim adamları mutlaka Lia Hanım'ın evini ziyaret ederler. Aralarında Lia Hanım'ın çok sayıda arkadaşı da bulunmaktadır

1987 yılında Ilia Çavçavadze'nin 150. doğum yıldönümü törenine katılan Fakir Baykurt, Lia Çlaidze'nin evinde misafir olarak bulunurken, "Bu evi Türk-Gürcü dostluk evi yapalım," demiştir. Bu bir gerçektir, ama şu an Lia Hanım daha büyük evin "Gürcüstan-Türkiye Bilimsel-Kültürel İlişkiler Derneği"nin ev sahibi olmuştur. Ümit ederiz ki bu dernek Gürcü ve Türk halklarının yakınlaşması açısından başarılı olacaktır. Derneğin amaçlan göz önünde bulundurularak, hayalin gerçekleştirileceğine inanmaktayız.

Derneğin esas amaçlan şunlardır:

1. Mevzuat çerçevesinde aşağıda belirtilen konulara destek sağlamak:

a) Ülkemiz ve T.C. arasında bilimsel temasların genişletilmesi. Bu amaçla Türkiye'deki bilim merkezleri ve yayınevleri ile işbirliğinde bulunmak.

b) Gürcüstan ve Türkiye bilim merkezleri arasında bilgi alışverişini sağlamak.

c) Gürcü bilim adamlarının araştırmalarının Türkçeye çevrilmesini ve Türkiye'de yayımlanmasını sağlamak.

d) Gürcüstan'da ve Türkiye'de ortak konferans, seminer, toplantıların düzenlenmesini ayrıca arkeoloji, etnografya ve folklor araştırmalarının yapılmasını sağlamak

e) Her iki ülkedeki arşivlerde bulunan tarihi eserlerin incelenmesini, katalog, evrak ve el yazmalarının yayımlanmasını sağlamak

f) Gürcü dili, edebiyatı, sanatının Türkiye'de tanıtılması ve karşılıklı olarak Türk dili, edebiyatı ve sanatının Gürcüstan'da tanıtılmasını sağlamak. (Gürcü ve Türk dilleri ders kitaplarının, yardımcı ders kitaplarının ve sözlüklerinin hazırlanması, Gürcü ve Türk edebiyat eserlerinin tercüme edilmesi ve yayımlanması.)

g) Yazarlar ve kültür elçileri arasında ilişkilerin kurulmasını sağlamak.

Başkan Lia Çlaidze, derneğin kuruluş toplantısında...

h) Gürcü ve Türk kültürünü yansıtan kitap ve broşürlerin yayımlanmasını sağlamak.

i) Gürcü ressamların Türkiye'de ve Türk ressamların Gürcüstan'da sergi açmalarını sağlamak.

j) Gürcüstan hakkında Türkiye'de ve Türkiye hakkında Gürcüstan'da TV-radyo programlarının hazırlanmasını sağlamak.

2. Dernek amaçları arasında Gürcüstan'da eğitim gören Türk öğrencilere Gürcü kültürünü ve genelinde Gürcüstan'ı tanıtmak.

3. Dernek çevre koruma konusunda özen gösterecektir. Gürcüstan'da ve Türkiye'de toplumsal kurumlar ile temaslar kurup yayınevleri ile işbirliğinde bulunacaktır.

çveneburi
KÜLTÜREL DERGİ

ABONE FORMU

ჩვენებური
ᲙᲣᲚᲢᲣᲠᲣᲚᲘ ᲟᲣᲠᲜᲐᲚᲘ

Derginize 199__ yılı için YILLIK ABONE olmak istiyorum.

Ad, SOYAD: _____ Tarih: ___ / ___ / 199___

Adres : _____

_____ İmza

_____ İl: _____

İş telefon : _____

Ev telefon : _____

Fax : _____

- Yıllık abone bedelini yatırdığınıza dair belge (banka ödeme makbuzu/posta çeki) ile ABONE FORMU'nu adresimize gönderiniz.
- Havale hesapları: TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MUMESSİLLİK LTD. ŞTİ
  (TL.) Posta çeki hesap no: 1612040
  (TL.) İş Bankası, İstanbul, Pangaltı Şubesi, No: 648953
  ($.) Garanti Bankası, İstanbul, Harbiye Şubesi, No: 9002537-0
- 1998 için YILLIK ABONE BEDELİ: 1.500.000.-TL'dır.

• Adres
Halaskârgazı Caddesi
Rişvanoğlu Ap. No: 59
Kat: 6 Daire: 5 Harbiye
İSTANBUL
Tel: (0212) 231 0804 - 233 5682
Fax:(0212) 233 71 04

Lütfen fotokopi çekiniz.

"Garmonla Gürcü Dansları" Kaseti Çıktı

A yüzü
Horumi / Acara'dan savaş dansı, **Lelo** / Gürcü top oyunu dansı, **Samaia** / Kızların tarihi bir dansı, **Simdi** / Osetya'dan bir düğün dansı, **Kalta Tsekva** / Kızların dansı, **Kintauri** /Eski Tbilisi'den esnaf ve sanatkârlar dansı, **Mtiuluri** / Dağlıların dansı, **Dairebi Dansı**.

B yüzü
Tsekva Kartuli / Zakaria Paliaşvili'nin "Daisi" adlı operasından bir bölüm, **Tsekva Kartuli** / Viktor Dolidze'nin "Keto ile Kote" adlı operasından bir bölüm, **Tsekva Kartuli** / Geleneksel Gürcü dansı, **Davluri** / Eski Tbilisi saray dansı, **Gandagan** / Acara'dan sevda dansı, **Kintauri** / Eski Tbilisi'den esnaf ve sanatkârlar dansı, **Partsa** / Guria'dan bir dans, **Kolsama** / Maçaheli'den sevda dansı.

NUGZAR PARTENADZE

1961 yılında Gürcüstan'da Batum iline bağlı Helvaçauri'de doğdu. İlk eğitimini Batum da tamamladıktan sonra 1979'da Tbilisi'de konservatuvarın vurmalı çalgılar bölümüne girdi. 1984'te bu bölümü bitirip profesyonel müzisyen olarak yaşamını sürdürdü. Perküsyon ve bateri konusunda oldukça yetkin ve uzman olan sanatçı, ayrıca 8 yaşından beri de "doli" çalmaktadır.

Gürcü halk dansları konusunda da uzman olan N. Partenadze uzun yıllar Batum daki üniversitenin halk dansları topluluğunda dansçı olarak görev aldı. Aynı zamanda iyi bir dans öğretmeni ve koreografur.

Evli ve iki çocuk babası olan N. Partenadze 1995 yılından beri Türkiye'de bulunuyor. Bursa **Batum ve Havalisi Kültür, Yardımlaşma Derneği** halk dansları topluluğunun hem öğreticisi hem koreografı hem de dolicisidir. Birçok kaset çalışmasında yer alan sanatçı, **Kafdağı** grupları, Artvinli sanatçı Bayar Şahin'in orkestrası gibi topluluklara da eşlik etmektedir. **İberya Dans Grubu** nda koreograf ve yönetmenliğin yanı sıra, doli ile de gruba eşlik etmektedir

"Bu albümde dolinin yalnızca eşliğe yönelik bir çalgı değil, neredeyse ana çalgıyla boy ölçüşebilecek bir düzeye geldiğini göreceksiniz. Dolideki, ritimsel teknikler, geçişler, süslemeler ve nüansların yanı sıra müzisyenin yorumu, seriliği ve de ustalığı oldukça dikkat çekmektedir."
İberya ÖZKAN

EŞREF ŞENTÜRK (KİRKİTADZE)

İnegöl'ün Hayriye köyünden (bir Gürcü köyü) Almanya ya giden bir işçi ailesinin oğlu olan sanatçı, 1977'de Almanya'da doğdu. Küçük yaşlarda Kafkas-Gürcü danslarını öğrendi. 1982'de Türkiye'ye dönen ailesi ile Bursa ya yerleşti. 1987'de Bursa'da kurulan **Batum ve Havalisi Kültür, Yardımlaşma Derneği**'nin halk dansları ve müzik çalışmalarına katıldı. İberya Özkan (Melaşvili) tarafından düzenlenen akordeon kursunu başarıyla tamamlayarak, derneğin enstrümantal topluluğuna girdi. Çoksesli vokal grupla bütünleştirilerek **Kafdağı Müzik Topluluğu** adını alan bu orkestranın sürekli ve vazgeçilmez bir elemanı oldu. Iberya Özkan'ın (Melaşvili) kurucusu ve yönetmeni olduğu 17 kişilik bu toplulukla, 1992 ve 1994 yıllarındaki Gürcüstan turneleri de dahil olmak üzere, çok sayıda konser ve dinletilerde; **Kafdağı'ndan Ezgiler, Kafdağı'ndan Anadolu'ya** gibi birçok albümün kayıtlarında yer aldı. Çok sayıda Kafkas ve Batum derneklerinin, çeşitli okulların Artvin ekiplerinin yanı sıra, 1997'de kurulan ve oldukça deneyimli-profesyonel elemanlardan oluşan **İberya Dans Grubu** na eşlik etmektedir

"Garmon ve akordeonda, Gürcü ve Kafkasya yöresi müzikleri konusunda (bildiğim kadarıyla) Türkiye'de en yetkin virtüöz ve tekniüzisyendir. Sanatçının ilk çalışması olan bu albümde, ana melodilerin garmondaki çoksesli çalınış tarzına; bas ve akorların kullanılıştaki tekniğine; çalgınınnasıl bir polifonik özelliğe sahıp olduğuna ve müzisyenin ustalığına tanıkolacaksınız."
İberya ÖZKAN

Şiirler

HOCA

Gerçek bir olay. Öğretmenlere ithaf ediyorum.

I
Dağın ucuna
Gökyüzüne
Yakın bir yere
Dikince gözünü
Kırlangıç
Yuvasına benzeyen
Uzunluğu-
Genişliği seçilemeyen
Bir şey görünür
•••
Kıvrım-kıvrım
Büklüm-büklüm
Mağara
Kenarında bir patsha[1]
Zamana
Uygun olarak
Yazın serin
Kışın sıcak
•••
Kıyamet
Tehdit edince
Dağ ve ovayı
Patsha
Toplar
Bulutları etrafına
Korunur şimşekten
•••
Patsha başında
Güneş ve ay
Parladığı zaman
Hemen orda
Patshanın önünde
Serilir
Ayak halısı
•••
İşte o zaman
Patsha
Sıradan sade
Olağan-üstü
Bir güzelliğe sahip
Patshanın
Çekici
Güzelliği yanında
Her türlü saray
Büyük bir hiçtir
•••
Bu pasthaya
Patika
Bir yol gider
Dar
Eğri-büğrü bir yol...
Bu yoldan geçenin
Gözü keskin
Yüreği
Güçlü olmalı
•••
Veya
Dağda
Eğitilen-büyütülen
Korkusuz uyanık
Kayadan kayaya uçan
İyi bir
Kıratı olmalı
•••
Uzaklarda olan
Bu mağara-patsha kimin?
Sahibi kim?
Bu güzel avluya
Kim tutkun?
Kim
Bu zevkli adam?
•••
Karışık-çetin
Yaşama hayır-diyen
Az şeylerle yetinen
Genç bir Abhaz
Mağara-
Patshanın sahibi
•••
İyi bir tüfek
Keskin bir kılıç

გამზრდელი

ნამდვილი ამბავი

ვუძღვნი ჩვენს პედაგოგებს

I

მთის მწვერვალზე, ცის მახლობლად,
მერცხლის ბუდედ რაღაც მოჩანს;
თვალთ ისარი, შენატყორცი,
ვერ არჩევს მის სიგრძეს და განს

ის ფაცხაა მღვიმის პირად
მიწნული და მიგრეხილი.
დრო და ჟამის შესაფერად —
ზამთარ თბილი, ზაფხულ გრილი.

როდესაც მთა ბარს და ვაკეს
ემუქრება წარღენა-ღელვას, —
ფაცხაც ღრუბელს გარს იბურავს,
ეკრძალება ჭექა-ელვას.

მაგრამ, როცა დაჰქათქათებს
თაეზე იქვე მზე და მთვარე
და თვალის წინ ფიანდაზად
ეფინება არემარე,

მაშინ ფაცხა უბრალობით
მომხიბლავად ლამაზია
და იმასთან ყველა ტყუის,
რაც-კი ციხე-დარბაზია.

გზა მოუძღვის საცალფეხო,
მიხვეულია, მოხვეული;
მასზე გამვლელს უნდა ჰქონდეს
მარჯვე თვალი, მტკიცე გული;

ანუ ჰყავდეს რაში ცხენი,
მთაში გაზრდილ-გამოწვრთნილი:
ქლიდან ქლეზე გადამფრენი,
უშიშარი და თან ფრთხილი.

ამ შორეულ ფაცხა-მღვიმეს
ვინ ჰპატრონობს, ვისი არის?
და საამო კარ-მიდამოს
ვინ შესტრფის და ვინ შეჰხარის?

ერთი ვინმე ახალგაზრდა
აფხაზია, ამ მთის შვილი,
რთულ ცხოვრების უარმყოფი,
მცირედითაც კმაყოფილი.

კარგი თოფი, კარგი ხმალი,
კარგი ცხენი და ნაბადი!..
რას ინატრებს სხვას, ამის მეტს,
კაცი, მისებრ დანაბადი?

მხოლოდ ერთს კი... და ის ერთიც
არის მარტო სიყვარული,
რითაც მხოლოდ ქვეყნიური
ნეტარება არის სრული.

ბედმა ესეც არ დააკლო,
განასხვავა, ვით რჩეული...
სიყვარულსა, მის მონაშუქს,
მიჰშუქა სიყვარული:

ერთი თვეა, რაც რომ ცოლად
მიიყვანა ვინც უყვარდა,
ვისაც გულში ცასქვეშეთი
შეუწონა, შეუფარდა...

İyi bir kırat
Ve
Siyah bir kepenek
Onun gibi biri
Bunlardan başka
Ne özler ki?!
•••
Bu dünyada
Bir insanın
Mesut olması için
Bir şey daha gerek...
Aşk gerek
•••
Abhaz
Özel bir insandı...
Yazgısı da özeldi...
Sevgi ışınlarını
Isıttı sevgi ile...
Sevdiği ile evleneli
Bir ay
Kadar olurdu...
Bu gökyüzü altında
Dünyalar onun oldu.
•••
Cennet bağında
Büyüyen selvi;
"Aya sen doğma
Ben doğuyorum"- der
Samegrelo[2] kızı
Nazibrola
•••
Zarif-utangaç
Bir menekşe
Görünüşü gül
Nazibrola
İlk kez
Sevgi için açtı
Gönül kapısını
•••
Gök-yer arasında
Tek bir melektir
Abhaz
Nazibrola için...
Boyu-boyuna
Huyu-huyuna
Sarmaş-dolaş...
Abhaz Nazibrola
Bir asma
•••
Ne güzel aşk!..
Ve
Ne güzel
Sessiz içtenlik!..
Ne güzel mutluluk
Her ikisi beraber
Öte
Dünyanın cennetini
Bu dünyada yaşıyorlar
•••
Bu fani dünya
Uzun süre
Birilerini
Mesut eder mi?!
Bala karıştırılmış
Acı bir keder
Bu
Dünya bilmecesi...
Düşman başına
Böyle bir bilmece

II

Zifiri karanlık...
Görül-müyor
Göze
Götürülen parmak...
Gürleyen gökyüzü
Çakan şimşek
Yabani
Hayvanların bile
Uykusunu kaçırdı!..
•••
Rüzgâr
Esiyor gür-gür
Yağmur yağıyor
Bardaktan
Boşalır-casına
Orada-burada
Derede-tepede
Yıldırım
Düşüyor sık-sık
•••
Cehennem geldi
Bu dünyaya sanki
Korku
Fırtınasına kapıldı
Dağ ve ova
•••
Böyle durumlarda
Şeytan bile
Tir-tir titrer
Barınak
Bir yer arar
Hayret! Hayret!
Abhaz'ın kapısına
Geldi bir konuk
•••
Ev sahibi!..
Ev sahibi!..
Evde kim var?
Çık dışarı...
Tanrı misafiriyim
Kapıda bekleyen...
Barınak istiyorum
Kendim ve at için
-Diye seslendi
Kapıyı çalan
Konuk
•••
Bu kıyamette
Bu da kim?
Diye hayret etti
Abhaz
Alevlendirdi ateşi
Hemen açtı
Kapıyı
•••
Çıktı dışarı...
Sucuk gibi ıslanan
Yorgun-bitkin
Konuğu
İçeri aldı Abhaz
Götürdü
Ateşin yanına
Uzattı iskemleyi
•••
Ses çıkarmıyordu
Konuk
Yavaş-yavaş
Kepeneğin
İplerini çözüyordu...
Kabalakla
Yüzü-gözü sarılmıştı
Gülüyordu!..
•••
Sırtını döndü...
Kepeneği
Duvara yasladı önce
Sonra...
Karanlık
Köşede durdu
Ve
Başını açınca
Hemen
Yüzünü döndü;
•••
Ev sahibi!
-Dedi gülümseyerek
Tanı-yamadın mı beni?
Anla-yamadın mı şaka mı?
Zamansız
Gel-memden mi
Ahından yoksa?
•••
Sen-misin
Sapar?!
Süt kardeşim...
Seni görünce
İçi
Güldü gözlerimin
Kurban olsun
Sana canım
•••
Kucaklaştı öptü...
Bir kardeş
Bir dost olarak
Sonra...
Uyandırdı
İçerde yatan
Karısını
•••
Uzun yoldan geldi
Yememiştir yemek
Hazırla çabuk
Akşam yemeğini
-Diye rica etti
Karısından
•••
Batu!
Hayır hayır!..
Akşam yemeğini
Yemek için
Yok zamanım...
Bam-başka bir şey
Kemiriyor içimi
Bam-başka bir şey
İçimdeki kurt
•••
Başladı anlatmaya;
Bilmeni
İstiyorum derdimi..
Yiğide
Yaraşır şekilde
Yaşadım
Bugüne dek...
Şimdi ise
Yenik düştüm
•••
Atı-silahı
Paha biçilmez
Burnu
Kafdağı'nda olan
Almaslıit Inalipa'yı
Tanırsın değil mi?
Boyu-posu
Yerinde
Mert-yiğit
Benzersiz süvari!
Rakiplerimin arasında
En tehlikelisi
•••
Ona
Uzak ellerden
Övgü yağar
Sık-sık
Bize de
Konuk gelir
Boyu-posu
Mert-yiğitliği ile
Kadınları bile
Deli-divane etti
•••
Ona yalnız
Zia hanım
İlgi göstermiyor

(İstediği gibi)
Parmağı ile
Oyna-tamayacağını
Bildiği için
Yüzüne
Dahi bakmıyor...
•••
Senin de
Bildiğin gibi
Güzelliği ile
Meşhur Zia hanım
Birçok
Yiğit-delikanlı
Onun
Çekici
Güzelliğine tutkun
•••
El değmemiş...
Ay gibi ulaşılmaz...
Işın saçar
Kımseyi ısıtmaz
Uzaksı
Çekici güzelliği
Herkesi çeker
•••
Önce büyüler
Kendi
Tarafına çeker...
Eline geçirir
Tutsak eder
Ve sonra
Kurbanını
Dener-sınar
•••
Beni de etkiledi
Cadı kadın
Yenik düşürdü...
Tutsak etti...
Bir kadına
Yenik düşeceği-mi
Hiç mi hiç
Düşü-nemezdim
Doğrusu
Hiç mi hiç
Bekle-mezdim
•••
Beni seviyor-san
Benim sevgilim-sen
İnalipa'nın kıratını
Bu
Üç gün içinde
Getir bana
Diye tutturdu
•••
İnalipa
Kendi kıratını
Tanrıya
Bile vermez
Eğer biri
Zor
Kullanmaya kalkarsa
Ölür de vermez
•••
Çalmaktan başka
Yok
Çıkar bir yol...
Yiğit bir adam
Başka bir zaman
Böyle bir şeye
Tenezzül etmez
•••
İnalipa'nın kıratını
Çalmak istiyorum...
İşte dostum!
Buraya
Gelmemin nedeni
•••
Uygunsuz bir işi
Üstüne
Aldığına üzüldüm...
Ne yaparsın
Sana da bulaşmış
Aşkın
Tatlı hastalığı
Dedi ev sahibi
•••
Utançtan karşısında...
Sevgilinin önünde
Ter dökmemek için
Bütün yüreğin ile
Hizmet etmeli-sın..
Yok
Başka
Çıkar bir yol
•••
Sevgilinin
Yürek sesine
Hülya-larına
Boynun
Kıldan ince olmalı
Seni bu yol
Acı bir
Ölüme götürse bile
•••
Bütün bunları
Sen de bilirsin...
Bu dünyada
Olup-bitenden
Haberi olan
Biri olarak
•••
Yılmaz-yürekli
Yiğit bir adam-sın
Başarı için
Yalnız
Yüreklilik
Yeterli değil...
Aynı zamanda
Gözü açık
Uyanık
Olmak gerek
•••
Yufka yürekli
Taş yürekli
Başka-başka
Şeyler
Olduğu gibi
Korkak olmak
Uyanık olmak
Başka-başka
Şeyler-dir
•••
Gitmek istiyorsun
Ama nereye?
Gideceğin yeri
Biliyor-musun?..
Gözün keskin
Olduğu doğru...
Fakat
Bizim buralarda
Bir
Yabancı olarak
Yolunu-
İzini kaybeder-sin
•••
Sen
Bu işte
Güven bana
Bu işi
Yaparım ben
Ya
O kıratı
Getirirım sana
Ya da
Senin
Dostluğun için
Gıder canım
•••
Sen
Burda kal
Ateşte
Isın uyu
Bil ki
Başarırsam bu işi
İsterim
Ayak kirası
Diye şakalaştı
Yolculuğa hazırlanırken
•••
Çıktı kapıdan
Gidiyor gidıyor...
Çakıyor
Gökte şimşek
Aydınlatıyor yolunu...
Rüzgâr başında
Gürlüyor gür-gür

III
Söktü şafak
Dındi rüzgâr
Dağıldı bulutlar
Açıldı hava
Arkadaşı
Arkadaşı için
Koşturuyor
Kıratı dörtnala
•••
Getirdi atı
Eve bağladı...
Sessizce-
Dikkatle girdi eve
Konuk
Hemen orada
Uzun
Kepeneğe sarılı
Mışıl-mışıl
Uyuyordu
•••
Tatlı-tatlı
Uyuyan
Nazibrola'ya bakınca
Yürek atışlarını
Sustu-rabilir-miyim?
İçimdeki titreyişi
Bastı-rabilir-miyim?
Yüreğim
Daya-nabilir-mi?
Diye düşündü
Kendi kendine
•••
Geçti
Konuğun yanından
Canının içi
Canından
Çok sevdiği
Bir tanesinin
Bulunduğu
Yere gitti
•••
Odaya
Çekinerek girer...
Girince...
Ne görsün!
Gözlerine inanamaz
Hayrete düşer...
Sessizce ağlıyor...
Nazibrola
İçin-için sızlıyor
•••
Saçları dağınık
Nazibrola'nın
Vuruyor başını
Kaya duvarına...
Ses çıkarmıyor..
Yanındaki
Yorgan-döşek

Oraya-buraya
Saçılmış-dağılmış...
•••
Neler
Olup-bittiğini
Anladı kocası
Anladı ve
Yıldırımla
Vurulmuşa döndü
Hemen orda
Sessizce
Bitkin-şaşkın
Yere çömeldi
•••
Gitti
Aklı başından...
İşkence çeken
Karısına bakıyordu...
Uzun süre
Oturdu sessizce
Ve
Sonunda
Gücünü toparlaya-bildi
•••
Ağlayan
Eşinin
Yanına gitti
Sus-ağlama..
Gördüğün şey
Bir düştü...
Bir rüya gibi
Bunu da
Hemen unut! dedi
•••
İnsanın başına
Elinde olmayarak
Ne
Geldiyse Tanrı'dandır
Alın yazından
Gereksiz yere
Sitem etme
Neden dargınsın
Kara bahtına?!..
•••
Yalancı
Düş-hayali
Yüreğinden
Çıkar-at...
Bizim sevgimiz
Bir tapmak gibi
Kutsaldır.
•••
Sarıldı karısına
Öperek kuruttu
Gözlerindeki yaşları
Yalvarıp-yakararak
Okşayarak
Yatıştırdı-sakin-leştirdi..
•••
Daha sonra
Konuğa döndü:
Kalk kardeş!
Sen bugün
Kalkmayı
Düşün-müyor musun?
•••
Utançtan
Yerin
Dibine geçen
Benzi atık
Sapar
Hemen
Ayağa fırladı...
Ev sahibinin
Sakin yüzünde
Gülücüğü fark edince;
•••
Tanrıya
Şükürler olsun
Hiçbir şey
Fark et-memiş
Aksi takdirde
Kılıcın ucuyla
Veya
Kurşunla
Göğsümü
Delik-deşik
Ederdi
Diye geçirdi
İçinden
•••
Affetti kadın
Beni
Söylemedi
Günahımı kocasına
Utançlı dunımumu
Duyamaz kimse...
Yeremez kimse
Beni
•••
Sevinçli
Olduğuna göre
Büyük
Arzum-dileğimi
Başardın değil mi?
Diyerek
Süt kardeşine döndü
•••
Evet!
Getirdim yerine...
Atı
Getirdim sana .
Artık geldi
Gitme zamanın...
Layık
Bir hizmette
Buluna-madımsa
Sana
Affet beni-dedi
•••
Konuğun yüzünü
Yıkaması için
Su da getirdi...
Ve
Sonra
Ordan-burdan
Bir zaman konuştular
•••
Bir
Ev sahibi olarak
Konuğun
Giyinmesine
Kuşanmasına da
Yardımcı oldu...
Evden
Konuğun
Hoşnut
Gitmesi için
Gelenekler gereği
Elinden gelen
Her şeyi yaptı
•••
Semeri vurdu
Konuğun altına
Ata binmesi-ne de
Yardımcı oldu
Çalınmış ata
Kendisi bindi...
Her ikisi de bir süre
Atları
Kırbaç-lıyorlardı
Sık sık
•••
Isındı atlar..
Dörtnala
Gidiyordu atlar
O
Dar yolu
Yokuş-aşağı
Zıplaya-
Zıplaya geçtiler
•••
Vadinin kenarına
Uzaksı
Bir yere varınca
Ev sahibi
Atını durdurdu
Ve
Seslendi
Yüksek sesle;
•••
Sapar Bey!
Yüzünün
Kara
Olduğunu bili-yorum...
Bugüne bugün
Her ikimiz arasında
Yalnız ve yalnız
Kurşundur aracı
•••
Söyleme
Hiçbir şey!..
Hiçbir
Şey söyleme!...
Ne de
Ben sorarım
Sana bir şey...
Çok zordur
Bazı günahları söy-lemek..
Ne de
Af-edilebilir
Bazı günahlar...
•••
Şimdi git...
Uzaklaş benden...
Kaybol ..
Kan ağlıyor
Yüreğim...
Dikkatli ol!..
Hiçbir yerde
Karşılaşma benimle...
Aksi takdirde
Hemen
Girerim kanına
•••
Bunu duyan
Sapar
Rengi attı...
Ölü
Rengine girdi
Dilini yuttu...
Yerinde
Dona kaldı
Yerinden
Hareket
Edemez oldu
•••
Zar-zor
Ağzından çıktı;
-Haklısın dedi
Yok söyleyecek
Hiçbir şeyim...
Şeytana uydum
Günaha girdim...
•••
Gördüğün gibi
Senin karşında
Attım
Silahı yere...
Tutsağının senin...
Boyun eğiyorum
Önünde senin...
Hazırım ölüme
Öldür beni...

•••
Artık
Benim için
Ölmek yaşa-maktan
Daha iyi...
Bedelini
Ödet bana
Kurtar beni
Bu işkenceden...
Öldür beni!..
Vicdan azabın-dan
Kurtar beni
•••
Hayır hayır!..
Benim
Elimden çıkan
Ölümcül kurşun
Dokunamaz sana...
Doğru değil
Sana dokunması...
Çünkü
Annem
Büyüttü seni...
Memesini
Emdin annemin
•••
Bütün
Dini inançlardan
Daha
Kutsal olanı
Ayakların
Altına aldın sen
Ölüme kadar
İşkence
Çekmen için
Bu sana
Yeter de artar
•••
Benden
Uzak dur...
Benden
Sana af...
Hoşçakal...
Bugüne bugün
Artık
Güve-nemeyiz
Birbiri-mize
•••
Yalnız...
Senden
Tek bir
İsteğim olur...
Yerine
Getir-kesinlikle...
Seni
Bir evlat gibi
Büyüten-yetiştiren
Hocanı bul...
Gider gitmez
Kabardo'ya[3]
Hocanı bul...
İşlediğin günahı
Kendi ağzınla
Anlat hocana
•••
Attan indi...
Getirdiği kıratı
Teslim etti
Ve
Geri döndü...
Sendeleyerek
Yokuşa koyuldu

IV

Ne soy-sop
Ne de yiğitlik ile
Ne para-pul
Ne de mal varlık ile
Yanlız ve yanlız
Beyni ve aklı ile
Ünlüdür
Hacı Yusuf
•••
Bayramda seyranda
Ak günde kara günde
Genelde
Her yerde bulunur
Hacı Yusuf
Ayaklı Kuran'dır
Hacı Yusuf
Bütün
Dünya-
Alemi gezmiş
Feleğin
Çemberinden geçmiş...
Yaşlıca
Olmasına karşın
Genç delikanlıdır
Hacı Yusuf
•••
Eli ayağı pek
Gözü de keskin...
Nerde
İyi aile çocuğu
Varsa
Hepsini yetiştirmiştir
Hacı Yusuf
Bu tartışılmaz
Bir gerçek
•••
Hepsini
Yetiştirdiği gibi
Sapar beyi-de
Yetiştirdi
Hacı Yusuf
İnsanın
Doğası-yapısı
Değilse
Eğitime yatkın
Eğitimin etkisi
Ne olabilir ki?!..
•••
Süt kardeşlik
Geleneğini bozan
Gelenekleri
Ayaklar
Altına alan...
Sapar bey
Gitti yanına
Hacı Yusuf'un
•••
Sapar bey
İstemeyerek
Başından geçen
Her şeyi anlattı...
Kelimeler
Acı bir
Gözyaşı damlaları
Boğazında
Tıkandı kaldı...
•••
Kulak veriyordu
Hacı Yusuf
Kulak veriyordu...
Yapılan
Büyük ihaneti
Gözleri
Önüne getirdi...
Ve
Birden
Suratı asıldı
•••
İçini çekerek
Sonra sonra
Diye sordu
Hacı Yusuf
Günahını
Bağışladı kocası...
Bir kardeş bir dost
olarak
Diye yanıtladı
Sapar Bey
•••
Yanlız
Tek bir isteği
Olduğunu söyledi...
Seni yetiştiren
Hocanı
Git de bul...
Hocadan
Senin
Bu davramşına
Yanıt
Bekliyorum dedi
•••
Bunu duyan
Hacı Yusuf
-Anlıyorum anlıyorum...
Vicdan azabından
Kurtulmam için...
Benim
Tek bir
Yanıtım olur...
Kan dökmeliyim
Kendi elimle dedi
•••
Aldı
Eline tabanca...
Tetiğe
Gitti parmak
Öğrenci-Sapar
Uysal-uysal
Göğsü ile
Hocasına döndü
•••
Hayır hayır!..
Ölüm
Yakışmaz sana
Ben
Hak-ettım ölümü
Çünkü
Adam
Ede-medım seni!
•••
Hacı Yusuf
Kendi şakağına
Ölümcül
Kurşunu sıktı...
Dizleri kesildi...
Can çekiş-ti
Barut
Dumanında kaybol-du

Akaki TZERETELİ, 1898
Çeviren: Ali ALTUN

1 Patsha (Gürcüce): Çiçekle örülmüş bir çeşit tevr.
2 Samegrelo:Gürcüstan'da bir bölge
3 Kabardo: Kuzey Kafkasya'da bir bölge

SAAT KAÇ?

Şimdi vakit mutlaka çok geç,
Gece yürekte sabahladı geceyi...
Rahat vermiyor acı bir pişmanlık-
Saat kaç? Saat kaç?

Pencerede duruyorum, gece değişmiyor.
Bütün bu güzü başıma sabahladı
Saatın üçü olabilir şimdi ancak!?
Saat kaç? Saat kaç?

Saat üçün belki de üçte biridir henüz.
Ama dışarısı hâlâ zifiri karanlık
Onüçüncü çan çınlıyor gardan-
Saat kaç? Saat kaç?

Düşünceye dalmış karanlık koridor,
Gecemin faytoncusuna yetmediği için,
Sinirli sinirli çalıyor telefon yine-
Saat kaç? Saat kaç?

Neden, Tanrım, böyle kızgın bu yağmur
Tükenmeyen zaç yağı dalgası sanki,
Ağanmaz mı artık bu iğrenç gece!?
Saat kaç? Saat kaç?

Saat kaç sorusunu yanıtlar;
"Acı ve değerli esrilik saatidir.
Şimdi şarap vaktidir," derdi
Charles Baudelaire adlı bir ozan.

Galaktion TABİDZE, 1914
Çeviren: Hasan ÇELİK

RÜZGÂR ESİYOR

Rüzgâr esiyor, rüzgâr esiyor rüzgâr,
Rüzgâra kapılmış gidiyor yapraklar...
Halkalarca eğiliyor dizi dizi ağaçlar.
Neredesin, neredesin, neredesin sen?
Kar yağıyor lapa lapa, yağmur dolu dizgin,
Bulamıyorum seni hiçbir zaman... hiçbir zaman!
Hep benimle birliktedir hayalin
Her zaman, her gün, her yerde. her an!..
Uzak gökyüzü eleğidir dumanlı düşüncelerin...
Rüzgâr esiyor, rüzgâr esiyor, esiyor rüzgâr!

Galaktion TABİDZE, 1924
Çeviren: Hasan ÇELİK

GÜRCÜCE ŞİİRLER

ქართული ლექსები

ეორმა ტაცა ქალაში
ხეზე მწიფე ატამი
მე შენ ბევრი მიყვარხარ
შენც მიყვარდეს ატამი

ღამაში ყვავილები
მინდორში ამოსულა
ჩემი ის საყვარელი
ყურძენიდან მოსულა

ცაში ფრინავს ჰეპელა
ნელა მაიარე ნელა
მე შენ რომ დეჭინახავ
სალამო ბედნა დილა

რა კარგი საყვარელები
ღამაზ ქალიშვილები
სიყვარული მიყურებს
შენი მაყვალ თვალები

ვინრო ფარდო ქუჩები
სახლებია ბუჩები
რას იეს ერთ მაკოცნიე
შენი წითელ ტუჩები

მთე ტაშტი და თუნგი
დევთანო სახე ხელი
რა ღამაში რა კარგი
შენი ის წმინდა წელი

მოდი ჩემ გვერდე მოდი
დავსიოთ ერთათ ღუდი
ამელამ თუ არ მოხვალ
მითხარ შენ მოხვალ როდი?

მე ლარიში დავლადე
სიყვარული ვარ შენზე
ჰასუხი მთე გელი
წერილ არ წერავ რაზე?

İsmail YAZICI(DAVLADZE), 1997

Gürcüstan Dışındaki Gürcüler

Mehmet Bülent ULUDAĞ

Öncelikle SSCB içindeki Gürcülere bakılacak olursa, bunların çoğu yine Gürcüstan'a yakın bölgelerde yaşamaktadırlar. Bu bölgeler Abhazya'nın Karadeniz sınırından 50 km. kuzeydeki Rusya'ya dahil, Soçi ve Azerbaycan'daki Zakatali-Tsuketi ve Borçhalo'dur. Ama buralardaki toplam Gürcü nüfusu 100.000 kadardır. Ayrıca ekonomik, ailevi, kültürel ve mesleki sebeplerle Moskova'da 40.000 kadar Gürcü yaşamaktadır.

SSCB dışındaki Gürcü nüfusun en çok olduğu yer Türkiye'dir. Ama Türkiye Gürcülerini dikkatle incelemek gerekir. Sayılarının 1.5 milyon kadar olduğu tahmin edilen bu grubun büyük bir kısmı, gerçekte Türkleşmiş durumdadır. Gürcüce, sadece nüfusları gittikçe azalan köylerde konuşulmakta, kentlerde yetişen yeni nesil ise Gürcüceyi pek az bilmektedir. Gürcü kökenli T.C. yurttaşlarının ancak 1/4'ünün Gürcüce konuşabildikleri sanılmaktadır. Gürcü yazısını okumayı bilenler ise birkaç yüz kadardır. Ayrıca, Türklerle olan çok sayıda evlilik sebebiyle git gide erimektedirler. Türkiye Gürcüleri, belki de ulusal bir özellik olarak, tıpkı Stalin'in koyu bir komünist ya da Rus-milliyetçisi olduğu gibi, son derece fanatik Müslüman veya Türk milliyetçisi olabilmektedirler. Türkiye Gürcüleri "yerli" ve "göçle gelenler" olmak üzere iki kategoride incelenebilir. Yerliler Gürcüstan'a yakın bölgeler olan Artvin, Şavşat, Borçka, Ardanuç, Ardahan, Hopa, Arhavi ve Rize gibi bölgelerde yüzyıllardır yaşamaktadırlar. Göçle gelenler ise iki ana bölümdür: 1878 ve 1914 sonrası göçmen grupları. Örneğin bu satırları yazanın baba tarafının da bulunduğu bir grup 1878 sonrası Batum-Acara bölgesinden göçerek Amasya-Zile sınırında Akyazı köyünü kurmuşlardır.

İran'daki Gürcüler ise Şah Abbas'ın Kaheti'de esir alarak İran'a getirdiği 80.000 kadar Gürcünün torunlarıdırlar. Bunlar o devirdeki İran'ın başkenti İsfahan'daki Faraidôn bölgesinde yaşamaktadırlar ve burada konuşulan 300 yıl öncesine ait bir Gürcü lehçesi halen yaşamaktadır. İran'ın ya da Türkiye'nin Gürcüstan ile resmi-özel ilişkilerinde dil bilmeleri ve akrabalık bağları sebebiyle bu ülkelerin Gürcü kökenli yurttaşları önemli bir rol oynayabilir.

Avrupa ve ABD'deki Gürcü grupların sayıları ise birkaç bini geçmemektedir. İsveç'teki Gürcü Federasyonu'nun Gürcüstan'a çok sayıda, Biblia denilen Kitab-ı Mukaddes, yani Tevrat-İncil göndererek Hıristiyanlığın diriltilmesinde önemli "hizmet" ifa ettiği görülüyor. Halen İspanya'da yaşamakta olan kraliyet ailesi Bagrationi'lerin bazı üyelerinin, Franko'dan sonra Karlos'un İspanya kralı olması gibi, Gürcüstan'da monarşinin yeniden tesisi yönündeki arzuları, Türkiye'de Osmanlı, Rusya'da da Romanov hanedanlarının iktidara geri gelmeleri kadar gerçeklerden uzak görünüyor...

Rusya ve Sovyetler Birliği'nde Gürcüler ve Gürcüstan adlı (Ankara-1993) Yüksek Lisans Tezinden alınmıştır

Eski Sovyetler'de Gürcü Nüfusu

Hayri HAYRİOĞLU

Gürcüstan toprakları çağlar boyu bir halklar mozaiği oluşturuyordu. Dört mevsimin bir arada yaşandığı bu bereketli topraklar daima göçebe ve sömürgeci yabancıların ilgi odağı halindeydi. Isa'dan yüzlerce yıl önce bu topraklarda, mağaralarda yaşayan bir "Bunturki" kavmi çok ilkel bir yaşamla sahneye çıkmıştı. Bu kavmin M. Fahrettin Kırzıoğlu gibi demagogların açıklamalarına göre "Bön Türkler" olduğu ileri sürülmektedir. Daha geç çağlarda değişik isimlerle ortaya çıkan Persler, Miletoslu Elenler, Romalılar, Araplar, Süryaniler, İskitler, Hunlar, Hazarlar, Kıpçaklar, Pontuslular, Harzemliler, Timurlular, Dağlılar, Moğollar, Türkmenler, Selçuklular, Osmanlılar ve Ruslar birer sel gibi bu topraklar üzerinden akıp geçtiler. Gelip geçen her topluluk Gürcü insanının kanına, fiziki yapısına, diline, kültürüne, yaşam biçimine kendince çeşniler katıp gitti.

Elimizde bulunan 1993 Tbilisi basımı Anzor Totadze'ye ait eser, bu konuda bize çok geniş ve ilginç belgeler sunmaktadır. Biz bu belgelerin derinliklerine inmek istemiyoruz. Ancak güncel olan kısmını ele almakla yetineceğiz. Bu eserde verilen istatistiki bilgilere göre Gürcüstan sınırları dışında (Eski Sovyetler'de) yaşayan Gürcü diasporası rakamlarla tablodaki gibidir.

1989 YILI GENEL NÜFUS SAYIMINA GÖRE ESKİ SOVYETLER'DE GÜRCÜLERİN DEMOGRAFİK PORTRESİ

Ülke	Kişi adedi (Gürcü)
Gürcüstan	3.787.393
Azerbaycan	14.197
Ermenistan	1.364
Rusya	113.184
Ukrayna	23.540
Belarusya (Beyazrusya)	2.840
Özbekistan	4.704
Kazakistan	9.496
Kırgızistan	1.143
Türkmenistan	960
Adığe Özerk Bölgesi	643
Karaçay-Çerkes Otonom Cum.	529
Kabardey-Balkar " "	2.090
Kuzey Osetya " "	12.284
Çeçen-İnguş " "	1.041
Dağıstan " "	917
TOPLAM:	3.976.325

"Saahaltzlo Supra" (Yılbaşı Sofrası)

Natela KUDİDZE

Yılbaşı yavaş yavaş yaklaşıyor. Ev hanımları şimdiden yılbaşı sofralarında neler olması gerektiğini düşünmeye başladılar. Onlara yardımcı olmak amacıyla bu yazıda Gürcü yılbaşı sofrasından bahsedeceğim.

Gürcüstan'da geleneksel olarak yılbaşını herkes evde, ailesi ile birlikte kutlar. Her aile yılbaşında sofraları zengin olsun diye, çok çaba sarf ederler. Eskiler, yılbaşı sofrası ne kadar zengin olursa, bütün bir yılın da o kadar bereketli geçeceğine inanırlardı.

Gürcüler yılbaşı için mutlaka hindi yaparlar. Bütün bir hindiyi alıp pişirirler, sonra fırında kızartırlar. Hindi suyundan özel bir sos hazırlanır. Bu sos, kavrulmuş soğan, biraz un, birkaç diş sarmısak, az kırmızıbiber, sarı çiçek ve özel baharatlardan hazırlanır. Makineden geçirilen ceviz ve 2 çay kaşığı sirke sosa ilave edilir, kaynatılır. Sos soğuduktan sonra içine kızardıktan sonra parçalara ayrılan hindi konur afiyetle yenir. Bu yemeğe "satsivi" denir. Sofrada "tabaka" denilen kızarmış piliçler, fırında kızarmış kuzu da bulunur.

Yılbaşı sofralarında çeşitli mezeler de yer alır. Mezeler patlıcandan, pırasadan, ıspanaktan, pancardan, lahanadan, "ekala"dan (özel ot), barbunyadan hazırlanır. Gürcü yemeklerinin çoğu cevizlidir. Mezelerde de ceviz vardır. Mezelere Gürcüce "phali" denir. Mezelerin yanında çeşitli peynirler de yer alır (sulguni, imeruli kveli, şebolili sulguni, gudis kveli gibi). Kuzu ciğeri, yürek, akciğer birlikte haşlanır, kuşbaşı doğranıp, soğan, karabiber, kırmızıbiber, sarmısak, ceviz, kuru kişniş, 2 kaşık sirke ilave edilerek hazırlanır. Soğuduktan sonra servis yapılır. Bu yemeğin ismi "kuçmaçi"dir.

Sofrayı değişik salatalar da süsler. Kırmızı ve siyah havyarın yanında Mersin balığı, somon, hamsi gibi haşlanmış veya kızarmış balık çeşitleri de sofrayı doldurur. Bu balıklara lezzet katan ceviz ve sirkeden mamul özel bir sos da sofradaki geleneksel yerini alır. Dana etinden sıcak yemekler de göz doldurur. Masaya oturduktan hemen sonra sıcak sıcak servis yapılan "haçapuri" ve "lobiani"nin tadına doyulmuyor. Bunlar biraz peynirli böreğin tadını andırır.

Yılbaşı sofralarında vazgeçilmeyen tek şey içkidir. Pembe, kırmızı, beyaz şampanyalar. "Saperavi", "hvançkara", "kindzmarauli", "kaberne", "guruli odesa" kırmızı şaraplar. "Manavis mtzvane", "tzinandali", "tsolikauri", "gelati", "kahuri", "hereti", "pirosmani" beyaz şaraplar. "Gremi", "Eniseli", "Sakartvelo" kanyak çeşitleri. "Rustavi" votka. "Borcomi" gibi meşhur madensuları. Limonlu, portakallı, armutlu, tarhunlu kokteyller. Meşhur Lağidze suları. Tatlılara gelince meyveli, cevizli, kremalı pastalar, "kada", "nazuki". Meyveler, kuruyemişler, cevizli sucuklar ("çurçhela").

Özellikle yılbaşı sofrasında "gozinaki" denilen bir tatlının bulunması şarttır. 31 Aralık günü hazırlanan bu tatlı, cevizin küçük parçalarının çok hafif ateşte kavrulup hemen akabinde diğer bir tarafta 15-20 dakika kavrulmuş balın ilavesi ile yapılır. Sıcak sıcak tahta üzerine bir kaşıkla yayılır. Ilık halde iken arzu ettiğiniz şekillerde küçük parçalarla bölünür. Saat 12'de evin hanımı bu tatlıyı herkese dağıtır ve "Ase tkbilad damiberdi," der (senin yaşamın da bu tatlı gibi olsun anlamındadır). Tabi ki güzel bir yılbaşı sofrasının yanında süslenmiş yılbaşı ağacını ve noel babayı da unutmamak gerekir.

Yeni yıl kutlamalarından sonra, eve ilk konuk olarak gelen kişinin çok büyük bir önemi vardır. Zira Gürcüler eve ilk gelen kişinin uğur (veya uğursuzluk) getirebileceğine inanırlar. İlk gelen konuğa "mekvle" derler. Bu kişinin cömert, sevgi dolu, iyi huylu, dürüst olmasını arzu ederler. Bu da gelinen evin bütün bir yıl bu güzelliklerle donanmasını sağlar.

"Mraval Ahali Tzeli Dagastzrot Ğmertma..."
(Tanrı nice yeni yıllar nasip etsin...)

Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 4

İberya ÖZKAN

(Geçen sayıdan devam)

Geçen sayılarda Adana, Amasya, Balıkesir, Bolu ve Bursa'nın Gürcü köylerini tanıtmıştık ve Artvin'i ileriki sayılarda yayımlayacağımızı bildirmiştik. Bu sayıyı ise Kastamonu, Kayseri, Kocaeli, Muş ve Ordu ile sürdürürken daha önce belirttiklerimizi yinelemekte yarar görüyoruz.

Ahmet ÖZKAN'ın (Melaşvili) bu çalışmasının *çvenebur*i'de yayımı süresince, daha kesin ve net bir sonuca ulaşmayı hedeflediğimizden, siz okurlarımıza da önemli bazı görevler düşüyor:

1. Saptanan köyler ile ilgili bilgiler yanlış ya da eksik ise doğrusunu ve eksiğini,

2. Bazı köyler unutulmuş ya da yer almamışsa bu bilgileri,

3. Arkada oluşturduğumuz tabloya (yanda yaptığımız iki örneklemedeki gibi) okunaklı bir şekilde yazıp bize hemen gönderiniz.

4. Böylelikle, hep birlikte, bu araştırmadaki olası eksik ve yanlışları hem gidermiş olacağız, hem kesinleştirerek sonuçlandırmış olacağız, hem de tablodan da tahmin edebileceğiniz gibi, bizce gerekli olan asgari bilgiler ile genişleterek daha kapsamlı hale getireceğiz.

37 KASTAMONU

Çatalzeytin İlçesi
Merkez Bucağı

HAMİDİYE

38 KAYSERİ

Develi İlçesi

ÇUKURYURT
TAŞÇI

41 KOCAELİ

Merkez İlçesi
Merkez Bucağı

ARSLANBEY (1/3)
SUADİYE (ÇEPNİ)
SULTANİYE
MAŞUKİYE
ÇUBUKLUBALA
EŞMEAHMEDİYE

ÖRNEKLEMEDİR

Düzenleyenin Adı, SOYADI: _____ Telefon/Fax: _____

Adresi: _____ İli: _____

BAĞLI BULUNDUĞU			KÖYÜN ADI			GÖÇ EDİLEN			GÜRCÜ NÜFUS ORANI			
İLİ	İLÇESİ	BUCAĞI/ BELDESİ	ŞİMDİKİ (RESMİ)	ÖNCEKİ	RESMİ OLMAYAN	YER	YIL	?	4/4	3/4	1/2	1/4
BALIKESİR	GÖNEN	TÜTÜNCÜ (AYVACIK)	KOÇBAYIRI	SALİHİYE (KAPLAMA)	GÜRCÜ AYVACIK	ARTVİN, MURGUL, ARHVA	1878	?	X			
BURSA	İNEGÖL		HAYRİYE	-	HEYRİYE	BATUM, MAÇAHELİ, ÇIKUNETİ, CHUTUNETİ	1878		X			

Notlar: 1. GÜRCÜ NÜFUS ORANI'ndaki ifadeler genelleştirilmiş olup en yakın olan haneyi (X) ile işaretleyiniz.

2. GÖÇ EDİLEN YIL'a eğer "93 Harbi" sırasında göç edildi ise (1878) yazınız; eğer tam bilmiyor iseniz yaklaşık yılı belirtip (?) ile işaretleyiniz.

Derbent Bucağı

BAIABAN
NUSRETİYE
ŞİRİNSULHİYE

Bahçecik İlçesi

HAVUZLUBAHÇE

Gölcük İlçesi

Merkez Bucağı

AHMEDİYE
FERHADİYE (BÖCEKLİ)
HAMİDİYE (BORÇKA)
HASANEYN (AŞAĞI DÖŞEME, TSOTSHOBA)
HİSAREYN (HASAR, ASARKÖY)
İCADİYE (ALİMEZARI)
İHSANİYE (TATAR KÖYÜ, SANİYE) (1/3)
İRŞADİYE (BEYLİK)
LÜTFİYE (BEYOĞLU)
MAMURİYE (ÇÜRÜKBAYIR, MURKİVETİ)
MESRURİYE (MUSTAFASUYU)
NİMETİYE (MEVKİYE)
NÜZHETİYE (DÖŞEME, MURGULİ)
SELİMİYE (ÇERKESKÖY)
SİYRETİYE (MULGUR, KURABIÇKI)
SOFULAR (SOFYA)
ŞEVKETİYE (SAÇMALI)
ŞİRİNKÖY (DAMLAR)
ÜMMİYE (UZUNERLER, KAMPARA, BİÇKİ)

Kandıra İlçesi

Merkez Bucağı

BEYLERBEYİ (KIRANLAR)

Karamürsel İlçesi

Merkez Bucağı

AHMEDİYE (MECİDİYE)
KARAPINAR (ŞEVKETİYE)
NUSRETİYE (AKPINAR)
OSMANİYE (UZUNDERE)
ÖRENCİK (HAMİDİYE)

Yalakdere Bucağı

HAYRİYE (KARAOVA)
İHSANİYE
KADRİYE (PİLAVTEPE)
SENAİYE (BAŞKİRAZ)

49 MUŞ

ALİZİRİM

52 ORDU

Merkez İlçesi

Merkez Bucağı

BOZTEPE
BURHANETTİN
GÜNÖREN (1/4)
IŞIKLI
ORHANİYE
OSMANİYE
YARAŞLI

(Devam edecek)

TÜRKİYE'DEKİ GÜRCÜ KÖYLERİ

Düzenleyenin Adı, SOYADI: _____ Telefon/Fax: _____

Adresi: _____ İli: _____

BAĞLI BULUNDUĞU			KÖYÜN ADI			GÖÇ EDİLEN			GÜRCÜ NÜFUS ORANI			
İLİ	İLÇESİ	BUCAĞI/ BELDESİ	ŞİMDİKİ (RESMİ)	ÖNCEKİ	RESMİ OLMAYAN	YER	YIL	?	4/4	3/4	1/2	1/4

Gürcü Yemekleri

PATLICAN YEMEĞİ (BADRİCANİ NİGVZİT)

Malzeme:

1 kilo patlıcan, 200 gr. ceviz, kuru soğan sarmısak, kuru kişniş, kırmızıbiber, diğer baharatlar, tuz, maydanoz.

Soğanla sarmısağı ince ince doğrayın Öğütülmüş cevizle karıştırın. Daha sonra baharatlarla tuzla ve ince doğranmış maydanozla yoğurun. Patlıcanı soyup, ince ince uzunlamasına keserek, tuzlayın ve iyice sıktıktan sonra kızartın.

Kızarttıktan sonra hazırladığınız harcı yarısına kadar yerleştirip uzunlamasına katlayın Kalan harcı da etrafına sürün

GEBJALYA

Malzeme:

Kaşarpeyniri, yoğurt, nane, tuz, kırmızıbiber.

Peyniri kaynar suya atıp çıkarın. Çıkan peyniri hamur gibi açın. Nane, yoğurt, tuz ve kırmızıbiberle hazırlanan sosu sürüp tekrar tekrar katlayıp açın. Sonra dilimler halinde kesip kalan sosun içine atın.

BAJA

Malzeme:

1 tavuk, 300 gr. ceviz (kıyılmış), baharatlar, tuz, kuru soğan, sarmısak.

Tavuğu bütün olarak haşlayın. Cevizi, baharatları, tuzu, kuru soğanı (haşlanmış) ve sarmısağı (dövülmüş) birbirine katın. Bütün bunları iyice yoğurduktan sonra tavuğun suyunda açın. Suyu biraz kalın olsun Daha sonra parçalara ayrılmış tavuğu hazırlanan suya katın.

Derleyen: Hacer ÖZKAN (İREMADZE)

Kuşun Kralı

Meri BOLKVADZE

Eski bir tarihte, büyük bir devletin muhteşem köşkünde, muhteşem ve büyük salonda, ihtişamı ile bir kral oturuyordu. Zengin ve muhteşem bir şekilde tahtında oturan kral kimseye bakmaya tenezzül etmiyor, kötü bakışlarla hizmetkârlarına ve dalkavuklarına emirler yağdırıyordu

– Şarkı söylemeyi kesin!

– Şarkı söyleyin!

– Tatlı su verin!

– Burnumu silin!

– Gülmeyin!

– Şimdi ise gülün!

– Benden izin almadan öksürdüğü için bu adamın başını kesin!

– Benim kedime fare sunduğu için o adama benden elbise verin!

Hizmetkârlar kralın etrafında telaşla koşuşturup duruyorlar, bütün gün kralın çok önemli emirlerini yerine getirmeye çalışıyorlardı Krallarını daima övmek zorundaydılar Bu yüzden,

– Biz kralımızın emrine uyarız!

– Bizim kralımız iyi yüreklidir!

– Gerçekçi ve hoşgörülüdür!, şeklindeki sözlerle överlerdi. Yalan gerçek her şeyi krala yakıştırıyorlardı. Sıkı mı krallarına kötü bir şey yakıştırsınlar? Zaten kralları da övünür durur, hep "Ben şöyleyim, ben böyleyim," derdi.

Bir gün, aniden salonun açık penceresinden pır sesi ile salona bir kuş girip kralın tacının üstüne kondu. Kral hissetmiş olmalı ki başını kaldırmadan kaşlarını yukarıya kaldırarak bakmaya çalıştı.

– Neler oluyor tacımın üstünde, kim, nasıl cesaret ediyor? dedi

Kral korkunç bir şekilde hiddetlendi. Hizmetkârlar hep birden gözlerini kuşa çevirdiler. Kralın korkusundan donup kalmışlardı. Ellerini sallayarak kuşu korkutup oradan uzaklaşmasını sağlamaya çalışıyorlardı. Fakat kuş istifini bile bozmadı. Hizmetkârlarından biri:

– Hey, duymuyor musun? Kralın tacı üstüne oturulduğu nerede görülmüş, dedi ve hizmetkârlar hep birden bağırmaya başladılar.

Kralın tacında oturmaya devam eden kuş neşeli neşeli gülümsedi. Sonra da cevap verdi:

– Kralın tacı üstüne oturulduğu neden görülmemiş? Ben oturuyorum ya. Kralın tacını yemedim hoş. Hem sonra kralın tacı da ne oluyor? Ben ağacın dalında da, gül dalında da, çeper üzerinde de, evin damında da oturuyorum.

Kralın hizmetkârları kızdılar, içlerinden biri:

– İyi de salak, kralın tacı ağaç dalı mıdır, gül dalı mıdır, çeper midir, yoksa evin damı mıdır oturasın?

Kuş cevap verdi:

– Ne yani kralın tacı başı örtmekten başka ne işe yarar ki? dedi ve tacın üstünde sıçramaya başladı.

Hizmetkârlar hep bir ağızdan,

– İn aşağı! İn aşağı! diye bağırmaya başladılar. Bak işte kral da kızmaya başladı.

Kral hiddetle gök gürültüsü gibi bağırdı;

– Nasıl cesaret ediyorsun tacıma konmaya? Daha sonra bastonunu yatağına hiddetle vurdu. Ve ekledi,

– Ey kuş, görmüyor musun, benim sevgili kedim bile korkusundan kucağımdan yukarıya çıkamaz. Köpeğim ise ayak dibimden yukarıya çıkamaz.

Kuş krala baktı, baktı ve sonra yine neşeli neşeli ötmeye başladı. Dedi ki;

– Kedini ve köpeğini bilemem, ama ben bir kuşum. Hiç kimseye kötülük yapmam. Kanatlarım var, bununla nereye istersem uçar ve nereye istersem konarım.

Kral

– Ne demek nereye istersem konarım? Bu sözleri sana kim öğretti ise hemen şimdiden unut bunları, dedi ve ekledi:

– Sana emir veriyorum! Kanatlarını açmana izin vermiyorum. Seni yakalamam lazım

Kuş,

– Sen kim oluyorsun da bana emir veriyorsun! dedi ve tacın üstünde bir iki sıçradı. Araya hizmetkârlar girdi ve hep bir ağızdan;

– Ne demek, nasıl, kim oluyor? O bizim kralımızdır, diye cevap verdiler. Bu arada kuş kanatlarını açtı ve cevap verdi:

– Beni çok duygulandırdınız. Kralı sizden alan kim? Kral sizindir de yine sizin olsun. Gerçeği söylemem gerekirse size yakışmıyor ama benim kralımı sorarsanız benim kralım Güneş'tir. İsterseniz benim kralımın beni nasıl sevdiğini, her şeye nasıl izin verdiğini şimdi size göstereyim. Benim kralım çok güçlü ve iyilikseverdir

Kralın içi öksürükle doldu. Hiddetle,

– Senin kralın güçlü ve iyiliksever olamaz, dedi ve hırsından titreyerek ellerini havaya kaldırarak kuşa vurmak istedi. Tam bu anda Güneş, tacının muhteşem ve güzel ışınlarını kuşun bulunduğu alana gönderdi. Kuş bir anda havalanıp uçtu. Yukarıya, daha yukarıya çıktı. Güneş tacının gönderdiği parlak ışınların üstüne oturdu. Kral şaşkınlık içinde kuşun elinden kaçışını ve özgürce uçuşunu seyrediyordu. Başına gelen olay yüzünden sinirleri bozulmuş olarak Güneş ışınlarına kem gözlerle bakan kralın gözleri Güneş'in parlak ışınlarına dayanamadı ve kör oldu.

İlkbahar Kim Getiriyor adlı kitaptan alınmıştır
çeviren: Murat Atasert (TSETSHLADZE)

çveneburi'ye abone olun... HEM derginiz ayağınıza gelsin, güçlensin...

Çiti Da Melia

ჩიტი და მელია

იყო ერთი ჩიტი-ჩიორა. ტყეში ხეზე მოხერხებული ალაგი იპოვა და ბუდე გაიკეთა. მერე შივ ჩაჯდა და სამი კვერცხი დადო. სამ კვირაზე გამოჩეკა ჰატარა ჩიორები.

დედა თავის შვილებს უზიდავდა ჭიებს, კალიებს, ჰეჰლებს, ბუზებს, ჭმევდა და ზრდიდა.

დიდ სიხარულში იყო ჩიორა: ჩქარა დავაფრენ ჩემს ბარტყებსო. მაგრამ მალე უბედურება ეწია: წუეულმა მელიამ ბუდეს მიაგნო. მიცუნცულდა ხის ძირას და ჩიორას შესძახა:

— ჩიტო, ჩიტო, ჩიორაო!
— რაო, ბატონო, მელაო?
— ერთი ბარტყი გადმოიგდე,
თორემ შავ დღეს დაგაყენებ:

ცულს მოვიტან, ცუნცულასა, ხესაც მოვჭრი, ხის ძირსაცა,
ხელეჩოს და წალდუნასა, შენც შეგჭამ და შენს შვილსაცა.

შეეშინდა საწყალ ჩიორას, აიევანა ერთი ბარტყი და გადმოუგდო მელიას. მელიამ ჰირი დაავლო, ბუჩქებში გაარბენინა და გადაულაჰა.

მეორედ კიდევ მიირბინა და შესძახა:

— ჩიტო, ჩიტო, ჩიორაო!
— რაო, ბატონო, მელაო?
— ერთი ბარტყი გადმოიგდე,
თორემ შავ დღეს დაგაყენებ:

ცულს მოვიტან, ცუნცულახა, ხესაც მოვჭრი, ხიხ ძირსაცა,
ხელეჩოს და წალდუნასა, შენც შეგჭამ და შენს შვილსაცა.

დაღონებულმა ჩიორამ მეორე ბარტყიც აიყვანა და მელიას გაბრაზებულმა. მელიამ ჰირი სტაცა, ბუჩქებში გაარბენინა და გადაულახა. მესამეც ციცუნცულდა მელია და ჩიტს შესძახა:

— ჩიტო, ჩიტო, ჩიორაო!

— რაო, ბატონო, მელაო?

— ერთი ბარტყი გადმოიგდე,
თორემ შავ ღეჭს დაგაყენებ:

ცუდს მოვიტან, ცუნცულასა,
ხელეჩოს და წალდუნასა,
ხესაც მოვჭრი, ხის ძირსაცა,
შენც შეგჭამ და შენს შვილსაცა.

მწარედ დაღონებულმა ჩიორამ მესამე ბარტყიც აიყვანა და მელიას გადაუგდო. მელიამ გაარბენინა და ისიც სწრაფად გადაულახა. უბედური ჩიტი მოშორდა იმ არემარეს, შემოჯდა ერთ ხეზე დაღონებული.

მონადირემ დაინახა ჩიტი და ჰკითხა:

— ეგრე მწარედ რამ დაგაღონა, ჩიორაო?

— ერთმა წუწკმა მელიამ შვილები სულ შემიჭამაო.

— აბა, წამო, მიჩვენე ის წუწული და მე გაუურებინებ იმის სეირსო.

ჩიტი გაუძღვა მონადირეს და მელიასთან მიიყვანა. მონადირემ მელიას თოფი ესროლა, შიგ ჰირში მოარტყა და სული გააფრთხობინა.

Sözlük

ლექსიკონი

(LAZCA)	(MEGRELCE)	(GÜRCÜCE)	(TÜRKÇE)
ლაზური	**მეგრული**	**ქორთული**	**თურქული**
გოღჭთენ, გუღჭთენ	ირთუ(ნ), გინირთუ(ნ)	ბრუნდება	dönüyor
გოჯჰიმოშენ	იბორკებუ	იბნევა	şaşıyor
გოროხი,კორდი	როხი–დიხა, ბერტი	გოროხი,ბელტი	kesek. toprak keseği
გორუმს, გორუფს	გორუნს	ეძებს	arıyor
გოტოლოფერი, გოტალახერი	ლეტამი	გატალახიანებული	çamurlanmış
გოშიბლენ, გუშიბლენ	იფანტუ(ნ)	იბნევა, იფანტება	dağılıyor
გოწუმერს, გუწუმერს	გიწმულანს, მიდმულანს	ართმევს	(kimseden bir şey) alıyor
გუბომს, გუბუმს, გიბუფს	გიბუნს, ხაშუნს	ხარშავს,აგბობს (მკვეთში ქორთელთან)	haşlıyor, pişiriyor
გუგული	გუგული	გუგული	guguk kuşu
გუდა	გუდა	გუდა	tulum
გუდელი,გიდელი	გიდელი	გიდელი	üzüm, meyve toplamaya mahsus bir çeşit küfe
გუნძე,გინძე	გინძე,გირძე	გრძელი	uzun
გური	გური	გული	gönül, kalp
გურპოკი	გურპოკი	გულმკერდი	göğüs
გურუნი,გირინი	გირინი	ეირი	eşek
გუხთამს, გუხთეფს	გალუაფუ(ნ)	ევლება,თავს ევლება	başına döner

Gürcüce Maniler

ახლანდელის სახლის ძაღი
კოვგ მორეცხავს შუშა არავო
ჩამოჭდება ოჯახშივო
ეჭარჭაღეფს ენასავო

Kaynak: Hüsnü SARI (TSETSHLADZE)

ხილი ხურმა აყვავილდა,
შენ რას შობი წიფელა,
ჩემი გული არ მომიკლა,
ჩემო ლოყებწითელა.

* * *

წიფლი ფოთლი ნუსხას დავწერ,
დამწიფული მოცვითა,
გოგოვ, ერთი მაკოცნიე,
გევდარ, წავალ ლოცვითა.

* *

ღელე-ღელე შევიარე,
ღელე ბალახიანი,
გოგო, უნდა დაგაპირო,
ფეხებტალახიანი.

* *

ხერტალი და ბოლო ჭრელი,
ჩემი გოგო თვალებჭრელი,
ხერტალი და ბოლო შავი,
ჩემი ბიჭი თვალებშავი.

შაირები

რას მიყურებ ჯელეღზეო,
დაგიხდები ღელეზეო.

* *

ერთი ცალი ვაშლი მქონდა,
გადავცვალე ბიაში.
რა ლამაზი გოგო შენ ხარ,
გენაცვალე ყიაში.

* *

ოდელია ლალებიო,
ჩამწკრივულან ქალებიო,
ერთი შეხედვით მივხდები,
რუმელს შევებრალებიო.

* *

გოგო ლოყებყირმიზაო
რაჯზა გედემეკიდაო,
ამ ჩემ გულში ჩამიძრა და
არ ამოდის იქიდანო.

* * *

მე ნალჯაში ვერ ავალ
კიბის უყუდებელი,
მე აქედან ვერ წავალ
ციცას ჩუხუტებელი.

* *

თეთრი კაბა გაცვია,
თლად ვარდები, ვარდები,.
ორდოში გამოშიარე,
გულში ჩამივარდები.

* *

პაწა თოფის მენგენე,
მე იგითი მეგონე,
მეგერ იგითიც არ ხარ,
მოსავლელი ბელა ხარ.

HABERLER

"Horona Çağrı" Kutlandı

İstanbul'da 9 Aralık 1997 Salı akşamı düzenlenen gecede, Artvinli Gürcü şarkıcı Bayar Şahin'in (Kondaridze) "Horona Çağrı" adlı ilk kasetinin çıkışı kutlandı. Bursa'dan geceye katılan İberya Dans Grubu adlı profesyonel grup Gürcü danslarıyla oldukça görkemli idi. İhsan Doğan'ın, Grup Kafdağı'nın ve ünlü Gürcü sanatçı Vahtangi Makalatia'nın konser verdiği gecede, Mustafa Uzun'un (Gamişidze) akordeonla eşlik ettiği ve yönettiği Gölcük'ten gelen Artvin ekibi beğeni topladı. Gecede Bayar Şahin'in, İberya Özkan'ın (Melaşvili) yönettiği orkestra ve vokaller eşliğindeki konseri coşku dolu ve anlamlıydı. Eski Kara Kuvvetleri Komutanı Hikmet Köksal, Gürcü işadamı İsmet Acar gibi önemli kişilerin de katıldığı oldukça başarılı geçen geceye katılım yüksekti ve geç saatlere kadar sürdü.

Karadeniz'in Atmacaları Lazlar

Gülen, güldüren, kendi eleştirisini yüksünmeden yapabilen, bunca mizahı, yüklü bir hüzünle aktarabilen özgün bir halk Lazlar. Karadeniz ile özdeşleşmiş, ayrı bir lisan oluşturmuş, özgün kültürleri, atmacaları ve burunları ile ünlenmiş sempatik insanlar. Doğu Karadeniz'in küçük coğrafyasında dağınık ve damıtılmış olarak varlık gösteren Lazların dünü ve bugünüyle yaşamları, aylık *Gezi* dergisinin, 1997 Aralık'ta çıkan 3. sayısında ayrıntılı bir şekilde konu ediliyor.

Kafkas-Gürcü Müziği Söyleşisi

İstanbul Kafkas Kültür Derneği salonunda, 28 Kasım 1997 Cuma akşamı "Kafkas-Gürcü Müziği" konulu dinletili söyleşi yapıldı. Bu konudaki uzmanlığı ve birikimiyle tanınan İberya Özkan'ın (Melaşvili) konuk konuşmacı olarak bulunduğu bu toplantıda, tüm geçmiş çalışmaları ve kurduğu müzik grupları örneklerle aktarıldı. Bantlardan, tüm Gürcüstan ve Kafkasya halk müzikleri yöre yöre tamtıldı. Gürcü ve Kafkas halk çalgılarının da sergilendiği programa katılım ve ilgi oldukça yüksekti.

TÖMER'de Gürcüce Kursları Başladı

Ankara'da Tunalı Hilmi Caddesi'nde bulunan "TÖMER"in şubesinde 20 farklı dil kursunun yanı sıra Ekim 1997'de Gürcüce de programa alındı, bu durum üç yıllık hedefi kapsayan bir çalışmayı gerektirmişti. "TÖMER" şube müdürü Gürcü asıllı Muhitdin Gunuş kursun başladığı gün: "Türk tarihinde Gürcü dili ilk kez resmen, Ankara Üniversitesi 'TÖMER' kurslarında öğretilmeye başlanmıştır. bu, iki komşu ülke halkı için çok mutluluk vericidir," demiştir.
Gürcüce kurs öğretmeni Türkolog Mzia Gurgenidze'dir.

İlia Çavçavadze'nin 160. Doğum Günü Kutlandı

Ünlü Gürcü düşünürü, ozan, yazar ve devlet adamı İlia Çavçavadze'nin 160. doğum günü Tbilisi'de kutlandı. Kutlama Zakaria Paliaşvili Opera ve Bale Evi'nde yapıldı. Gürcüstan Devlet Başkanı E. Şevardnadze, Patrik II. İlia, bazı bakanlar, milletvekilleri, yazarlar ve devlet adamlarının İlia Çavçavadze ve onun öğretisi hakkında yaptıkları konuşmalardan sonra değişik folklor gösterileri ile doğum günü kutlamaları sona erdi

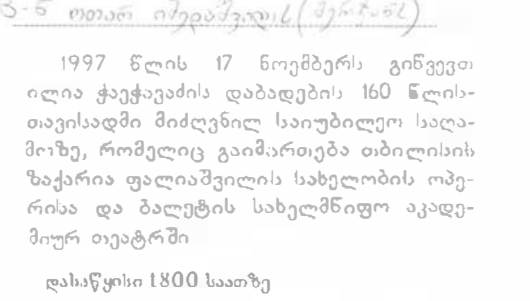

1997 წლის 17 ნოემბერს გიწვევთ ილია ჭავჭავაძის დაბადების 160 წლისთავისადმი მიძღვნილ საიუბილეო საღამოზე, რომელიც გაიმართება თბილისის ზაქარია ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიურ თეატრში

დასაწყისი 1800 საათზე

Ruslar Tarafından Kafkas Savaşları Anısına Dikilen Anıtlar

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü tarafından İstanbul'da düzenlenen toplantı 16 Aralık 1997 tarihinde İstanbul'da yapıldı. Konuşmacı Valerie Le G. Baron tarafından Fransızca olarak İstanbul'da verilen bilgilerde "Ruslar tarafından Kafkas savaşları anısına dikilen anıtlar" toplantısına yoğun izleyici ilgisi vardı.

"Türkiye'deki Kafkasya" Adlı Yazı Dizisi Radikal'de Yayımlandı

Türkiye'de ve Kafkasya'da mevcut Kafkas kültürünü tanıtan yazı 1997 Aralık ayında *Radikal* gazetesinde yayımlandı. Altı gün Gürcü ve Laz kültürünün irdelendiği bu yazı dizisinde ayrıca Kuzey Kafkas halkları da ayrıntılı olarak anlatılmıştır

Işıklar Söndüğünde Devlet Tiyatrolarında

Ünlü Gürcü yazar Tamaz Çiladze'ye ait *Işıklar Söndüğünde* adlı piyes Hacer Özkan (İremadze) tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Kültür Bakanlığı'nın 27.11.1997 tarihli yazısı ile Devlet Tiyatrosu Genel Repertuvarına alınması kararlaştırılmıştır

çveneburi 20. Yıl Toplantısı

çveneburi dergisinin 20. yıl toplantısı İstanbul Maçka Oteli'nde yapıldı. 28 Aralık 1997 günü yapılan toplantıya, dergiyi şimdiye kadar çıkaran, yazı yazan, mali olarak destekleyen, abone bulan ve organizasyonda görev almış kişilerden çağrılı olarak gelen 50 civarında çveneburi katıldı

Kafkasya'dan Karadeniz'e Lazların Tarihsel Yolculuğu Adlı Kitap Yayımlandı

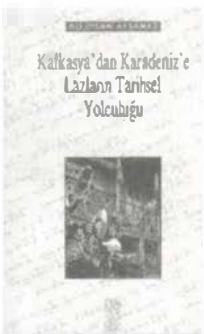

Ali İhsan Aksamaz tarafından kaleme alınan ve Çivi yazıları tarafından yayımlanan kitap, genelde yazarın daha önce değişik dergilerde yayımlanmış görüşlerini içermektedir.

Yak 58 Uçakları Tbilisi'de Üretilmeye Başlandı

Tbilisi uçak fabrikasında 6 kişilik YAK 58 uçakları üretilmeye başlandı. Özellikle kısa mesafelerde ve iniş-kalkış zorluğu çekilen ortamlar için tasarlanan uçak, posta dağıtım işinden, özel ambulansa, özel yönetici uçak ihtiyacından, jeolojik araştırmalarda kullanım dahil birçok alanda kullanılabilecektir.

Muhran Maçavariani'nin Şiirleri "Şiir Atlası"nda

Ünlü Gürcü ozan Muhran Maçavariani'ye ait 12 adet şiir, Fahrettin Çiloğlu tarafından Türkçeye çevrilerek *Cumhuriyet* gazetesi *Kitap Ek*i'nde 18 Eylül 1997'de yayımlandı

Umut Uzun Yaşar Adlı Öykü Kitabı Çıktı

Ceylan Yayınları tarafından çıkarılan *Umut Uzun Yaşar* adlı öykü kitabında 10 Gürcü yazara ait birbirinden güzel 12 adet öykü yer alıyor. Hasan Çelik ve F. Gürsoytürak tarafından çevrilen bu öyküler'in ve yazarların çoğu Türk okurları tarafından ilk kez okunacaktır.

Atlas Dergisinde Gürcüstan ve Gürcü Kültürü

Atlas dergisinin Ekim 1997 sayısında birbirinden güzel üç konu işlenmiş ve böylece derginin bu sayısının önemli bir bölümü Gürcüstan, Gürcüler ve Gürcü kültürüne ayrılmış bulunuyor. "Acara" adlı yazıda Acara Özerk Bölgesi'ndeki halkın kültürü ve dini yaşamı irdelenmiştir. "Kafkasya" adlı yazıda da Kafkas halkları ve kültürleri ayrı ayrı irdelenmiştir. "Karçhal" adlı yazıda ise Artvin'in Karçhal yöresi doğasıyla, insanlarıyla ve kültürüyle incelenmiştir. Yazıda, bu yörede binlerce yıldır yaşayan Gürcü kökenli halka ait birbirinden güzel fotoğraflar yer almaktadır.

Gürcü Filmleri Altın Portakal'da

3. Altın Portakal Uluslararası Kısa Film/Video Festivali'nde iki Gürcü filmi yarışmaya katıldı 1-5 Ekim 1997 tarihlerinde Antalya'da yapılan festivale Vahtang K. Gabaşvili'nin Dilis Romansi (Sabah Romansı) adlı 1996 yapımı film ile Nino Laplaşvili-F. Bondarçuk'un 1997 yapımı The Four Seasans: The Tango 1 (Dört Mevsim: İşte Tango 1) adlı film katıldı

İ. Özkan ve O. N. Mercan *Atlas*'ta

Yayın Kurulu üyelerimizden İberya Özkan "Gürcistan mı Gürcüstan mı" adlı yazısıyla Kasım 1997 sayısında ve Osman Nuri Mercan ise "'Acarlar diye bir halk yoktur' adlı yazısıyla Aralık 1997 sayısında *Atlas* dergisinde yer aldılar. *Atlas* dergisinin Ekim 1997 sayısında yayımlanan yazılara katkıda bulunmak amacıyla yayın kurulu üyelerimiz bu yazıları yayınlamayı uygun buldular

Gürcü Şiirinde Gezintiler

Aylık kültür-sanat dergisi İnsancıl'ın Ekim 1997 tarihli 84. sayısında, Fahrettin Çiloğlu'nun kaleme aldığı "Gürcü Şiirinde Gezintiler" başlıklı bir değerlendirme yazısı yayımlandı.

Daha önce Radyo Umutta iki saatlik bir programda değerlendirilen ve Gürcüstan'da bütün krallar şairdir, bütün şairler de kraldır," tümcesiyle başlayan ve Gürcü şiirinin gelişimi hakkında bilgiler veren yazıda ilk olarak ünlü destan *Kaplan Postlu Kahraman*'ın yazarı Şota Rustaveli anlatılıyor. Daha sonra dönemlere göre şairler kısa kısa tanıtılıyor ve şiirlerinden örnekler veriliyor. Eserlerinden örnekler verilen şairler sırasıyla şöyle; Davit Guramişvili (1705-1792), Nikoloz Barataşvili (1817-1845), İlia Çavçavadze (1837-1907), Akaki Tzereteli (1840-1959), Konstantine Gamsahurdia (1893-1975), Akaki Tzereteli (1840-1959)

Çağdaş dönemle ilgili olarak "Çağdaş Gürcü şiirinin daha yakın dönemlerinden söz etmeden önce, yetmiş yıllık bir Sovyet deneyimi olan Gürcüstan'da elbette toplumsal gerçekçi bir şiir olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Ancak yine de siyasetin ve ideolojilerin her zaman, her alanda etkili ve yönlendirici olduğu söylenemez. Sovyet döneminde pek çok şair toplumsal gerçekçi çizgide yazmış olsa da, Gürcü şiiri her zaman söylemek istediğini söylemiştir," denilmekte ve Giorgi Kuçişvili (1886-1947), Tamaz Çiladze (d. 1931), Otar Çiladze (d 1933), Ana Kalandadze ve Eka Bakradze'den (d. 1976) örnekler verilmektedir. Şiir çevirileri, Fahrettin Çiloğlu, Hasan Çelik, Tahsin Saraç ve İsmail Yerguz'a ait.

Lamara Ankara'da

Batumi İlia Çavçavadze Devlet Drama Tiyatrosu tarafından sahnelenen Grigol Robakidze'ye ait *Lamara* adlı oyun Ankara'da oynandı. 27-28 Eylül 1997 tarihlerinde Ankara Büyük Tiyatro'da oynanan oyunu Levan Nirthulava sahneye koydu. Gürcü delikanlı Mindia ile Çeçenlerin bir kolu olan Kistlerin güzel kızı Lamara arasında geçen romantik ve acıklı aşk öyküsünde farklı dinlere, kültürlere ve geleneklere sahip iki komşu halkın kardeşliği ve yakınlığı anlatılmaktadır

"Akordeonla Artvin Dansları" Kaseti Çıktı

Mustafa Uzun'un (Gamişidze) Akordeonla Artvin Dansları adlı kaseti çıktı. 1952 yılında Artvin'de doğan Mustafa Uzun, ilkokul ikinci sınıfta baba mesleği olan garmon çalmasını öğrenmiştir. 1973 yılında taşındığı İzmit'te halk oyunları öğreticisi ve müzisyeni olarak çalışmıştır. Anadili Gürcüceyi iyi derecede bilen sanatçı, Artvin'in Şavşat, Ardanuç, Borçka, Murgul ve Hopa ilçelerine bağlı birçok köyünü dolaşmış ve buralardan, folklor dağarcığına piyasada olmayan bilgileri depolamıştır.

Mamuli'nin 4. Sayısı Çıktı

İçindekiler: Serçeler orkestrası ve sıcak hüzün; Gürcü edebiyatından portreler; Aleksandre Kazbegi; Gürcü romantik şiirinin öncüsü: Nikoloz Barataşvili; Gürcü aşk şiirleri; Gürcistan Vilayeti Mufassal Defteri; Şavşat Mektupları; Yeni bir savaş felaket olur; Hayriye Gürcülerinde etnoterapi; Gürcü halk masalı: Köylü, ayı ve tilki; Megrel masalı. Kral ve oğlu; "Şiir Atlası"nda Gürcü şiiri; Şiir akşamı: Gürcü şiiri "güneşlendi"; Kısa kısa

Dergiyi aşağıdaki adresten isteyebilirsiniz.
Misakı Milli Sok. Uzun İş Merkezi No: 47, Kat: 1/1. 81300 Kadıköy-İstanbul
Tel: (0216) 345 09 01, Faks: (0216) 348 65 71

Livane'nin 8. Sayısı Çıktı

İçindekiler: 1995 Yılı Tao-Klardjetie Yüzey Araştırması; Artvin-Yusufeli Kültür ve Day. Der.; Yusufeli Üzerine Düşünceler; Doğu nun Kırkpınar'ı; Rafting-Treking ve Avcılık; Kaçkar '97 Araştırma Gezisi; Ben Bir Kavak Ağacıyım; Halk Deyimleri-Şiirler; Âşık Pervâni; Bulmaca

Dergiyi aşağıdaki adresten isteyebilirsiniz:
Süvari Cad. İnce İşhanı, No: 11, D: 1, 34620, Sefaköy-İstanbul,
Tel: (0212) 580 00 55, 541 65 11, 541 6633

Kafkasya Seminerleri

Magomedkhan Magomedkhanov (Makhatchkala), 28.01.1998: "Kafkas Savaşlarının Demografik Sonuçları."

Şuşana Putkaradze, 17.02.1998: "Türkiye'deki Gürcü Köyleri, Anketler."

Chantal Lemercier-Quelque jay, 17.03.1998: "Kafkasya'daki Tarikatlar."

Georges Şaraşidze, 24.04.1998: "Kuzeybatı Kafkaslarının Tarihi."

Dominique Gauthier-Eligulaşvili, 22.04.1998:

"Panter Postlu Şövalye: Bir Gürcü Destanı." Seminerler saat 17:30'da başlıyor. Programda sonradan bazı değişiklikler yapılabilir

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü Orta Asya ve Kafkasya Dokümantasyon Merkezi Adres: Nuruziya Sokak. No: 22, Beyoğlu-İst. Tel: (0212) 244 17 17 - 244 33 27

Gürcü Piyesleri Türkiye'de

Varlam Lali Nikoladze'nin. Süreyya Tamer, Necati Zengin ve Buket Özkat ortak çalışmalarıyla çeşitli Gürcü yazarlara ait sekiz adet Gürcü tiyatro oyunu Türkçeye çevrilmiş olup, bunlardan David Kldiaşvili'nin *Bela* ve *Darispan'ın Çilesi* adlı iki oyunu birleştirilerek iki bölümlük bir tiyatro oyunu haline getirilmiştir. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Tiyatro Bölümü tarafından Ocak 1998'de Varlam Lali Nikoladze yönetiminde sahnelenecektir.

TIR'lardan Fazla Ücret Alınmayacak

Acara Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı A Abaşidze tarafından yapılan açıklamada gümrük kontrolünden geçen Türk TIR ve kamyonlarından 19.08.1997 tarihinden itibaren tarifenin üstünde ücret alınmayacağı ve alan kişilerin işlerine son verileceği belirtildi

(İstanbul Maden ve Metal İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, 26.09.1997 tarihli genelge)

BASINDAN

Turkcell Gürcüstan Yatırımından Memnun

Turkcell'in Gürcüstan yatırımı olan Geocell firması planlanandan çok ilgi gördü. Abone sayısı 1997'nin ilk 8 ayında 5000'i aştı. Türkiye'de bir abone günde ortalama 4-5 kez görüşme yaparken bu sayı Gürcüstan'da 13-14'e ulaşıyor. Yine Türkiye'de aylık ortalama görüşme süresi 150 dakika iken bu Gürcüstan'da 500 dakika civarındadır.

Yeniyüzyıl, 05.09.1997

Gürcü Tenor Üçüncü Oldu

Leyla Gencer onuruna yapılan Uluslararası Şan Yarışması'nda Gürcü tenor Laşa Nikabadze üçüncü oldu. Jüride Aydın Gün, Leyla Gencer ile birlikte İngiliz, İtalyan ve Fransız şefler de yer aldı *Yeniyüzyıl*, 08.09.1997

Rusya ve Gürcüstan Arasına Votka Girdi

20 bin ton saf alkol taşıyan 1,700 TIR'ın Rusya'ya sokulmaması, Rus-Gürcü ilişkilerini bir an gerginleştirdi. Aralarında Türk TIR'larının da bulunduğu konvoy 10 km uzunluğunda. Yeltsin Yeşilaycı kesilerek halka yaptığı konuşmada "Bu alkollerle kaçak içki yapılacak, bari yasal içki içinde vergi kaçağı olmasın," dedi.

Yeniyüzyıl, 14.09.1997

Türk-Gürcü Askeri İşbirliği

Türkiye ile Gürcüstan arasında imzalanan Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması onaylanarak *Resmi Gazete*'de yayımlandı. 14 Temmuzda Tbilisi'de imzalanan anlaşma, "iki ülke arasında askeri eğitim işbirliği tesis etmeyi" amaçlıyor. Anlaşma çerçevesinde, tarafların askeri öğretim kurumları ve birliklerinde subay, astsubay ve askeri öğrencilerin karşılıklı eğitim görmeleri öngörülüyor

Cumhuriyet, 15.09.1997

Erivan'dan Batum'a Demiryolu

Ermenistan'ın başkenti Erivan ile Gürcüstan'ın Batum kenti arasındaki yeni demiryolu 4 Eylül'de hizmet vermeye başladı

Liberal, 23.09.1997

Gürcüstan'da Vergi Gelirleri Arttı

1997 yılının ilk yedi ayında vergi geliri 170.9 milyon lari'ye ulaştı. Bu rakamın 70.3 milyon larisi KDV'dir

- Gürcüstan'da buğday üretimi 1997 yılında 310.000 ton olarak gerçekleşmiştir. 1995'te 125.000 ve 1996 yılında 179.000 olan buğday üretiminin ileriki yıllarda daha da artacağı beklenmektedir

- Türk-Japon İş Konseyi 3-4 Eylül 1997'de Tbilisi'yi ziyaret etti. E. Şevardnadze ve Başbakan M. Lekişvili tarafından kabul edilen heyet Gürcü işadamlarıyla faydalı görüşmeler gerçekleştirdiler.

Avrasya Dosyası, Eylül 1997/2 Sayı: 83

Rusya'dan Hazar'da Yeni By-pass Planı

Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi Sekreter Yardımcısı Boris Berezovski'nin, Hazar petrollerinin Gürcüstan'a bağlı Abhazya üzerinden Karadeniz'e geçişine ilişkin proje sunduğu öğrenildi. *Liberal*, 02.10.1997-*Cumhuriyet*, 02.10.1997-*Dünya*, 13.10.1997

Gürcüstan'a Bira Fabrikası

Gürcü-Fransız ortaklığıyla kurulan Gombori BGM Şirketi'nin, Tbilisi'ye bağlı Lilo bölgesinde bira fabrikası inşa edeceği bildirildi. Fransız şirketinin, 17 milyon ABD Doları yatırımla katılacağı projenin, 14 ay içinde tamamlanması planlanıyor. *Dünya*, 02.10.1997

Gürcüstan'a Şeker İhracatı

Bu yıl Gürcüstan'a Erzurum'dan 6.000 ton şekerin tonunun 395 dolardan ihraç edileceği

bildirildi. Böylece Rusya ve Ukrayna'nın elinde olan Gürcüstan şeker piyasasına Türkiye de güçlü bir rakip olarak katılacak

Finansal Forum, 03.10.1997

Livaneli Artvin'e Sahip Çıktı

Artvin'in Kafkasör Yaylası'nda yağmur altında 25.000 kişiye ücretsiz konser veren Zülfü Livaneli Artvin'e sahip çıkarak bu doğa harikasının, altın madeni çıkarılması için feda edilmemesi gerektiğini söyledi *Milliyet*, 03.10.1997

Avrupa'da Kral Olacağım

Hollanda ekibine ligde 7, UEFA kupasında 3 gol kazandıran Gürcü futbolcu Şota, "Rakiplerime nal toplatacağım," dedi. Trabzonspor'un Bochum'a elenmesine de çok üzüldüğünü söyledi. "Arçil de NEC'akımında harikalar yaratıyor. Keşke bizi bırakmasalardı," diyen Şota, Trabzonspor için hâlâ her şeyi yapabileceğini söyledi. *Sabah*, 04.10.1997

çveneburi, Karaman'ın Sesi'nde

Karaman'da yayımlanan *Karaman'ın Sesi* adlı gazetenin 14.10.1997 günkü sayısında "Kitap Dünyası" adlı köşede *çveneburi* dergisi tanıtıldı. Dergi etkinlikleri hakkında ayrıntılı bilgi verildi *Karaman'ın Sesi*, 14.10.1997

IMF'den Gürcüstan'a 40 Milyon Dolar

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF), Gürcüstan'a 40 milyon ABD Doları kredi ayırdığı bildirildi. IMF, Gürcüstan'a ESAF programı çerçevesinde üç yıl içinde 240 milyon dolar kredi verecek

Dünya, 16.10.1997

Lazlar da Bozuldu

Fıkralara daha fazla tahammül edemediler mi bilinmez, Lazlar eskiyi atmaya başladı. Bölgede yapılan bir araştırmaya göre Karadeniz'de artık Temel ve Fadime adları pek konulmuyor çocuklara. *Aksiyon*, Sayı: 151, 25-31.10.1997

Gürcüstan'daki Rus Üsleri

Gürcüstan ile Rusya arasında imzalanan "Askeri İşbirliğinin Geliştirilmesi"ne ilişkin bir protokole göre, Gürcüstan'daki Rus üslerinden 6'sı 1998 yılı sonuna kadar kapatılırken, 4'ü 25 yıl daha faaliyetlerini sürdürecek

Aksiyon, Sayı: 151, 25-31.10.1997

Gürcüstan'da Yaz Saatine Devam

Gürcüstan'da yaz saati, enerji kesintisi nedeniyle devam edecek. GMT'den 5 saat ve Türkiye'den 3 saat ileride olan Gürcüstan'da yaz saati, kışın da aynen devam ediyor.

Dünya, 27.10.1997

BDT Çöküşün Eşiğinde

23 Ekim 1997'de toplanan BDT'de çatlak iyice belirginleşti. Gürcüstan, Azerbaycan, Özbekistan ve Kazakistan tarafından üst üste Boris Yeltsin'in başkanlık yapmasına sıcak bakılmadığı belirtildi. Ayrıca, Gürcüstan, Rusya'yı Abhazya'yı desteklemekle suçladı. Ayrıca, Şevardnadze Moskova'yı, kendisine suikast düzenleyen eski güvenlik organı şefi Igor Georgadze'yi Gürcüstan'a iade etmediği ve Sovyetler Birliği'nden kalan askeri mirası adil paylaştırmadığı için suçladı *Cumhuriyet*, 27.10.1997

İnegöl'de *çveneburi* Sevinci

Zaman gazetesinde İnegöl kaynaklı bir haberde *çveneburi* dergisi ayrıntılı olarak tanıtılmaktadır *Zaman*, 28.10.1997

Trabzon'un Rakibi Batum

Trabzon Sanayi ve İşadamları Derneği Başkanı Oğuz Aydın, hükümetin gerekli yasal düzenlemeler ve altyapıyı oluşturarak Trabzon'u serbest şehir ilan etmesi gerektiğini belirterek, "Aksi takdirde bu fırsatı Batum kapacak," dedi

Dünya, 31.10.1997

1997'nin İlk Yarısında Gürcüstan Ekonomisi

Tarım: Ekonominin 1/3'ünü sağlamaktadır. Özel sektör de tarımda verimi artırmıştır. Hayvancılığın payı tarımın % 51'dir.

Sanayi: Geçen yılın aynı dönemine nazaran % 11 artmıştır.

Ulaşım: Önemli artışlar olmuştur. Demiryollarında yük taşımacılığı % 48, yolcu taşımacılığı % 38 artmıştır.

Özelleştirme: Özelleştirilecek olarak belirlenen 1.690 işletmeden 1.099'u özelleştirilmiştir.

Kredi: Dünya Bankası, yerel yönetim reformlarında kullanılmak üzere Gürcüstan'a 20 milyon dolar kredi sağlayacak.

Avrasya Dosyası, Ekim 1997/1 sayı: 84

Gürcüstan Dış Ticareti Arttı

Gürcüstan dış ticareti 1997'nin ilk 8 ayında 701,5 milyon dolara ulaştı. 83 ülke ile yapılan ticarette geçen yıla nazaran önemli artış kaydedildi. Gürcüstan'ın enerji idaresi olan SAKANERGO yeniden yapılanarak özelleştirmeye açılacaktır. Özelleştirme işini Dünya Bankası ve Gürcüstan Enerji Bakanlığı ortaklaşa yürüteceklerdir

Avrasya Dosyası, Ekim 1997/2 Sayı 85

Batum Konsolosu Gürcüstan'a Yatırım Önerdi

Türkiye'nin Batum Konsolosu Kemal Gür Gürcüstan'ın yatırım yapılabilecek en uygun ülke olduğunu bildirdi. Gürcüstan'da yatırım

yapanlarm çok kazançlı çıkacağını belirten Gür, Gürcüstan'ın aynı zamanda çok iyi bir komşu olduğunu ve bu ülkede yapılacak yatırımlardan elde edilecek ürünlerin diğer BDT üyelerine sıfır gümrükle ihraç edilebileceğini bildirdi

Dünya, 03.11.1997-*Liberal*, 04.11.1997

BDT'de Sarsıntı

BDT'nin 23 Ekim 1997'de Moldova'da yaptığı toplantıda Gürcüstan, Azerbaycan, Ukrayna, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan liderleri BDT'yi açıkça eleştirdiler. Gürcüstan ile Ukrayna arasındaki yoğun temaslar ve hızla gelişen askeri ve ekonomik ilişkiler dikkati çekiyor *Cumhuriyet*, 03.11.1997

Şişe Cam'dan Yatırım

T Şişe Cam, Gürcüstan'da 3.2 milyon dolara satın aldığı cam ambalaj fabrikasının sözleşmesini imzaladığını açıkladı. İMKB'ye gönderilen açıklamada, "Gürcüstan Kamu Mülkiyeti Bakanlığı tarafından özelleştirme kapsamında Mina A.Ş.'nin (Ksani Cam Ambalaj Fabrikası) sermayesinin yüzde 76'sına tekabül eden hisselerinin ticari yarışma usulü ile ihaleye çıkarıldığı ve ihalenin de Şişe Cam tarafından kazanıldığı" hatırlatıldı *Radikal*, 04.11.1997

TIR'lar Zor Durumda

Türk TIR'larından Gürcüstan'dan geçişte 25 dolar, Azerbaycan'dan geçişte ise 40 dolar ton başına vergi alındığı bildirildi

Radikal, 26.10.1997-*Dünya*, 05.11.1997

çveneburi Yemekleri *Sabah*'ta

Dergimizde yayımlanmakta olan Gürcü yemeklerinden ikisi haber konusu oldu. Zeynep Göğüş "Yeni Ufuklar" adlı köşesinde Satsivi ve Acapsandali yemekleri ile ilgili bilgi vermektedir *Sabah*, 08.11.1997

Kars-Tbilisi Demiryolu İhale Ediliyor

Türkiye'yi Gürcüstan'a bağlayacak ilk demiryolu hattı olan Kars-Tbilisi demiryolu hattının yapılmayan 120 km'lik kısmı için aynı anda iki tarafta da ihale yapılacaktır. Proje 3 yıl içinde tamamlanacak ve Türkiye 350 milyon dolar, Gürcüstan 250 milyon dolar harcama yapacaktır. Bu demiryolu Türkiye'yi Orta Asya'ya bağlayacaktır. *Dünya*, 11-12-14-15.11.1997

Gazete Pazar, 23.11.1997

Hürriyet, 19.11.1997

"Köçekçe" ve "Carmen" Batum'da

Mersin Devlet Opera ve Balesi ilk yurtdışı turnesini Batum'a yaptı. İlia Çavçavadze Tiyatrosu'nda 700 kişilik seyirciye "Köçekçe" ve "Carmen" oyunlarını sundular. Acara Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sn. Aslan Abaşidze de alkışlayanlar arasındaydı

Gazete Pazar, 23.11.1997

Şevardnadze'den İstifa Tehdidi

Gürcüstan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze, rüşvete son verilmemesi halinde istifa edeceğini söyledi. Şevardnadze hükümet üyeleri ile yaptığı toplantıda, özellikle enerji sektöründe rüşvet ve yolsuzluğun yayıldığını belirtti ve Enerji Bakanı Yardımcısı Revaz Arveladze ile Devlet Enerji Şirketi Başkanını, Tbilisi Elektrik Santralları Dairesi ve Devlet Enerji Jenerasyon Şirketi başkanlarını görevden aldı

Dünya, 01.12.1997

Demir Kafese Kapatıldılar

Gürcüstan'da Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'ye suikast girişiminde bulunmakla suçlanan bir komutan ile 14 adamı, davalarının sürdüğü Anayasa Mahkemesi'nde demir kafese kilitlendiler. Sanıklar arasında ülkenin en ünlü oyun yazarlarından biri olan Zviad Gamsahurdia da bulunuyor. Güvenlik gerekçesi ile davayı kafes içinde izlemek zorunda kalan sanıklar, duruşma boyunca sürekli olarak "Dışarı çıkarın bizi" ve "Yaratıklar" diye bağırarak durumu protesto ettiler. *Sabah*, 03.12.1997

Güney Kafkasya İhmal Edilmemeli

İngiltere-Surrey Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Tamara Dragadze ile yapılan söyleşide Güney Kafkasya'daki karışıklıkların hepsinde Rusya'nın dolaylı veya dolaysız aktif şekilde görev aldığı belirtilmektedir. Ayrıca, bölge ülkelerinden Azerbaycan, Türkiye ve Gürcüstan'ın birbirine çok benzer ve yakın politikalar ürettiklerini ve ekonomik ve politik ilişkileri geliştirdikleri ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Zaman, 13.12.1997

Şevardnadze'ye Suikast Uyarısı

Gürcüstan Devlet Bakanı Niko Lekişvili, Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze'ye suikast planlandığını söyledi. Lekişvili, düzenlediği basın toplantısında, "Bazı devletlerin istihbarat birimlerinin, Gürcüstan'da istikrarı bozma yönünde çalışmalarda bulunduklarını," savundu. Bu tür girişimlere kesinlikle izin verilmeyeceğini vurgulayan Lekişvili, Gürcüstan güvenlik kurumlarını da, "daha ciddi çalışmaları" için uyardı *Dünya*, 13.12.1997

Gürcüstan BDT'den Ayrılabilir

Gürcüstan Parlamentosu, Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan çekilme konusunu, gündemine aldı *Cumhuriyet*, 17.12.1997

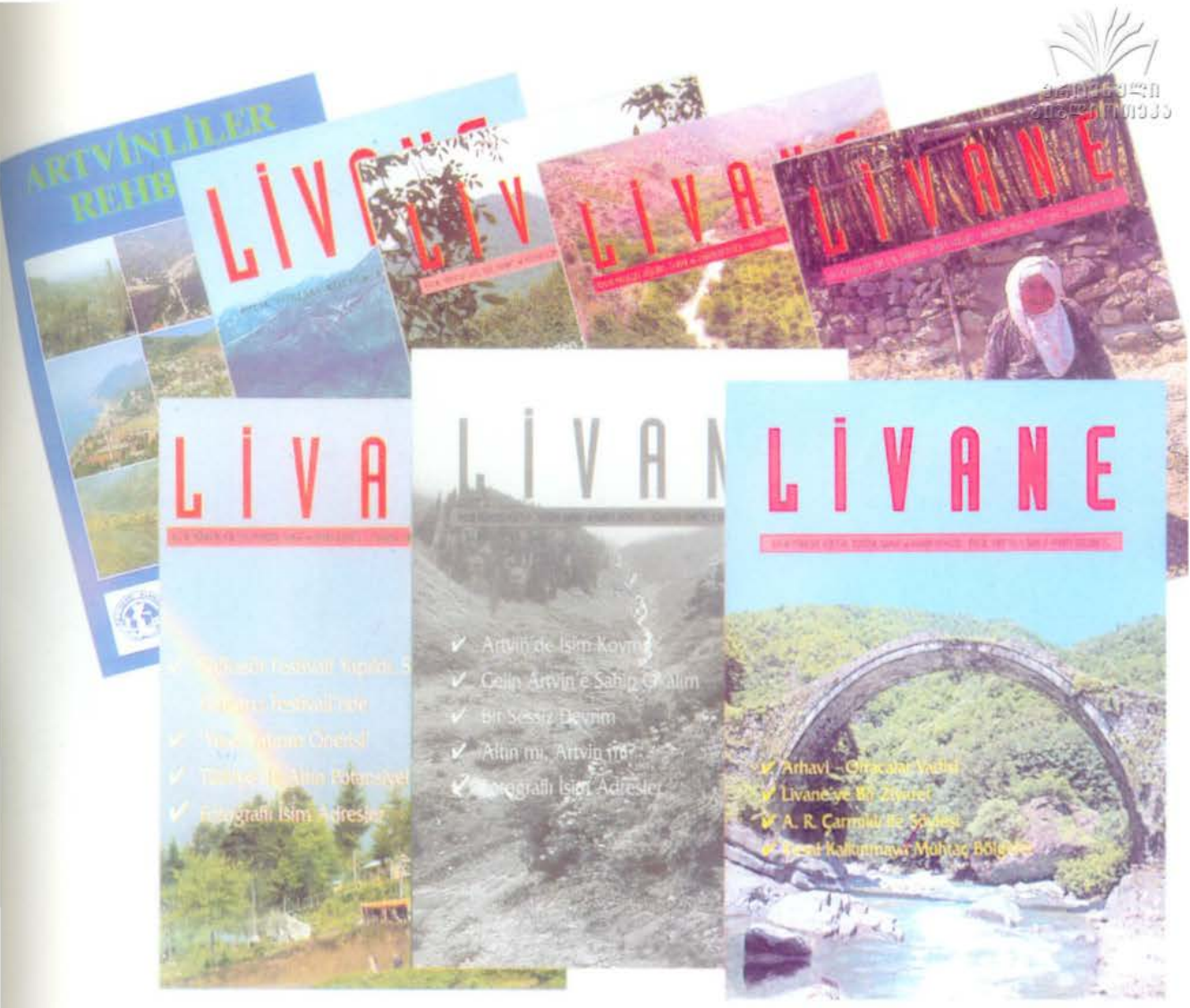
ARTVİNLİLER
REHB
LİVANE
LİVANE
LİVANE

Uzun Lâfın Kısası...

ZAZA
ARİSTOKRAT
Platinium
Traş Bıçağı

Şampiyondur

KARTAL ÇELİK EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
Tahtakale Cad. 38 ZAZA Han Eminönü-İSTANBUL
Tel: (0212) 522 19 62 - 240 43 27 Fax: (0212) 247 02 94